

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ
ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

Година LXXXV

Нови Сад, јул–август 2013

Књига 73

Број 7–8

САДРЖАЈ

ЧЛАНЦИ

Сандра Стојковић

Права осумњиченог у преткривичном
поступку / 339

Самир Манић

Новчана накнада за душевне болове због
наружености / 363

РАСПРАВЕ

Маријана Омерчаушевић

Затезне камате на потраживање накнаде
штете / 377

СУДСКА ПРАКСА

Марко Кнежевић

Судска пракса из грађанског права / 390

IN MEMORIAM

Боривој Н. Јекић

Владимир Трухар / 403

САОПШТЕЊА

Са седнице Управног одбора Адвокатске коморе Војводине / 405

*Указом Председништва СФРЈ бр. 64 од 12. јула 1988,
поводом 60-годишњице излажења,
„ГЛАСНИК” Адвокатске коморе Војводине
о д л и к о в а н ј е
Орденом заслуга за народ са сребрном звездом.*

CONTENTS

ARTICLES

- Sandra Stojković** The Right of the Suspect in the Pre-Trial
Criminal Procedure / 339
- Samir Manić** Money Compensation for Emotional
Distress Due to Deficiency / 363

DISCUSSIONS

- Marijana Omerčaušević** Interest on Damages Claim / 377

CASE LAW

- Marko Knežević** Case Law in the Civil Law / 390

IN MEMORIAM

- Borivoj N. Jekić** Vladimir Truhar / 403

NOTICES

- From the meeting of Vojvodina Bar Association Board of Directors / 405

АДВОКАТСКА КОМОРА ВОЈВОДИНЕ

Основана 1921. у Новом Саду

ГЛАСНИК
АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

Покренут 1. јуна 1928.

Главни и одговорни уредници

Др Косџа Мајински (1928–1932), др Никола Николић (1933–1936), др Василије Сџанковић (1936), др Славко М. Ђурић (1937), Владимир К. Хаџи (1937–1941), Милорад Бојић (1952–1972), Сава Савић (1973–1987), Мирослав Здјелар (1987–1994), др Слободан Бељански (1994–2004)

Уређивачки одбор

Др ЈАНКО КУБИЊЕЦ

главни и одговорни уредник
адвокат у Новом Саду

Др Енике Веџ, адвокат у Новом Саду, Милан Добросављевић, адвокат у Новом Саду, др Жељко Фајфрић, адвокат у Шиду, др Славен Бачић, адвокат у Суботици, мр Вукица Мидоровић, адвокат у Кикинди

Технички уредник

Јелица Недић

Адреса Уредништва
21000 Нови Сад, Змај Јовина 20/1
Телефон: 021/521-235; факс: 021/529-459
e-mail: panonija@eunet.rs
Рукописи се не враћају.

Г Л А С Н И К

А Д В О К А Т С К Е К О М О Р Е В О Ј В О Д И Н Е

Ч А С О П И С З А П Р А В Н У Т Е О Р И Ј У И П Р А К С У

Година LXXXV

Нови Сад, јул–август 2013

Књига 73

Број 7–8

Ч Л А Н Ц И

UDC 343.131.5

Sandra Stojković,
student druge godine doktorskih studija na Pravnom fakultetu,
Univerzitet u Novom Sadu

PRAVA OSUMNJIČENOG U PRETKRIVIČNOM POSTUPKU*

SAŽETAK: Težnja je svake države da se u najranijim fazama efikasno suprotstavi kriminalu, a sa druge strane su zahtevi za poštovanjem osnovnih ljudskih prava i sloboda svakog pojedinca, pa i osumnjičenog lica. U pretkrivičnom postupku je najbitnije doći do određenih saznanja i dokaza, te je u toj fazi važno efikasno delovanje države. Stoga se i postavilo pitanje, da li borba protiv kriminala opravdava odstupanje od nekih osnovnih krivičnopravnih principa i procesnih garantija, čime se direktno utiče i na obim osnovnih ljudskih prava i sloboda. Jasno je da je zbog toga pretkrivični postupak vrlo često pokazatelj stvarnog stanja ljudskih prava u određenoj državi. Cilj ovog rada je da se prikažu međunarodni pravni standardi i unutrašnja pozitivno-pravna pravila koja se odnose na osnovna prava osumnjičenog lica, kao i da se analizom osnovnih prava osumnjičenog stekne opšta slika o njegovom položaju u pretkrivičnom (predistražnom) postupku u Republici Srbiji.

Ključne reči: Pretkrivični postupak, Zakonik o krivičnom postupku, osumnjičeni, ljudska prava, odbrana

* Rad primljen: 14. 5. 2013. godine.

1. UVODNA RAZMATRANJA

U Republici Srbiji trenutno su na snazi dva Zakonika o krivičnom postupku. To su Zakonik o krivičnom postupku iz 2001. godine (u daljem tekstu: ZKP)¹ i Zakonik o krivičnom postupku iz 2011. godine (u daljem tekstu: novi ZKP)². Primena Zakonika o krivičnom postupku iz 2011. je odložena do 1. oktobra 2013. godine, izuzev u postupcima za krivična dela za koja je posebnim zakonom određeno da postupa javno tužilaštvo posebne nadležnosti, u kom slučaju se Zakonik primenjuje od 15. januara 2012. godine (u pitanju su postupci za organizovani kriminal, korupciju i druga posebno teška krivična dela i krivični postupak za ratne zločine). Novi ZKP uvodi mnogobrojne novine u naš krivični postupak (od kojih je najznačajnija tužilačka istraga), a novine se odnose i na pretkrivični postupak, koji se po novom ZKP-u naziva *predistražni postupak*.

Lice prema kome se vodi pretkrivični (predistražni) postupak naziva se osumnjičeni. Prema ZKP-u osumnjičeni je lice prema kome je pre pokretanja krivičnog postupka nadležni državni organ preduzeo neku radnju zbog postojanja osnova sumnje da je izvršilo krivično delo,³ a prema novom ZKP-u i lice protiv koga se vodi istraga.⁴ Upravo osumnjičeni i njegova prava u pretkrivičnom (predistražnom) postupku predstavljaju osnovni predmet istraživanja ovog rada. Analiza njegovih prava izvršena je sa normativnog i uporedno-pravnog aspekta.

Sa jedne strane, težnja je svake države da se u najranijim fazama efikasno suprotstavi kriminalu, a sa druge strane su zahtevi za poštovanjem osnovnih ljudskih prava i sloboda svakog pojedinca, pa i osumnjičenog lica. Problematika balansa ovih suprotstavljenih interesa naročito je osetljiva i aktuelna u svetlu borbe protiv organizovanog kriminala, terorizma i korupcije, ali i protiv drugih savremenih oblika kriminala. U ovoj fazi postupka, kada je najbitnije doći do određenih saznanja i dokaza, važno je efikasno delovanje države. Stoga se i postavilo pitanje, da li borba protiv kriminala opravdava odstupanje od nekih osnovnih krivičnopravnih principa i procesnih garantija, čime se direktno utiče i na obim osnovnih ljudskih prava i sloboda. Jasno je da je zbog toga pretkrivični postupak vrlo često pokazatelj stvarnog stanja ljudskih prava u određenoj državi.

¹ Zakonik o krivičnom postupku (*Službeni list SRJ* br. 70/2001 i 68/2002 i *Službeni glasnik RS* br. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 85/2005-dr. zakon, 49/2007, 20/2009-dr. zakon, 72/2009, 76/2010).

² Zakonik o krivičnom postupku (*Službeni glasnik RS*, br. 72/2011. i 101/2011).

³ ZKP, čl. 221, st. 1.

⁴ Novi ZKP, čl. 2. st. 1. t. 1.

Cilj ovog rada je da se prikažu međunarodni pravni standardi i unutrašnja pozitivno-pravna pravila koja se odnose na osnovna prava osumnjičenog lica, kao i da se analizom osnovnih prava osumnjičenog stekne opšta slika o njegovom položaju u prekrivičnom (predistražnom) postupku u Republici Srbiji.

2. PRAVA OSUMNJIČENOG

Osumnjičeni u prekrivičnom (predistražnom) postupku ima brojna prava. Može se reći da sva prava koja se garantuju osumnjičenom su ustanovljena radi što potpunijeg ostvarenja njegovog najvažnijeg prava – prava na odbranu. Pravo na odbranu, kao takvo, nije formulisano ni u jednom od međunarodnih ili unutrašnjih pravnih akata, ali njegovi elementi svakako su deo drugih temeljnih ljudskih prava i sloboda. Radi se o pravu kojim se osumnjičenom omogućava da se suprotstavi navodima tužioca, da negira optužne navode, da razvija svoje aktivnosti u skladu sa svojim interesom, da preuzima radnje kojima poboljšava svoj položaj.⁵ U najširem kontekstu, najveći broj prava koja se garantuju osumnjičenom možemo podvesti pod pravo na slobodu i bezbednost u smislu čl. 5. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda⁶ (u daljem tekstu: EKLJP). Pored komponenti ovog prava, a u duhu pomenute Konvencije, vrlo su bitni pojedini aspekti prava na pravično suđenje (čl. 6. EKLJP), kao i da su prema osumnjičenom zabranjene primena torture (čl. 3. EKLJP) i diskriminacija (čl. 14. EKLJP). Ustav Republike Srbije⁷ u svom drugom delu, pod nazivom *Ljudska i manjinska prava i slobode*, detaljno uređuje i prava osumnjičenih lica.

U međunarodne pravne standarde koji se odnose na osumnjičena lica, svrstavaju se određeni minimalni zahtevi koji svoju potvrdu nalaze i u Ustavu RS i oba ZKP-a, a koji obuhvataju: pravo osumnjičenog na obaveštenost, pravo na ličnu i slobodno izabranu stručnu odbranu, pravo na dokaznu aktivnost i inicijativu, pravo na prevodioca ili tumača, pravo na čovečno postupanje i postupanje bez diskriminacije, pravo na rehabilitaciju i naknadu štete.

⁵ Škulić, M: *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*, „Službeni glasnik”, Beograd, 2011, 93.

⁶ Potpisana 4. 11. 1950, a stupila na snagu 3. 9. 1953, u okviru Saveta Evrope, *Službeni list SCG – Međunarodni ugovori*, br. 9/2003.

⁷ *Službeni glasnik RS*, br. 98/2006.

2.1. Pravo osumnjičenog na obaveštenost

Pod pravom osumnjičenog na obaveštenost podrazumeva se pravo da u najkraćem roku, a najkasnije na prvom saslušanju, podrobno na jeziku koji razume, bude obavešten o delu koje mu se stavlja na teret, o prirodi i razlozima optužbe i dokazima koji su protiv njega prikupljeni (ZKP: čl. 4. st. 1. t. 1; novi ZKP: čl. 68. st. 1. t. 1). Pod prirodnom optužbe podrazumeva se krivično delo koje mu se stavlja na teret, pravna kvalifikacija tog dela, dok se pod razlozima podrazumeva predočavanje radnji koje je osumnjičeni navodno počinio. Ovo pravo proklamovano je i Ustavom RS (čl. 27), EKLJP (čl. 5. st. 2), Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima⁸ (čl. 9. st. 2; u daljem tekstu: MPGPP). Iz navedene formulacije ovog prava ne vidi se da li ovo obaveštenje u pretkrivičnom (predistražnom) postupku treba da je u usmenom ili pismenom obliku. Evropski sud za ljudska prava (u daljem tekstu: Evropski sud) u slučaju *Dikme protiv Turske* je zauzeo stav da obaveštenje ne mora imati posebnu formu, ali se licu moraju pružiti sve naznačene informacije, kako pravne tako i činjenične.⁹ Svakako je bolje, u smislu pravne sigurnosti, da obaveštenje bude u pismenom obliku. U pogledu pitanja roka u kome osumnjičeni treba da dobije sve relevantne informacije, Ustav RS uređujući ovo pitanje, za razliku od oba ZKP-a, koristi izraz „odmah”, dok Zakonici o krivičnom postupku, može se reći, produžavaju to vreme za obaveštenje – „u najkraćem roku”. Osumnjičeni mora dobiti obaveštenje najkasnije do saslušanja u policiji.

2.2. Pravo osumnjičenog na ličnu i slobodno izabranu stručnu odbranu

Svaki osumnjičeni ima pravo na odbranu, pod kojom se podrazumeva preduzimanje aktivnosti čiji je cilj pobijanje optužbe. Pravo na odbranu u pretkrivičnom (predistražnom) postupku osumnjičeni može ostvariti:

1. sam i takva odbrana se naziva *lična odbrana*, ili
2. preko stručnog lica – branioca i takva odbrana se naziva *formalna odbrana*.

Nasuprot formalnoj odbrani, u samom krivičnom postupku postoji i *materijalna odbrana*, pod kojom se podrazumeva pored lične odbrane i odbrana koju za okrivljenog vrše sud, javni tužilac i druga njemu bliska lica, taksativno

⁸ Usvojen i otvoren za potpisivanje, ratifikovanje i pristupanje rezolucijom UN 2200 A (XXI) od 16. 11. 1966; *Službeni list SFRJ* 7/71, *Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori*, br. 4/2001.

⁹ *Dikme v. Turkey* (Appl. No. 20869/92), ECtHR, 11. 7. 2000, § 54–57; *Fox, Campbell and Hartley v. the UK* (Appl. No. 12244/86, 12245/86, 12383/86), ECtHR, 30. 8. 1990, Seria A, No. 183, § 40.

pobrojana u čl. 68. st. 2. ZKP-a i čl. 75. novog ZKP-a¹⁰. Analizom odredbi ZKP-a i novog ZKP-a o materijalnoj odbrani uočava se da se pravo na angažovanje branioca, koje za okrivljenog i optuženog mogu koristiti njemu bliska lica, ne pominje kod osumnjičenog. Nema nikakvog razloga da i njemu bliska lica nemaju to pravo, sem naravno ukoliko najpre osumnjičenom bude dato pravo da o svom lišenju slobode obavesti njemu bliska lica. Branilac može biti samo advokat (ZKP čl. 68. st. 3; novi ZKP čl. 73. st. 1). Po ZKP-u advokata može zameniti advokatski pripravnik, ukoliko se postupak vodi za delo za koje se može izreći kazna zatvora u trajanju do pet godina, ali pred Vrhovnim kasacionim sudom branilac može biti samo advokat (ZKP, čl. 68. st. 3). Po novom ZKP-u mogućnosti zamene advokata advokatskim pripravnikom ne postoji, čak se za krivična dela za koja je propisana kazna zatvora u trajanju od deset godina ili teža kazna, zahtevaju stroži uslovi koje jedan advokat mora da ispuni da bi mogao da bude branilac. U tim slučajevima, branilac može biti samo advokat sa najmanje pet godina advokatske prakse, odnosno advokat koji je najmanje pet godina vršio funkciju sudije, javnog tužioca ili zamenika javnog tužioca (novi ZKP, čl. 73. st. 2). Ovakvo zakonsko rešenje je svakako ustanovljeno u korist osumnjičenog (odnosno okrivljenog lica), kako bi mu se obezbedio što iskusniji i stručniji branilac, s obzirom na složenost predmeta. U postupku prema maloletnicima branilac može biti samo advokat koji ima posebna znanja iz oblasti prava deteta i maloletničkog prestupništva i ne postoji mogućnost da ga zameni advokatski pripravnik (Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica¹¹, čl. 49).

Pravo na ličnu i slobodno izabranu odbranu je proklamovano Ustavom RS (čl. 29), ZKP-om (čl. 4. st. 1. t. 2), novim ZKP-om (čl. 68. st. 1. t. 3), EKLJP (čl. 6. st. 3c), MPGPP (čl. 14. st. 3b). U presudi *Džon Marej protiv Ujedinjenog Kraljevstva*¹², Evropski sud je zauzeo stav da ovo pravo postoji od početka policijske istrage. Izuzetno je bitno da pravo na branioca postoji već od policijske istrage, jer se osumnjičeni tada neretko nalazi pred dilemom koja se odnosi na način njegove odbrane, jer najčešće osumnjičeni nije vrsni poznavalac prava. Ukoliko se odluči na odbranu ćutanjem, mogu se izvući nepovoljni zaključci po njega (iako on na ćutanje ima pravo!). Ali sa druge strane, ukoliko prekine ćutanje, on se izlaže opasnosti da nanese štetu svojoj odbrani.

¹⁰ Vršenje materijalne odbrane se sastoji u: pravu da okrivljenom mogu *angažovati branioca* njegov zakonski zastupnik, bračni drug, srodnik po krvi u pravoj liniji, usvojenik, usvojenik, brat, sestra i hranilac, lice sa kojim okrivljeni živi u vanbračnoj ili kakvoj drugoj trajnoj zajednici; pravu da pomenuta lica *izjave* žalbu u njegovu korist (čl. 364. ZKP) ili *podnesu zahtev za ponavljanje krivičnog postupka* posle njegove smrti (čl. 408. st. 1. ZKP).

¹¹ *Službeni glasnik RS*, br. 95/2005.

¹² *John Murray v. the UK* (Appl. No 18731/91), ECtHR, 8. 2. 1996, § 62–64, 66.

Osumnjičeni mora imati branioca u trenutku kada policija donese rešenje o zadržavanju. Po ZKP-u, u slučaju da ga osumnjičeni ne izabere, policija će mu ga postaviti po službenoj dužnosti, po redosledu sa spiska koji dostavi advokatska komora. Po novom ZKP-u, ukoliko osumnjičeni ne obezbedi branioca u roku od četiri sata, javni tužilac će mu obezbediti branioca po službenoj dužnosti, po redosledu sa spiska advokata koji dostavi nadležna advokatska komora.¹³ Osumnjičeni ne može biti saslušan bez prisustva branioca. U tom slučaju, saslušanje osumnjičenog će se odložiti do dolaska branioca, a najduže osam časova, a ako ni do tad ne dođe branilac, policija ima dve mogućnosti: ili da osumnjičenog pusti na slobodu ili da ga bez odlaganja sprovede istražnom sudiji (ZKP čl. 229. st. 6).

ZKP (čl. 4. st. 4. čl. 72), kao i novi ZKP (čl. 77) izričito ne regulišu pravo na besplatnu pravnu pomoć osumnjičenom licu, već samo okrivljenom. U kasnijim odredbama oba Zakonika, koje regulišu prava lica lišenih slobode, garantuje se pravo na besplatnu pravnu pomoć, smatra se da pošto svaki osumnjičeni može biti lišen slobode, analogno treba da ima i ovo pravo. Do tog zaključka se dolazi i analizom čl. 72. st. 2. ZKP-a odnosno čl. 77. st. 2. novog ZKP-a, po kojima o zahtevu za besplatnu pravnu pomoć pravo da odlučuje ima i istražni sudija odnosno sudija za prethodni postupak, koji i inače donosi odluke u pretkrivičnom postupku vezane za zaštitu prava osumnjičenog lica. Pravo na besplatnu pravnu pomoć, u našem pravu omogućuje se licu koje prema svom imovinskom stanju ne može da plati nagradu i troškove branioca, iako ne postoje razlozi za obaveznu odbranu, ako se vodi krivični postupak za krivično delo za koje se može izreći kazna zatvora preko tri godine ili to nalažu razlozi pravičnosti. U tom slučaju, troškovi odbrane padaju na teret sredstava suda (ZKP čl. 72; novi ZKP čl. 77). Prema Radnom tekstu Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći RS¹⁴ (u daljem tekstu: Radni tekst ZBPP), pravi se razlika između primarne (pravo korisnika na opštu pravnu informaciju i pravni savet) i sekundarne (pravo korisnika na pravni savet, sastavljanje isprava i podnesaka, pokretanje i učestvovanje u postupku medijacije, odbranu i zastupanje pred sudom, organima uprave i drugim telima, kao i u postupku mirnog rešavanja sporova) pravne pomoći. Čl. 9. Radnog teksta ZBPP pravo na primarnu pravnu pomoć priznaje svima pod jednakim uslovima na osnovu usmenog zahteva, ali pravo na sekundarnu pravnu pomoć se priznaje rešenjem nadležnog organa ministarstva za odlučivanje o pravu na besplatnu pravnu pomoć, uslovljava sledećim kriterijumima:

1. materijalno stanje tražioca i članova njegovog domaćinstva;
2. ličnog svojstva ili statusa u postupku pred državnim organima;

¹³ Novi ZKP, čl. 294. st. 5.

¹⁴ www.mpravde.gov.rs/cr/news/vesti/besplatna-pravna-pomoc.html.

3. poštovanje interesa pravičnosti;
4. obaveze koje proističu iz potvrđenih međunarodnih ugovora Republike Srbije.

Materijalno stanje podnosioca zahteva se ceni s obzirom na činjenicu da li bi izdržavanje tražioca ili lica koje je on po zakonu dužan da izdržava bilo ugroženo plaćanjem pravne zaštite, i tom prilikom kao osnov za dodelu besplatne pravne pomoći se uzimaju pravo svojine na pokretnim i nepokretnim stvarima, redovna i povremena primanja, kao i drugi prihodi u trenutku podnošenja zahteva. Pravo na besplatnu pravnu pomoć, bez obzira na materijalno stanje, a s obzirom na lično svojstvo ili status u postupku pred državnim organom može ostvariti:

1. dete bez roditeljskog staranja, odnosno dete kome nije obezbeđeno adekvatno zastupanje;
2. lice u odnosu na koje se sprovodi prinudna hospitalizacija;
3. lice koje je žrtva torture ili trgovine ljudima;
4. lice koje je žrtva porodičnog nasilja;
5. tražilac azila (Radni tekst ZBPP, čl. 16).

Interes pravičnosti kao kriterijum se ceni u svakom konkretnom slučaju, a naročito s obzirom na značaj predmeta postupka, činjeničnu složenost slučaja ili kompleksnost propisa koji se u postupku primenjuju, ekonomsku snagu ili monopolni položaj suprotne stranke na tržištu itd.¹⁵ Pružaoci besplatne pravne pomoći su advokati, a Ministarstvo pravosuđa vodi jedinstveni registar pružalaca besplatne pravne pomoći. U Nemačkoj i Hrvatskoj, iako se načelno garantuje pravo na prisutnost branioca tokom policijskog ispitivanja, samo pravo na besplatnu pravnu pomoć ne funkcioniše, te samim tim i ovo bitno pravo osumnjičenog biva nerealizovano. U ovim zemljama, kao posledica se javlja činjenica da samo kriminalci tzv. „belog okovratnika” imaju i stvarnu mogućnost da njihov branilac prisustvuje ispitivanju¹⁶.

Osumnjičeni u slučaju lišenja slobode ima pravo i na neometano opštenje sa braniocem – tzv. poverljivi razgovor (ZKP, čl. 5. st. 3. t. 2; novi ZKP čl. 69. st. 1. t. 2). Pod ovim pravom se podrazumeva razgovor sa braniocem koji se nadzire samo vizuelno, ne i audio. Na ovaj način se omogućava potpuno ostvarenje stručne pomoći koje jedan branilac može da pruži svom klijentu. U slučaju *Ariko protiv Italije*¹⁷, Evropski sud je zauzeo stav, da u slučaju neomogućavanja advokatu da razgovara sa svojim klijentom i pruži mu poverljiva uput-

¹⁵ Vidi opširnije: čl. 17. Radnog teksta ZBPP.

¹⁶ Herrmann, J.: *Policijsko ispitivanje okrivljenika – igra moći. Njemačka – Sjedinjene Američke Države – Hrvatska*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 11, br. 1/ 2004, 269.

¹⁷ *Artico v. Italy* (Appl. No 6694/74), EctHR, 13. 5. 1980. Seria A No 137, § 33.

stva bez nadzora, njegova pomoć bi bila beskorisna, s obzirom na činjenicu da je svrha EKLJP da jemči prava koja su praktična i *delotvorna*. Osumnjičeni koji je lišen slobode ima pravo na poverljiv razgovor sa braniocem i pre nego što je osumnjičeni saslušan (ZKP čl. 75. st. 2; novi ZKP čl. 69. st. 1. t. 2) i kontrola ovog razgovora dozvoljena je takođe samo vizuelno ne i slušanjem.

2.3. Pravo osumnjičenog na dokaznu aktivnost i inicijativu

Osumnjičeni ima pravo da se izjasni o svim činjenicama i dokazima koji ga terete i da sam ili preko branioca iznosi činjenice i dokaze u svoju korist (Ustav RS čl. 33; ZKP čl. 4. st. 1. t. 6; novi ZKP čl. 68. st. 1. t. 10). Ovo bitno pravo osumnjičenog je poznato kao *pravo na jednakost oružja ili sredstava* i odnosi se na jednakost stranaka pred sudom. Ali se analogno može primeniti i na pretkrivični (predistražni) postupak i osumnjičenog koji mora imati mogućnost da sazna i komentariše sve podnete dokaze¹⁸, ali i da se koristi „pravom inicijative”, odnosno da pod istim uslovima kao i tužilac predlaže dokaze i prilaže isprave, a u krivičnom postupku ako do njega dođe i ispituje svedoke. U širem smislu, ovo pravo možemo čak shvatiti i kao sastavni element *načela ravnopravnosti stranaka*. Evropski sud je zaključio da jednakost sredstava nalaže da se svakoj strani mora dati razumna mogućnost da predstavi svoj slučaj, uključujući i dokaze, pod uslovima koji je ne stavljaju u bitno nepovoljniji položaj naspram druge strane.¹⁹ Izuzetno je bitno omogućiti osumnjičenom ovo pravo u pretkrivičnom postupku (i u krivičnom postupku), gde on kao pojedinac ima za protivnika samu državu oličenu u javnom tužiocu.

2.4. Pravo osumnjičenog na prevodioca ili tumača

Osumnjičeni ima pravo na prevodioca ili tumača ako ne razume i ne govori jezik koji se koristi u postupku (ZKP čl. 4. st. 1. t. 7; novi ZKP, čl. 11, čl. 87; Ustav RS čl. 32. st. 2; EKLJP čl. 6. st. 3e; MPGPP čl. 14. st. 3f). Pravo na prevodioca ili tumača imaju sva lica koja ne samo da ne govore jezik pretkrivičnog postupka, nego i oni kojima je uobičajeni način komunikacije otežan usled telesnih ili fizičkih oštećenja (npr: gluvoća ili gluvonemost). Ukoliko se postupak ne vodi na jeziku osumnjičenog i ako nakon pouke o jeziku ne izjavi da zna jezik postupka i da se odriče prava na prevodenje, obezbediće mu se na teret budžetskih sredstava prevod onog što on i drugi iznose, kao i prevodenje

¹⁸ *Lobo Machado v. Portugal* (Appl. No 15756/89), ECtHR, 20. 2. 1996, § 31.

¹⁹ *Dimbo Beheer B. v. Netherlands* (Appl. No 14448/88), ECtHR, 27. 10. 1993, § 33.

isprava i drugog materijala (novi ZKP, čl. 11). Ovo pravo pripada kako strancima, tako i državljanima države u kojoj se postupak vodi. Pravo na prevodioca ili tumača ne podleže nikakvim proverama imovinskog stanja osumnjičenog lica, za razliku od besplatne pravne pomoći.²⁰ U slučaju *Kamasinki protiv Austrije*, Evropski sud je zauzeo stav da se pravo na besplatnu pomoć prevodioca ili tumača primenjuje ne samo na usmeno date iskaze već i na dokumentacioni materijal, a eventualno i na kasniju proveru adekvatnosti prevoda.²¹

Povreda prava na prevodioca ili tumača može biti razlog za ulaganje vanrednog pravnog leka u našem pravnom sistemu: zahteva za zaštitu zakonitosti. Ukoliko je pravnosnažnom odlukom ili odlukom u postupku koji je prethodio njenom donošenju, povređeno ili uskraćeno ljudsko pravo i sloboda okrivljenog ili drugog učesnika u postupku koje je zajamčeno Ustavom ili EKLJP i dodatnim protokolima, a to je utvrđeno odlukom Ustavnog suda ili Evropskog suda (novi ZKP, čl. 485. st. 1. t. 3). Takođe, ukoliko je glavni pretres održan bez lica čije je prisustvo na glavnom pretresu obavezno ili ako je optuženom, braniocu, oštećenom ili privatnom tužiocu protivno njegovom zahtevu, uskraćeno da na glavnom pretresu upotrebljava svoj jezik i da na svom jeziku prati tok glavnog pretresa, postojaće bitna povreda odredaba krivičnog postupka, što je osnov za žalbu neposredno višem sudu (novi ZKP, čl. 438. st. 1. t. 5). Analizom navedenih odredbi zaključuje se da se u oba slučaja radi o garantijama prava u toku krivičnog postupka, ali ne spominje se pretkrivični (predistražni) postupak. Osnov za zaštitu ovog prava u pretkrivičnom (predistražnom) postupku se može naći u zahtevu za zaštitu zakonitosti, koji se može uložiti iz drugog razloga, ako je pravnosnažnom odlukom ili odlukom u postupku koji je prethodio njenom donošenju povređen zakon (novi ZKP, čl. 438. st. 1. t. 1). U tom slučaju pod zakonskom formulacijom *odlukom u postupku koji je prethodio njenom donošenju*, mogla bi se ekstenzivnim tumačenjem pružiti mogućnost za zaštitu proklamovanog prava i u pretkrivičnom postupku.

2.5. Pravo osumnjičenog da se prema njemu postupa čovečno i bez diskriminacije

Zabranjeno je i kažnjivo svako nasilje nad licem lišenim slobode, kao i nad licem kojem je sloboda ograničena. Prema takvom licu mora se postupati čovečno, sa uvažavanjem dostojanstva njegove ličnosti (ZKP, čl. 5. st. 4; novi ZKP čl. 9). Ustav RS izričito zabranjuje mučenje i predviđa da je fizički inte-

²⁰ Slijepčević, L.J.: *Pravo na pravično suđenje*, Glasnik advokatske komore Vojvodine, br. 5/2010.

²¹ *Kamasinki v. Austria*, ECtHR, 19. 12. 1989, Seria A No 168, §74.

gritet nepovrediv i da niko ne može biti izložen mučenju, nečovečnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju, niti podvrgnut medicinskim ili naučnim ogledima bez svog pristanka (čl. 25). U čl. 28. Ustava date su garancije zabrane mučenja prema licu lišenom slobode, sa naglaskom da je zabranjeno iznuđivanje iskaza i nasilje. Humani tretman prema osumnjičenom zahteva i MPGPP (čl. 7. i 10. st. 1). EKLJP u čl. 3. zabranjuje mučenje, odnosno torturu, neljudsko ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje. Evropski sud je u svojoj praksi bio stanovišta da do kršenja čl. 3. može doći ne samo nanošenjem fizičkog, nego i duševnog bola. Da bi se hapšenje i određivanje pritvora smatralo protivnim čl. 3, poniženje ili degradacija koju ovi postupci izazivaju moraju dostići poseban nivo, i u svakom slučaju se moraju razlikovati od uobičajenog nivoa poniženja koji je svojstven hapšenju ili određivanju pritvora. Upotreba lisica pri hapšenju kao i prevoz do pritvorske jedinice, ne mogu se smatrati kršenjem čl. 3. U svetlu pretkrivičnog postupka, Konvencija UN protiv mučenja, svirepih, nečovečnih i ponižavajućih kazni i postupanja²², u čl. 25. zabranjuje iznuđivanje priznanja kao dokaza putem torture. ZKP u čl. 12. zabranjuje svako nasilje nad licem lišenim slobode i licem kojem je sloboda ograničena, kao i svako iznuđivanje priznanja; a u čl. 131. zabranjuje da se prema osumnjičenom primene medicinske intervencije ili da mu se daju takva sredstva kojima bi se uticalo na svest i volju prilikom davanja iskaza (novi ZKP čl. 9).

Pred Evropskim sudom, u predmetu *Balog protiv Mađarske*²³, jedna od osoba koja je ispitivala podnosioca predstavke, ošamarila ga je po levom i desnom uhu. Dva dana nakon puštanja na slobodu, podnosilac predstavke se podvrgao operaciji zbog oštećenja bubne opne. Evropski sud je utvrdio da je povreda bila dovoljno ozbiljna da se radilo o povredi čl. 3. EKLJP. U predmetu *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva*²⁴, osobe osumnjičene za terorizam držane su satima u pritvoru i prema njima su primenjivane tzv. pet tehnika. Lica su bila prisiljena da stoje sa raširenim rukama i nogama, rukama u vazduhu, bez hrane i sna, izlagani su buci i primorani da nose crne kapuljače preko lica. Evropski sud je utvrdio da je dugotrajna primena pet tehnika dovela do intenzivnih psihičkih i fizičkih patnji navedenih lica, te je u tom slučaju došlo do povrede čl. 3. EKLJP, nečovečnim postupanjem policijskih službenika. Zaštita od mučenja tokom pretkrivičnog postupka posebno je aktuelna u svetlu borbe protiv terorizma. U tim slučajevima su neretko pod izgovorom borbe za zaštitu

²² *Sl. list SFRJ - Međunarodni ugovori*, br. 9/ 91.

²³ *Balogh v. Hungary* (App; No. 47940/99), ECtHR, 20. 7. 2004.

²⁴ *The Republic of Ireland v. the UK* (Appl No 5310/71), ECtHR, Seria A No. 25, 18. 1. 1978.

nacionalne bezbednosti surovo gušena ljudska prava tzv. terorista, zaboravljajući pritom na apsolutni karakter ovog prava.

Ustav RS (čl. 21) jemči jednako postupanje prema svakom pojedincu pred državnim organima i jednakost svih pred ustavom i zakonom, kao i pravo svakog na jednaku zakonsku odnosnu sudsku zaštitu bez diskriminacije.

Zabrana diskriminacije je predviđena i međunarodnim pravnim aktima: MPGPP (čl. 2. st. 1, 14. st. 1. i 26), EKLJP (čl. 14), Konvencijom o rasnoj diskriminaciji, Konvencijom o diskriminaciji žena itd. Zabrana diskriminacije se može shvatiti kao zahtev i pravo da svaki osumnjičeni bude tretiran kao i svaki drugi osumnjičeni za kojeg se sumnja na određeno delo, da mu se omogući pristup sudu i jednak tretman na sudu, što se kasnije mnogo više odnosi na prava okrivljenog.

2.6. Prava osumnjičenog lišenog slobode

Lica lišena slobode uživaju sva prava koja se garantuju osumnjičenom. Pored tih prava, licu lišenom slobode se garantuje poseban korpus prava, koja uključuju i određena dopunska prava s obzirom na osetljivost situacije u kojoj se nalazi.

Ustav RS u čl. 27–29. propisuje uslove pod kojima se lična sloboda pojedinca može ograničiti, postupak lišenja slobode, organ koji je nadležan da odlučuje o lišenju slobode, garantuje prava kojima se pojedinac može koristiti u postupku pred državnim organima kada je njegova sloboda ograničena, nalaže čovečno postupanje, uvažavanje dostojanstva ličnosti lica lišenog slobode i garantuje dopunska prava u slučaju lišenja slobode bez odluke suda.

U pretrivičnom (predistražnom) postupku prema našem krivičnom procesnom pravu, policija može lišiti određeno lice slobode ili mu ograničiti slobodu u tri slučaja:

- 1) lišenje slobode osumnjičenog radi sprovođenja istražnom sudiji (ZKP čl. 227; novi ZKP čl. 291),
- 2) zadržavanje osumnjičenog lica (ZKP čl. 229; novi ZKP čl. 294) i
- 3) kratkotrajno zadržavanje lica zatečenih na mestu izvršenja krivičnog dela (ZKP čl. 231; novi ZKP čl. 290).

Ukoliko postoji bilo koji od alternativno propisanih razloga za određivanje pritvora iz čl. 142. ZKP-a (čl. 211. novog ZKP-a) policija može lice lišiti slobode. Ali postoji dužnost da takvo lice bez odlaganja sprovede nadležnom istražnom sudiji, osim izuzetno, ukoliko su ispunjeni uslovi za zadržavanje osumnjičenog u policiji do 48 sati. U slučaju da policija odluči da ne odredi tzv. „policijsko zadržavanje”, sprovođenje lica lišenog slobode od strane policije istražnom sudiji,

sem u slučaju „neotklonjivih smetnji,” ne bi trebalo da traje duže od osam sati od trenutka lišenja slobode. U slučaju da je trajalo duže od osam sati, službeno lice organa unutrašnjih poslova je dužno da ovo kašnjenje posebno obrazloži, o čemu se sastavlja beleška, odnosno zapisnik (po novom ZKP-u, organ unutrašnjih poslova obrazloženje podnosi javnom tužiocu).

Predviđena je i mogućnost lišenja slobode lica zatečenog pri izvršenju krivičnog dela od strane svakog fizičkog lica (ZKP, čl. 230; novi ZKP čl. 292). Lice lišeno slobode u toj situaciji ima pravo da odmah bude predato istražnom sudiji ili organu unutrašnjih poslova, a ako ne može mora se odmah obavestiti jedan od tih organa. U suprotnom, radi se o krivičnom delu protivpravnog lišenja slobode (čl. 132. Krivičnog zakonika Republike Srbije²⁵).

U slučaju lišenja slobode, osumnjičeni ima i sledeća prava:

2.6.1. Pravo osumnjičenog da bude upoznat sa svojim pravima

Licu lišenom slobode bez odluke suda se odmah saopštava da nije dužno ništa da izjavi i da sve što izjavi može biti upotrebljeno kao dokaz protiv njega, da ima pravo da bude saslušano u prisustvu branioca koga samo izabere ili branioca koji će mu biti postavljen na teret budžetskih sredstava, ako ne može da plati (Ustav RS čl. 29; ZKP čl. 5. st. 1; novi ZKP čl. 68. st. 1. t. 2–4). Za ovo pravo osumnjičenog presedan *Miranda protiv američke države Arizone*, važi kao međunarodni standard.²⁶ Vrhovni sud Sjedinjenih Američkih Država (u daljem tekstu: SAD) je u slučaju *Miranda*, ustanovio da se osumnjičeni mora obavestiti:

1. o pravu na ćutanje, bez obzira na to zna li osumnjičeni ili ne da ima to pravo;
2. da sve što kaže može biti upotrebljeno protiv njega;
3. da ima pravo da izabere svog branioca i da branilac može biti prisutan prilikom ispitivanja;
4. da će siromašnom osumnjičenom biti postavljen branilac na njegov zahtev;
5. da osumnjičeni ima pravo da prestaje da daje odgovore na pitanja kao i da zahteva branioca u bilo koje vreme kad ispitivanje počne.

Upozorenja koja se daju osumnjičenom licu u RS su veoma slična kao i u SAD, osim upozorenja da osumnjičeni ima pravo da prestaje da daje odgovore na pitanja. Ovo pravo se može tumačiti u srpskom pravu kao produžetak prava

²⁵ *Službeni glasnik RS*, br. 85/2005, 88/2005-isp, 107/2005-isp, 72/ 2009 i 111/2009.

²⁶ <http://www.uscourts.gov/EducationalResources/ClassroomActivities/FifthAmendment/mirandaVarizonaOverview.aspx>

na odbranu ćutanjem. U SAD, ukoliko iz određenih razloga dođe do prekida u ispitivanju osumnjičenog, prilikom nastavka ispitivanja prava se licu moraju opet proćitati. Takođe, sve što osumnjićeni izjavi pred policijom mora se izdvojiti ako upozorenja nisu pravilno data. U širem smislu, pravo lica da ne izjavi ništa, može se shvatiti kao deo prava na ćutanje, koje se garantuje okrivljenom u krivićnom postupku.

2.6.2. Pravo osumnjićenog na pravnu zaštitu

Pod ovim pravom podrazumeva se pravo lica lišenog slobode da pokrene postupak pred sudom, odnosno da izjavi žalbu sudu koji je dužan da hitno odlući o zakonitosti lišenja slobode (ZKP ćl. 5. st. 3. t. 5). Engleski *Habeas Corpus Amendment Act* iz 1679. godine prvi je akt koji je uredio pravila postupanja prilikom hapšenja, privođenja i zaštite prava uhapšenog.²⁷

Pod pravom na pravnu zaštitu osumnjićenog podrazumeva se i njegovo pravo da u najkraćem roku bude izveden pred sud. Regulisano je ZKP-om (ćl. 4. st. 1. t. 4), novim ZKP-om (ćl. 68. st. 1. t. 5), Ustavom RS (ćl. 29), MPGPP (ćl. 9. st. 3), EKLJP (ćl. 5. st. 3). Ovo pravo je potrebno obezbediti svakom osumnjićenom, u smislu da u ostvarenju ovog prava ne smeju postojati nikakve pravne ili praktićne prepreke. ZKP, kao i novi ZKP koriste izraz „u najkraćem roku”, dok EKLJP kaŹe „bez odlaganja”. Kod ove ćinjenice se opet javlja već pomenuta dilema, koliki treba da je rok i da li dati prevagu efikasnosti postupka i otkrivanju ućinilaca krivićnih dela ili pravima osumnjićenog lica. U slućaju *Brogan protiv UK*²⁸, Evropski sud je zauzeo stav da period od ćetiri dana i šest sati, koliko je policija drŹala u pritvoru podnosioca predstavnice, a da ga nije izvela pred sudiju, prelazi dopuštene granice po osnovu ćl. 5. st. 3.

²⁷ Ovim aktom propisano je da svako ko ćuva uhapšeno lice je dužan da odgovori na *Habeas Corpus* nalog i da u roku od tri dana od hapšenja (zavisno od udaljenosti, taj rok je mogao biti i duži, ali ni na udaljenosti od preko sto milja nije smeo biti duži od dvadeset dana), uhapšenog privede lordu kancelaru, lordu ćuvaru velikog pećata, sudiji ili baronu suda i navede prave razloge zadrŹavanja. Uhapšeno lice ima pravo Źalbe o kojoj se mora odlućiti u roku od dva dana od privođenja, oslobaćanjem uz jemstvo izuzev ako se radi o izdaji ili teŹem zloćinu, ali i u tim slućajevima kada je molba za izvoćenjem pred sud podnesena prve nedelje zasedanja, a optuŹnica nije podignuta u sledećem periodu zasedanja i sudijama se ućini da za vreme tog zasedanja neće moći da pribave svedoke optuŹbe. Prekršiocima ovih pravila pretila je odgovornost, a uhapšenom licu, ako se pokaŹe da je hapšenje bilo neopravdano ili izvedeno uz kršenje propisa, pripadalo je pravo na naknadu štete. Bilo je zabranjeno ponovo hapsiti za istu stvar. Videti: Beljanski, S.: *Mećunarodni pravni standardi o krivićnom postupku*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2001, str. 67.

²⁸ *Brogan and others v. the UK* (Appl. No. 11209/84, 11234/84, 11266/84, 11386/85), ECtHR, 29. 11. 1988, Seria A No. 145/B, Ź 65.

EKLJP. Takođe, u istom slučaju Evropski sud je zauzeo i stav da prilikom ocene da li se hapšenje ili lišavanje slobode može smatrati „zakonitim”, treba utvrditi u svetlosti ne samo domaćeg prava već i shodno tekstu Konvencije, opštih principa ustanovljenih i cilja ograničenja dopuštenih čl. 5. st. 1. Ovo znači da nadležni sud treba da ispita ne samo saglasnost sa uslovima postupka, nego i sa razumnošću sumnje koja opravdava hapšenje i legitimnošću cilja kojem se težilo hapšenjem i lišenjem slobode koje je usledilo. Bez obzira na terminološke razlike u našem pravu i EKLJP, u pravnoj doktrini je prihvaćeno stanovište da je optimalni maksimum za izvođenje pred sud 3 dana od trenutka lišenja slobode. U slučaju *Dikme protiv Turske*, Evropski sud je istakao da organi vlasti ne mogu arbitrarno da hapse osumnjičene i drže ih u pritvoru bez kontrole domaćih sudova, makar se radilo i o slučajevima terorizma. Neodložna sudska kontrola je veoma bitna jer može dovesti do otkrivanja i sprečavanja ozbiljnih vidova zlostavljanja kojima je svaki osumnjičeni potencijalno izložen, naročito pri iznuđivanju priznanja.

U slučaju lišenja slobode bez odluke suda, u Republici Srbiji, ovo lice ima pravo na pristup nadležnom istražnom sudiji u roku od 48 sati, u protivnom se mora osloboditi (čl. 5. st. 2. i čl. 229; novi ZKP čl. 69. st. 2). Zadržavanje u prekrivičnom postupku do 48 sati od trenutka lišenja slobode je moguće odrediti prema licu koje je policija lišila slobode zbog postojanja nekog od razloga za određivanje pritvora u krivičnom postupku i ukoliko postoji potreba da lice bude zadržano od strane policije radi prikupljanja obaveštenja ili saslušanja. Maloletna lica ne mogu biti zadržana od strane policije, već jedino u slučaju lišenja slobode moraju odmah biti sprovedena sudiji za maloletnike (čl. 61. Zakona o maloletnicima i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica). U svetlu ovog instituta javlja se i problematika zadržavanja pojedinih kategorija lica. Radi se o mogućnosti zadržavanja trudnice, ženskog lica koje ima bebu do jedne godine starosti kao i bolesnih lica kojima je potrebna hospitalizacija.²⁹ U našem pravnom sistemu nema pravnog pravila koje to izričito reguliše, iz čega možemo izvesti zaključak da je ta lica moguće zadržati do 48 sati od lišenja

²⁹ Prema Zakoniku o krivičnom postupku Letonije, čl. 250: Trudnicu i lice koje je očigledno bolesno moguće je prinudno dovesti samo ukoliko potrebne procesne radnje nije moguće sprovesti na mestu gde se oni nalaze i samo na osnovu sudske odluke. U slučaju ovih lica, potrebna je i lekarska potvrda kao dokaz o trudnoći i oboljenju. Prema čl. 273. st. 2: Neće se zadržati maloletnici, trudnice, majke koje imaju bebu do godinu dana starosti, kao i majke koje doje bebu dok god primenjuju takav način ishrane bebe, ukoliko su osumnjičeni ili optuženi da su počinili krivično delo iz nehata ili prekršaj, osim ukoliko su delo počinili pod uticajem opojnih supstanci ili je delo rezultiralo smrtnom posledicom. Takođe, prema st. 2. ovog člana, navedena lica će biti zadržana samo ukoliko su sa umišljajem počinila lakše krivično delo za koje je obavezno izricanje mere bezbednosti ili su počinili posebno teško krivično delo. Videti: *A/s Exigen Services Latvia, 1998–2010. Visas tiesības aizsargātas Valsts valodas centra tlkojums.*

slobode. Trebalo bi regulisati ove slučajeve, u smislu da s obzirom na važnost neposredne brige majke o detetu i najbolji interes deteta, ne bi trebalo dozvoliti zadržavanje 48 sati ženskog lica koje ima bebu do godinu dana starosti. U takvom slučaju majku bi trebalo odmah sprovesti istražnom sudiji odnosno javnom tužiocu, kako bi se u najkraćem roku odlučilo o eventualnom pritvoru majke ili puštanju na slobodu. Ovako treba postupiti i u slučaju lišenja slobode bolesnih lica kojima je potrebna hospitalizacija. Međutim, kod ove kategorije lica mogu se javiti neka sporna pitanja: kriterijumi na osnovu kojih se procenjuje težina bolesti nekog lica i nužnost hospitalizacije (osim ukoliko lice npr. krvari ili je u polusvesnom stanju, pa je svakome očito da mu je nužna hospitalizacija), kao i organi i postupak odlučivanja o tome. Svakako treba razlikovati ovaj slučaj od slučaja lišenja slobode duševno bolesnih lica radi prinudne hospitalizacije. Što se tiče zadržavanja trudnice, uz poštovanje humanog tretmana, nema razloga za ukidanje mogućnosti njenog zadržavanja od strane policije. Odluku o zadržavanju lica u formi rešenja donosi policija i o zadržavanju se licu odmah, a najkasnije u roku od dva sata uručuje rešenje. Po novom ZKP-u (čl. 294), zadržavanje određuje javni tužilac, koji o tome i donosi rešenje ili po njegovom odobrenju organ unutrašnjih poslova. U novom ZKP-u se ne navodi da li javni tužilac svoje odobrenje za izdavanje rešenja prenosi na policiju na osnovu pismenog ili usmenog odobrenja. S obzirom na činjenicu da se radi o ograničavanju prava osumnjičenog lica, odobrenje javnog tužioca bi trebalo da bude pismeno, kako bi procedura sigurno bila ispoštovana i kako bi za tim i ostao pisani dokaz. U suprotnom, policija bi mogla i bez konsultovanja javnog tužioca da zadržava osumnjičena lica, možda i bez preke potrebe za tim, samo radi povećanja psihičke presije prema zadržanom licu, koje je verovatno očekivalo sprovođenje istražnom sudiji u najkraćem roku. U rešenju o zadržavanju moraju biti navedeni: delo za koje se osumnjičeni tereti, osnovi sumnje, dan i čas lišenja slobode ili odazivanja pozivu, kao i vreme početka zadržavanja (ZKP čl. 229. st. 2; novi ZKP čl. 294. st. 2). Protiv rešenja o zadržavanju se može izjaviti žalba od strane osumnjičenog i njegovog branioca. Žalba se odmah dostavlja istražnom sudiji odnosno sudiji za prethodni postupak koji je dužan da po njoj odluči u roku od četiri sata od prijema, ali ona ne odlaže izvršenje rešenja. Razlog za odlučivanje istražnog sudije odnosno sudije za prethodni postupak je u pravilu da je lišenje slobode moguće na osnovu sudske odluke i na ovaj način se ta sudska kontrola obezbeđuje naknadno i tako omogućava što ažurnije puštanje na slobodu zadržanog lica, u slučaju da istražni sudija ustanovi nezakoniti razlog zadržavanja. Zadržano lice ima sva prava kao i osumnjičeni koji se sasluša u prekrivičnom postupku i o njima mora biti obavješteno.

2.6.3. Dopunska prava osumnjičenog lica lišenog slobode

Bez obzira na činjenicu da je samo lišenje slobode učinjeno u skladu sa zakonom, mogućnosti za pritiske kojima se ugrožava lična sigurnost i bezbednost lišenog lica postoje. U toj situaciji, potrebno je pored svih ostalih pobrojanih prava, koja se garantuju svakom osumnjičenom, licu lišenom slobode garantovati i određena prava kojima se njegov položaj u pretkrivničnom postupku ojačava i ostvarivanje svih ostalih prava omogućava, a samim tim i njegova lična bezbednost povećava.

2.6.3.1. Pravo osumnjičenog da se bez odlaganja o lišenju slobode obavesti lice po izboru

Lice lišeno slobode ima pravo da se o njegovom lišenju slobode obavesti lice po njegovom izboru. Po oba ZKP-a, iz obaveštenja se mora steći saznanje o vremenu, mestu i *svakoj promeni mesta lišenja slobode*. Nejasno je kako je moguće doći do promene mesta lišenja slobode. Verovatno se radi o terminološkoj grešci i zakonodavac je verovatno mislio na promenu mesta zadržavanja nakon lišenja slobode. Od lica koja se mogu kontaktirati, ZKP (čl. 5. st. 3. t. 2; novi ZKP čl. 69. st. 1. t. 3) nabraja: član porodice ili drugo njemu blisko lice, kao i diplomatsko-konzularni predstavnik države čiji je državljanin, odnosno predstavnik međunarodne organizacije ako je u pitanju izbeglica ili lice bez državljanstva. Ovo pravo je veoma bitno sa stanovišta pravne sigurnosti lica lišenog slobode.

2.6.3.2. Pravo osumnjičenog na neometanu komunikaciju sa određenim licem

Lice lišeno slobode može neometano da opšti sa svojim braniocem, diplomatsko-konzularnim predstavnikom, predstavnikom međunarodne organizacije i zaštitnikom građana (ZKP, čl. 5. st. 3. t. 2). Kao što je već ranije istaknuto u ovom radu, pod pravom na neometanu komunikaciju se podrazumeva razgovor sa izabranim licem koji se nadzire samo vizuelno, ne i audio. Pravo na poverljiv razgovor sa braniocem postoji i pre nego što je osumnjičeni saslušan (ZKP čl. 75. st. 2; novi ZKP čl. 69. st. 1. t. 2).

2.6.3.3. Pravo osumnjičenog na zdravstveni pregled

Lice lišeno slobode ima pravo da ga na njegov zahtev bez odlaganja pregleda lekar kojeg slobodno izabere, a ako nije dostupan, lekar kojeg odredi organ lišenja slobode, odnosno istražni sudija (ZKP čl. 5. st. 3. t. 3). Po novom ZKP-u, u slučaju nedostupnosti željenog lekara, istog određuje javni tužilac

odnosno sud (novi ZKP čl. 69. st. 1. t. 4). Navedeno pravo je veoma bitno, sa stanovišta mogućnosti iznuđivanja dokaza u prekrivičnom postupku od strane policije i primene sile prema licu lišenom slobode. Pravovremeni lekarski pregled može biti osnov i za pravnu zaštitu fizičkog i psihičkog integriteta pojedinca. U zavisnosti od težine prekoračenja ovlašćenja organa unutrašnjih poslova, može se uložiti pritužba nadležnom licu organa unutrašnjih poslova ili podneti krivična prijava javnom tužiocu ukoliko je prekoračenje službenog ovlašćenja rezultiralo radnjom koja se može podvesti pod opis nekog od krivičnih dela po Krivičnom zakoniku RS (npr.: krivično delo zloupotrebe službenog položaja iz čl. 359, krivično delo protivpravnog lišenja slobode iz čl. 132, krivično delo iznuđivanja iskaza iz čl. 136, krivično delo zlostavljanja i mučenja iz čl. 137). U svakom slučaju postoji i mogućnost podnošenja tužbe za naknadu štete pred parničnim sudom.

Državni organi imaju obavezu da se staraju o zdravstvenom stanju lica lišenih slobode. U predmetu *Hutardo protiv Švajcarske*³⁰, podnosiocu predstavke je dozvoljena poseta lekara tek šest dana od postavljanja zahteva, a osam dana od hapšenja. Nakon lekarskog pregleda, rendgenski snimak je otkrio da je podnosiocu predstavke slomljeno rebro. Ovakvo grubo zanemarivanje zahteva za zdravstvenim pregledom, Komisija (Evropski sud) je ocenila kao kršenje čl. 3. EKLJP. U predmetu *Kudla protiv Poljske*³¹, Evropski sud je još jednom podsetio države ugovornice da prilikom lišavanja slobode moraju poštovati ljudsko dostojanstvo lica i da način izvršenja ove mere mora biti takav da ga ne izlaže većem strahu nego što taj postupak inače nosi sa sobom; da imajući u vidu praktične aspekte lišavanja slobode, zdravlje i dobrobit lica koje se lišava slobode moraju biti osigurani, između ostalog i time što će mu se pružiti neophodna medicinska pomoć.

2.7. Prava prilikom saslušavanja osumnjičenog lica

Do saslušanja osumnjičenog u prekrivičnom postupku može doći u dve situacije: a) kada policija poziva određeno lice kao osumnjičenog i b) kada građanina pozvanog na informativni razgovor zbog određenih saznanja počne smatrati osumnjičenim. Određeno lice policija može pozvati radi saslušanja u svojstvu osumnjičenog iz dva razloga:

- 1) kada prikuplja obaveštenja od lica za koje postoje osnovi sumnje da je izvršilo krivično delo ili
- 2) ako prema tom licu preduzima radnje u prekrivičnom postupku.

³⁰ *Hutardo v. Switzerland* (Appl. No. 17549/90), ECtHR, 28. 1. 1994.

³¹ *Kudla v. Poland* (Appl. No 30210/96), ECtHR, 26. 10. 2000.

Ukoliko građanin kojeg je pozvala radi prikupljanja obaveštenja policija u jednom trenutku počne smatrati osumnjičenim, dužnost je policije da takvo lice odmah obavesti o delu za koje se tereti i osnovama sumnje, o pravu da uzme branioca koji će prisustvovati daljem saslušanju, da nije dužno bez branioca da odgovara na postavljena pitanja, kao i u slučaju zadržavanja sva prava iz čl. 5. i 228. st. 1. ZKP (novi ZKP čl. 226). Vreme za prikupljanje obaveštenja od građanina (maksimalno 4 sata) ne teče ispočetka od promene njegovog statusa u osumnjičenog. U ovom slučaju se može javiti problem u kratkoći vremena za angažovanje branioca.³²

Samo saslušanje osumnjičenog u prekrivičnom (predistražnom) postupku se vrši prema pravilima za saslušanje okrivljenog u skladu sa ZKP-om odnosno novim ZKP-om. Uslovi za ovakvo saslušanje su sledeći: da osumnjičeni pristane na davanje iskaza policiji i takav pristanak da u prisustvu advokata; da iskaz da u prisustvu advokata (obavezna odbrana u prekrivičnom postupku); da se o saslušanju obavesti javni tužilac koji može prisustvovati saslušanju. Ukoliko svi uslovi budu ispunjeni, zapisnik o saslušanju osumnjičenog od strane policije se ne izdvaja iz spisa i može se koristiti kao dokaz u krivičnom postupku.

2. 8. Pravo osumnjičenog na rehabilitaciju i naknadu štete

Lice koje je bez osnova lišeno slobode ima pravo na rehabilitaciju, pravo na naknadu štete, kao i druga prava predviđena zakonom (ZKP, čl. 14, 557–564; novi ZKP čl. 18, 583–595; Ustav RS, čl. 35). Neosnovano lišenje slobode predstavlja veliki atak na ličnu slobodu tog lica. Pravni osnov naknade štete u ovom slučaju je u odgovornosti države za određenu neprijatnost koju su njeni organi prčinili konkretnom građaninu. Smatra se da osnov naknade štete leži i u načelu pravičnosti, jer država dajući pravo svojim organima da lišavaju slobode građane, krivično ih gone itd. mora i snositi određeni rizik za delovanje pomenutih organa. Ukoliko se u konkretnom slučaju dokaže da se radilo o neosnovanom lišenju slobode, država duguje finansijsko obeštećenje konkretnom licu. Nezakonito lišenje slobode postoji ako je usled greške ili nezakonitog rada nadležnih organa lice neosnovano lišeno slobode ili je zadržano duže nego što treba u pritvoru, kućnom pritvoru ili zavodu za izdržavanje kazne ili mere (ZKP, čl. 560, st. 1. t. 3; novi ZKP čl. 584). Sam postupak za naknadu štete u našem pravnom sistemu ima dve faze: upravnu (obraćanje Ministarstvu pravde) i sudsku (tužba za naknadu štete), koja sledi samo ukoliko upravna faza bude neuspešna. Lice neosnovano lišeno slobode se prvo obraća Mini-

³² Feješ, I.: *Prekrivični postupak i ovlašćenja policije po novom ZKP*, Glasnik Advokatske komore Vojvodine, vol. 74, br. 9–10, 2002, 285–289.

starstvu pravde. Zahtev se mora podneti u roku od tri godine od pravosnažnosti rešenja kojim je postupak obustavljen, a ako je povodom žalbe rešavao viši sud – od dana prijema odluke višeg suda. Uz zahtev potrebno je navesti osnov, vrstu i visinu štete koja se smatra pretrpljenom. Ukoliko se sa Ministarstvom pravde postigne sporazum, postupak je završen i do sudske faze ne dolazi. Međutim, ukoliko do sporazuma sa Ministarstvom ne dođe ili ukoliko ono ne donese odluku po zahtevu u roku od tri meseca od dana podnošenja zahteva, oštećeni može kod nadležnog suda podneti tužbu za naknadu štete (ZKP, čl. 558, st. 1; novi ZKP, čl. 589). Postupak pred sudom je parnični i vodi se protiv Republike Srbije. Lice neosnovano lišeno slobode samo u retkim slučajevima svoj zahtev za naknadu štete temelji na odluci kojom je konstatovana nezakonitost ili neosnovanost lišavanja slobode, dok u ostalim slučajevima mora samo da dokazuje nezakonitost, odn. neosnovanost lišavanja slobode. Licu neosnovano lišenom slobode pripada i pravo na tzv. moralnu rehabilitaciju. Pravo na moralnu rehabilitaciju je veoma bitno, s obzirom na ogroman uticaj medija na javno mnjenje i veoma opasno prejudiciranje ishoda postupka. Činjenica je da medijsko izveštavanje o lišenju slobode koje se kasnije ispostavi neosnovanim može imati dalekosežne posledice na celokupan život tog lica. Ako je slučaj na koji se odnosi neosnovano lišenje slobode nekog lica bilo prikazivano preko sredstava javnog obaveštavanja i time bio povređen ugled tog lica, sud će na njegov zahtev objaviti u novinama ili drugom sredstvu javnog obaveštavanja saopštenje o odluci iz koje proizilazi neosnovanost lišenja slobode. Ako slučaj nije prikazan preko sredstva javnog informisanja, ovakvo saopštenje će se na zahtev tog lica dostaviti državnom organu, organu teritorijalne autonomije ili organu lokalne samouprave, preduzeću, drugom pravnom ili fizičkom licu kod koga je lice u radnom odnosu, a ako je to za njegovu rehabilitaciju potrebno – društvenoj ili drugoj organizaciji (ZKP, čl. 561. st. 1; novi ZKP čl. 561. st. 1). Rok za podnošenje zahteva je šest meseci od donošenja odluke koja je osnov za njegovo podnošenje, a o zahtevu odlučuje veće regulisano čl. 24. st. 3. ZKP-a odn. čl. 24. st. 6. novog ZKP-a. Važno je napomenuti da su postupci za naknadu štete i moralnu rehabilitaciju nezavisni jedan od drugog.

Poslednje pravno sredstvo na nacionalnom nivou na osnovu kojeg je moguće ostvariti pravo na naknadu štete je ustavna žalba. Ustavna žalba se podnosi Ustavnom sudu radi zaštite Ustavom proklamovanih prava i sloboda. Samo pravo na naknadu štete i rehabilitaciju je ustavnog ranga i proklamovano je čl. 35. Ustava RS. Iskorišćenost ovog pravnog sredstva neophodna je pretpostavka za podnošenje predstavke Evropskom sudu za ljudska prava radi naknade štete protiv Republike Srbije. Pravo na obeštećenje priznato je EKLJP (čl. 5. st. 5) i čl. 3. Protokola br. 7. uz EKLJP. Evropski sud o zahtevu za naknadu štete rešava uzgredno, jer pravo na naknadu štete može biti samo rezultat kršenja čl. 5.

EKLJP. Naknada štete obuhvata i materijalnu i nematerijalnu štetu, ali sam zahtev za naknadu štete mora sadržati dokaze i činjenice na osnovu kojih je moguće utvrditi postojanje štete, njenu visinu i samu naknadu. Ne zahteva se da je šteta prouzrokovana sa zlom namerom, već je dovoljna nepažnja državnih organa.

3. ZAKLJUČAK

Analizom osnovnih prava koja se osumnjičenom garantuju u prekrivičnom postupku, može se doći do zaključka da je to veliki broj garantija koje štite njegov položaj, kako na unutrašnjem tako i na međunarodnom planu. Domaći pravni propisi u skladu su sa međunarodnim pravnim standardima u ovoj oblasti i gotovo svaki segment ličnosti osumnjičenog je zaštićen i fizički i psihički. Oba Zakonika o krivičnom postupku koja su trenutno na snazi u Republici Srbiji gotovo na identičan način pružaju adekvatnu zaštitu osumnjičenom. U našem pravnom sistemu, u skladu sa najvažnijim međunarodnim aktima garantuju se osnovna ljudska prava svakom osumnjičenom: pravo na obaveštenost, na ličnu i slobodno izabranu stručnu odbranu, na dokaznu aktivnost i inicijativu, na tumača ili prevodioca, pravo na čovečno postupanje i postupanje bez diskriminacije. Položaj osumnjičenog u prekrivičnom odnosno predistražnom postupku osigurava se i pravom lica lišenog slobode da bude upoznat sa svojim pravima i pravom na pravnu zaštitu, ali i i dopunskim pravima, koja su karakteristična za posebnost položaja u kojem se to lice našlo. To su pravo osumnjičenog da obavesti lice po svom izboru, pravo na neometanu komunikaciju sa licem po izboru i zdravstveni pregled. I pored velikog broja garantovanih prava dešava se u praksi da je lišenje slobode neosnovano i s obzirom na tu činjenicu garantuje mu se i pravo na naknadu štete od države zbog neosnovanog lišenja slobode.

Može se reći da je nastupila ekspanzija ljudskih prava u krivičnom procesnom pravu u tolikoj meri da su mnoga prava dostigla ustavni rang, pa je i samo krivično procesno pravo postalo deo ustavnog prava, u širem smislu.³³ To se svakako može uočiti u našem pravnom sistemu. Ustav Republike Srbije u odredbama 23–34. jemči veliki broj prava osumnjičenom licu. Međutim, mnogo je bitnija činjenica koliko se država, a i međunarodna zajednica u praksi pridržavaju navedenih prava, jer, kao što je već pomenuto, prekrivični postupak je često pokazatelj stvarnog stanja ljudskih prava u jednoj državi. Suština vladavine prava je u postojanju proceduralnih garantija slobode pojedinaca, zaštititi

³³ Grubač, M.: *Povelja o ljudskim pravima sa gledišta krivičnog postupka*, Pravni život, br. 3–4/ 2004, 51–76.

temeljnih prava građana i odgovornosti državnih organa samoj državi. Posebno je značajno postupanje policije u skladu sa postulatima vladavine prava, jer zloupotrebe njihovih ovlašćenja u prekrivičnom postupku mogu teško ugroziti prava pojedinca. U današnje vreme svedoci smo činjenice da se policija suočava sa brojnim izazovima koji njen odnos prema temeljnim ljudskim pravima čini kompleksnijim. Najveći izazovi su svakako borba protiv organizovanog kriminala, terorizma i korupcije, gde se uočava povećanje ovlašćenja policije i služba bezbednosti na uštrb većih ograničenja prava osumnjičenih lica.

Olakog ograničavanja prava osumnjičenog lica ne bi smelo biti. Međunarodni, a svakako i unutrašnji standardi postupanja prema osumnjičenom moraju se poštovati koliko god bila teška „borba” sa najtežim oblicima kriminala. Ograničenja osnovnih ljudskih prava uvek moraju biti u skladu sa zakonom, ali i zahtevima njihove krajnje neophodnosti i legitimnosti ciljeva određivanja. EKLJP ove principe uvek navodi kao uslove za ograničenje relativnih prava i propisuje pojedina apsolutna prava, od kojih se čak ni u vanrednom ili ratnom stanju ne može odstupiti ili izvršiti njihovo ograničenje. U suprotnom, država i međunarodna zajednica mogu izgubiti legitimitet u toj borbi i sva propisana prava biće samo još jedno mrtvo slovo na papiru.

LITERATURA

Knjige

- Beljanski, S.: *Međunarodni pravni standardi o krivičnom postupku*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2001.
- Brkić, S.: *Krivično procesno pravo II*, Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu, 2010.
- Grubač, M.: *Krivično procesno pravo*, četvrto izmenjeno i dopunjeno izdanje, „Službeni glasnik”, Beograd, 2006.
- Ditertr, Ž.: *Izvodi iz najznačajnijih odluka Evropskog suda za ljudska prava*, „Službeni glasnik”, Beograd, 2006.
- Lukić, T.: *Posebnosti krivičnog postupka za organizovani kriminal, terorizam i korupciju*, Pravni fakultet, Centar za izdavačku delatnost, Novi Sad, 2008.
- Škulić, M.: *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*, „Službeni glasnik”, Beograd, 2011.
- Škulić, M.: *Krivično procesno pravo* (Biblioteka „Udžbenici”), Univerzitet, Pravni fakultet, Centar za izdavaštvo i informisanje, Beograd, 2009.

Članci

- Brkić, S.: *Upotreba nezakonitih dokaza u krivičnom postupku Srbije*, Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad, vol. 45, br. 1, 2011.

- Cf. Trechsel, S.: *The right to Liberty and Security of the Person – Art. 5 of European Convention on Human Rights in the Strasbourg Case – Law*, HR Law Journal, Vol. 1, nmb. 1–4/1980, 131.
- Feješ, I.: *Prekrivični postupak i ovlašćenja policije po novom ZKP*, Glasnik Advokatske komore Vojvodine, vol. 74, br. 9–10, 2002.
- Grubač, M.: *Povelja o ljudskim pravima sa gledišta krivičnog postupka*, Pravni život, br. 3–4/2004.
- Herrmann, J.: *Policijsko ispitivanje okrivljenika – igra moći. Njemačka – Sjedinjene Američke Države – Hrvatska*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 11, br. 1/2004, 259–276.
- Janković, D.: *Međunarodno zaštićena i priznata osnovna ljudska prava u domaćem zakonodavstvu*, Pravni život, 9/2008.
- Mrvić-Petrović, N.; Petrović, Z.: *Naknada štete zbog neosnovane osude i neosnovanog lišenja slobode u Republici Srbiji*, Pravni život, br. 11/2008.
- Zekavica, R.; Kesić, T.: *Vladavina prava, policija i antiterorističko zakonodavstvo*, Pravni život, 9/2008.
- Živković, M.: *Ustavno pravo tajnosti pisama i drugih sredstava opštenja i specijalna radnja tajnog nadzora osumnjičenog*, Pravni život, br. 9/2008.
- Slijepčević, LJ.: *Pravo na pravično suđenje*, Glasnik advokatske komore Vojvodine, br. 5/2010.

Propisi

Domaći propisi

- Krivični zakonik (*Službeni glasnik RS*, br. 85/2005, 88/2005-isp. 107/2005-isp. 72/2009 i 111/2009).
- Ustav Republike Srbije (*Službeni glasnik RS*, br. 98/2006).
- Zakonik o krivičnom postupku (*Službeni list SRJ* br. 70/2001 i 68/2002 i *Službeni glasnik RS* br. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 85/2005- dr. zakon, 49/2007, 20/2009-dr. zakon, 72/2009, 76/2010).
- Zakonik o krivičnom postupku (*Službeni glasnik RS*, br. 72/2011 i 101/2011).
- Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica (*Službeni glasnik RS*, br. 95/2005).
- Zakon o policiji (*Službeni glasnik RS*, br. 101/2005, 63/2009- odluka US i 92/2011).
- Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala (*Službeni glasnik RS*, br. 42/2002, 27/2003, 39/2003, 67/2003, 29/2004, 58/2004-dr. zakon, 45/2005, 61/2005, 72/2009, 72/2011-dr. zakon i 101/2011-dr. zakon).

Međunarodni propisi

- Evropska konvencija za zaštitu osnovnih ljudskih prava i sloboda (*Službeni list SCG – Međunarodni ugovori*, br. 9/2003).
- Konvencija o zabrani mučenja, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (*Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori*, br. 9/91).

Konvencija UN o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije (*Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori*, br. 6/67).

Konvencija UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (*Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori* br. 6/2001).

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (*Službeni list SFRJ 7/71, Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori*, br. 4/2001).

Skup minimalnih pravila o postupanju sa zatvorenicima od 31. 7. 1957.

Univerzalna deklaracija o pravima čoveka OUN od 10. 12. 1948. (sa sajta Poverenika za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti: <http://www.poverenik.rs/yu/pravni-okvir-pi/medjunarodni-dokumenti-pi/146-univerzalna-deklaracija-o-ljudskim-pravima.html>).

Korišćeni internet sajтови

www.echr.coe.int/ECHR/Homepage_EN- sajt Evropskog suda za ljudska prava

www.mpravde.gov.rs/cr/news/vesti/besplatna-pravna-pomoc.html – sajt Ministarstva pravde Republike Srbije

<http://www.uscourts.gov/EducationalResources/ClassroomActivities/FifthAmendment/mirandaVarizonaOverview.aspx>

Navodeni slučajevi Evropskog suda za ljudska prava (www.echr.coe.int/ECHR/Homepage_EN)

Altay v. Turkey (Appl. No 22279/93), EctHR, 22. 5. 2001.

Artico v. Italy (Appl. No 6694/74), EctHR, 13. 5. 1980. Seria A No 137.

Balogh v. Hungary (App; No. 47940/99), ECtHR, 20. 7. 2004.

Brogan and others v. the UK (Appl. No. 11209/84, 11234/84, 11266/84, 11386/85), ECtHR, 29. 11. 1988, Seria A No. 145/B.

Dikme v. Turkey (Appl. No. 20869/92), ECtHR, 11. 7. 2000.

Dimbo Beheer B. v. Netherlands (Appl. No 14448/88), ECtHR, 27. 10. 1993.

E. v. Norway (Appl. No. 11701/ 85), ECtHR, 29. 8. 1990, Seria A No. 187.

Fox, Campbell and Hartley v. the UK (Appl. No. 12244/86, 12245/86, 12383/86), ECtHR, 30. 8. 1990, Seria A, No. 183.

Hutardo v. Switzerland (Appl. No. 17549/90), ECtHR, 28. 1. 1994.

John Murray v. the UK (Appl. No 18731/91), ECtHR, 8. 2. 1996.

Kudla v. Poland (Appl. No 30210/96), EctHR, 26. 10. 2000.

Lobo Machado v. Portugal (Appl. No 15756/89), ECtHR, 20. 2. 1996.

Raninen v. Finland (Appl. No 20972/92), ECtHR, 16. 12. 1997.

The Republic of Ireland v. the UK (Appl No 5310/71), ECtHR, Seria A No. 25, 18. 1. 1978.

THE RIGHT OF THE SUSPECT IN PRE-TRIAL CRIMINAL PROCEDURE

Sandra Stojković

Student of the second year of Ph. D. studies
at the Faculty of Law, University of Novi Sad

Summary

Every state tends to effectively confront crime in the earliest stages, while, on the other hand, there are demands for respect for human rights and fundamental freedoms of all individuals, including the suspected person. During the pre-trial criminal procedure, it is essential to obtain certain information and evidence, therefore it is crucial for the state to act efficiently in this stage. Hence the question has arisen: whether the fight against crime justifies an exception from some of the basic principles of criminal law and procedural guarantees, which directly influences the scope of fundamental human rights and freedoms. It is clear that the pre-trial criminal procedure is often an indicator of the actual state of human rights in a particular country. The purpose of this paper is to present the international legal standards and internal positive legal regulations concerning the basic rights of the suspect, as well as to provide a general overview of the position of the suspects in the pre-trial criminal procedure (preliminary criminal investigation) in the Republic of Serbia, by means of the analysis of their basic rights.

Key words: Pre-trial criminal procedure, the Code of Criminal Procedure, suspects, human rights, defence

Самир Манић,

апсолвент докторских студија правног факултета универзитета у Нишу
асистент државног универзитета у Новом Пазару, Департман за право

НОВЧАНА НАКНАДА ЗА ДУШЕВНЕ БОЛОВЕ ЗБОГ НАРУЖЕНОСТИ*

САЖЕТАК: У овом раду детаљно је истражен, анализиран и изложен проблем новчане накнаде нематеријалне штете за душевне болове који су проузроковани наружењем (конкретно: сам појам наружености, одређивање накнаде за овај облик нематеријалне штете и могућност санације наружености пластичном хирургијом). Такође, предмет овог рада је наслеђивање и застарелост потраживања накнаде нематеријалне штете. Анализиране су и изложене одредбе правилника које су Владе и Врховни судови бивших југословенских република донели у циљу уједначавања судске праксе по питању правилног утврђивања висине новчане накнаде нематеријалне штете.

Кључне речи: нематеријална штета, новчана накнада, наруженост

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

У праву, реч штета означава материјалну и нематеријалну штету. Појам материјалне штете не задаје проблем приликом његовог одређивања, међутим то се исто не може констатовати за појам нематеријалне штете.

* Рад примљен: 10. 5. 2013. године.

Према субјективном концепту накнаде нематеријалне штете под нематеријалном штетом се подразумева наношење другог физичког или психичког бола или страха.¹ На овај начин и наш Закон о облигационим односима (у даљем тексту: ЗОО)² у чл. 155. дефинише нематеријалну штету. ЗОО не сматра за нематеријалну штету умањење животне активности, унакаженост, повреду угледа, части, слободе или права личности, већ новчану накнаду предвиђа за претрпљене душевне болове због умањења животне активности, наружености, повреде угледа, части, слободе или права личности, смрти блиског лица.³ Нематеријалну штету не представља телесна повреда или оштећење здравља, већ физичка бол која се доживи као последица телесне повреде или оштећења здравља. Због тога основ накнаде нематеријалне штете не представља сама повреда физичког или психичког интегритета физичког лица, већ последице које су из тога настале и манифестовале се кроз душевне болове, физичке болове и страх, односно кроз нарушавање емоционалне равнотеже личности. Произилази закључак да није релевантна повреда личног добра, већ саме последице које су њоме изазване.⁴ Односно, за квалификацију нематеријалне штете није битна природа објекта на коме је штетна радња непосредно извршена; нематеријална штета је чисто субјективна, на плану наших осећања.⁵

Према објективном концепту накнаде нематеријалне штете, штету чини већ сама повреда права личности.⁶ Нови хрватски Закон о обвезним односима (у даљем тексту: ЗООХ),⁷ прихватајући објективну концепцију нематеријалне штете, наводи да је штета: умањење нечије имовине (обична штета), спречавање њеног повећања (измакла корист) и повреда права личности (неимовинска штета).⁸ Објективну концепцију нематери-

¹ О. Станковић, *Накнада штете*, Номос, Београд, 1998, 26.

² Закон о облигационим односима – ЗОО, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, *Службени лист СРЈ*, бр. 31/93 и *Службени лист СЦГ*, бр. 1/2003 – Уставна повеља.

³ О. Станковић, *Накнада штете (имовинске и неимовинске) према Закону о облигационим односима*, *Анали Правног факултета у Београду* 3–5/78, 491.

⁴ О. Станковић (1998), *op. cit.*, 27.

⁵ *Ibid.*

⁶ И. Црнић, *Поведа права особности на душевно здравље*, *Право у gospodarству* 1/2011, 153.

⁷ Закон о обвезним односима Републике Хрватске – ЗООХ, *Народне новине*, бр. 35/2005.

⁸ Чл. 1046 ЗООХ; У ЗООХ нису садржајно измењени чл. 157. ЗОО (сада је то чл. 1048. ЗООХ) и чл. 199. ЗОО (сада је то чл. 1099. ЗООХ). Остало је измењено, а унете су и неке нове одредбе: ст 1. чл. 346. ЗООХ (накнада неимовинске штете због повреде уговора) и ст. 3. чл. 1100. ЗООХ (право правних лица на новчану накнаду неимовинске штете). Нов је и појам неимовинске штете: то је повреда права личности. Ст 1. ранијег чл. 200. ЗОО битно је измењен, јер се сада више не наводе болови и остало као основ права на накнаду

јалне штете ЗООХ карактерише и предметна неограниченост, што значи да права личности нису дословце набројана, те да поред наведених права личности у оквирима закона, може бити и других права личности, зависно од креативности судске праксе.⁹ Такође, персонална неограниченост је још један атрибут ове концепције, јер право на накнаду нематеријалне штете због повреде права личности имају и физичка и правна лица.¹⁰

Ако се анализирају одредбе ЗОО о накнади нематеријалне штете (чл. 199–205) може се закључити да су предвиђена два облика накнаде: објављивање пресуде или исправке за случај повреде личних права и новчана накнада, с тим што новчану накнаду ЗОО искључиво везује за претрпљене физичке и душевне болове и страх.¹¹ Оштећени не сме да добије тако малу новчану накнаду која би за њега представљала увреду, али ни

него се наводи „повреда права личности”. Физички болови, душевни болови и страх нису, према ЗООХ, самостални облик повреде права личности, то су само чињенице које заједно са другим чињеницама и околностима сваког конкретного случаја утичу на оцену суда да је право личности повређено у довољној мери да због тога оштећени има право на правичну новчану накнаду. Једна од значајних новина је и одредба из чл. 1103. ЗООХ да обавеза правичне накнаде доспева даном подношења писменог захтева или тужбе (осим ако је штета настала након тога). То ће помоћи и бржем решавању парница, јер тужени није стимулисан на одуговлачење поступка. Једном противправном радњом могуће је истовремено повредити више права личности, па се као последица тога јавља могућност кумулације повреда права личности, односно кумулација накнада штете. Закон више не употребљава израз „нематеријална” него „неимовинска” штета. Сама измена назива (неимовинска уместо нематеријална штета) није одлучујућа, осим што се тиме избегава *contradictio in adjecto* која се приписивала појму нематеријалне штете, али је ново схватање нематеријалне штете доиста велика промена. ЗООХ је тиме прихватио ставове правне науке у овоме подручју.

⁹ И. Црнић (2011), *op. cit.*, 153; Ј. Брежански, *Осигурање од аутомобилске одговорности – право на накнаду штете*, Билтен ХУО-а 68/2006, 9, наведено према: М. Турковић, *Накнада нематеријалне штете у неким европским земљама*, Парнични и извршни поступак, накнада штете и осигурање (ур. З. Петровић), Будва, 2006, 241.

¹⁰ Више о праву правних лица на накнаду нематеријалне штете: М. Баретић, *Појам и функције неимовинске штете према новом Закону о обвезним односима*, Зборник Правног факултета у Загребу, 2006, 472–473; М. Врховшек – В. Козар, *Нематеријална штета због нарушавања угледа правног лица*, Бранич 1–2/2010, 85 и даље; А. Алисхани, *Нематеријална штета и њена накнада због повреде права личности*, Правни живот 11/2007, 881 и даље; В. Марковић, *Нематеријална штета правног лица: Пословни углед – лично право коме треба установити заштити*, Правни живот 11/2008, 657 и даље; В. Козар, *Врсте штете због повреде права на жиџ и нелојалне конкуренције*, Право и привреда 5–8/2000, 669 и даље; У том контексту се изјашњава и Преднацрт нашег Грађанског законика из 2009. год., књига друга, чл. 226, <http://www.mpravde.gov.rs/images/P1%20knjiga.pdf> (датум приступа 13. 11. 2011. године).

¹¹ С. Крнета, *Новчана накнада нематеријалне штете због повреде ауторског права*, Годишњак Правног факултета у Сарајеву, 1981, 83; М. Николић, *Душевни болови и накнада штете*, Правни живот 10/2000, 533; З. Петровић, *Накнада нематеријалне штете по Закону о облигационим односима и предлози за измену*, ПРАВО – теорија и пракса 5–6/2002, 24; П. Трифуновић, *Правична новчана накнада нематеријалне штете*, *Накнада штете и уговор о осигурању* (ур. А. К. Филиповић, А. Радованов), Нови Сад, 2004, 125.

тако високу накнаду која би представљала експлоатацију, комерцијализацију, злоупотребу права, остваривање лукративних циљева, неосновано обогаћење.¹²

Оно што струку највише мучи може се сажети кроз питање: како постићи главну сврху (идеал) накнаде штете – штета једнако накнада, односно како применити принцип еквиваленције на нешто што нема новчану вредност? Основни проблем, који се јавио у судској пракси после доношења ЗОО, јесте изналажење адекватних критеријума, односно механизма или мерила на основу којих би се процењивала „правична новчана накнада” коју предвиђа чл. 200. ЗОО. Увидом у судску праксу може се извести закључак да су разлике у досуђивању новчане накнаде нематеријалне штете, између судова, толике да представљају забрињавајућу околност.¹³ На теоријском пољу главне расправе воде се о њеној правно-етичкој природи и оправданости, док на практичном пољу акценат се ставља на расправу о немогућности објективног установљавања висине саме штете, о немогућности утврђивања одговарајуће накнаде за такву штету, о кругу лица која на њу имају право.¹⁴

У циљу што уједначеније судске праксе по питању новчане накнаде нематеријалне штете Влада Републике Србије је на основу чл. 26. ст. 2. Закона о обавезном осигурању у саобраћају¹⁵ донела Уредбу о накнади штете на лицима (у даљем тексту: Уредба).¹⁶ Ако пођемо од чињенице да се нематеријална штета не мења у зависности од околности у којима је она проузрокована (физички бол је физички бол без обзира на начин на који се наноси, душевна патња за умрлим лицем је истог карактера без обзира на то да ли је умрли страдао у саобраћајној несрећи или на неки други начин итд.) ова Уредба се може примењивати и на оне случајеве утврђивања висине новчане накнаде нематеријалне штете који нису последица саобраћајне незгоде.

¹² П. Трифуновић, *Накнада неимовинске штете због смрти блиског лица*, Правни живот 10/1998, 896.

¹³ З. Петровић (2002), *op. cit.*, 23; Н. Пешић, *Одмеравање новчане накнаде нематеријалне штете за телесну повреду*, Правни живот 9–10/1992, 1483.

¹⁴ Б. Матијевић, *Институти накнаде нематеријалне штете*, http://www.pravna.datoteka.hr/pdf/institut_naknade_nematerijalne_stete.pdf (датум приступа: 1. 11. 2011), 1.

¹⁵ Закон о обавезном осигурању у саобраћају, *Службени гласник РС*, 51/09.

¹⁶ Уредба Владе Републике Србије о накнади штете на лицима (Уредба), *Службени гласник РС*, 34/2010. (НАПОМЕНА: Уставни суд Републике Србије утврдио је својом Одлуком ИУо-904/2010 (*Службени гласник РС*, бр. 16/13) да Уредба о накнади штете на лицима (*Службени гласник РС*, бр. 34/10), није у сагласности са Уставом и законом, и да иста престаје да важи даном објављивања одлуке у *Службеном гласнику РС*, односно 20. фебруара 2013. год.).

Душевни бол је патња оштећеног лица због нарушавања телесног интегритета, здравља, изгледа, угледа, части, слободе и права личности као и због смрти и тешког инвалидитета блиског лица.¹⁷

У овом раду детаљно ћемо истражити, анализирати и изложити проблем новчане накнаде нематеријалне штете за душевне болове који су проузроковани услед наружености (где ћемо анализирати сам појам наружености, одређивање накнаде за овај облик нематеријалне штете и могућност санације наружености пластичном хирургијом). Такође, предмет овог рада биће наслеђивање и застарелост потраживања накнаде нематеријалне штете.

ПОЈАМ НАРУЖЕНОСТИ

Душевни болови због наружености представљају посебну врсту штете која настаје због видљивих промена на телу оштећеног које се карактеришу као наруженост. Наруженост као вид нематеријалне штете манифестује се у потпуном или делимичном губитку екстремитета, наружењу естетског изгледа или наружењу неког дела тела.¹⁸ У одлуци Врховног суда Србије Рев-2005/06 од 28. 06. 2007. године, између осталог, стоји: „Промена фризура као последица фарбања косе у фризерском салону тужене (а и то привремено), не представља такву промену естетског изгледа која би се могла квалификовати као наруженост. Субјективна представа оштећеног лица о сопственом изгледу не може насталу промену учинити објективном категоријом какву представља наруженост, као заштићено добро у смислу чл. 200. ЗОО.”¹⁹ Као и код умањења животне активности, и код наружености, штета у грађанскоправном смислу није сама наруженост као

¹⁷ А. Радоловић, *Право особности у новом Закону о обвезним односима*, Зборник Правног факултета Свеучилишта у Риједи 1/2006, 154. У ст. 1. чл. 200. ЗОО користи се везник „или”. Формулација долази из почетка реченице у којој се набраја да се новчана накнада за претрпљену нематеријалну штету даје само у тачно одређеним случајевима (болови, душевни болови због умањења животне активности, наружености, повреде угледа, части, слободе...), на основу тога добија се утисак да су наведене вредности једно, а права личности друго (дели их раставни везник „или”). Требало је користити саставни везник „и” због саме чињенице да су све те вредности права личности, те је требало формулисати да се накнада даје и за повреду свих других права личности; С. Крнета, *op. cit.*, 83; П. Трифуновић (2004), *op. cit.*, 124.

¹⁸ Н. Пешић, *Накнада нематеријалне штете, Уговорно и одишејно право по Закону о облигационим односима* (ур. М. Петровић), Београд, 1979, 451; З. Петровић, *Накнада нематеријалне штете због повреде права личности*, Београд, 1996, 102.

¹⁹ Наведено према: Д. Медић, Х. Тајић, *Нематеријална штета*, Привредна штампа, Сарајево – Бањалука, 2008, 144.

таква, већ су то душевни болови које повређени трпи услед наружености. Међутим душевне патње због наружености су релевантне за досуђујење правичне новчане накнаде само ако је реч о последици која је трајније природе, већег степена и која изазива душевни бол код оштећеног лица.²⁰ Есенцијална питања код овог облика нематеријалне штете јесу питања да ли оштећени трпи душевне болове због наружености,²¹ у којој мери, и какав је утицај тог трпљења на психички живот оштећеног.²² Основу за досуђивање накнаде за наружење не чине само врло тешки телесни деформитети који изазивају осећај сажалења и одбојности, већ за досуђивање накнаде довољно је да су деформитети такви да би се већина људи због њих осећала нелагодно пред другим људима који тај недостатак немају. Дакле, основу за накнаду нематеријалне штете може чинити наруженост лаког степена уколико се због тога трпе душевни болови. Тако у одлуци Општинског суда у Ужицу П-327/04 од 17. 10. 2005. године, између осталог, се наводи: „Тужиља има ожиљак на усни, по налазу и мишљењу вештака хирурга ради се о наружености лаког степена, а по налазу и мишљењу вештака психијатра, трпи душевне болове због наружености, тада тужиља има право на накнаду нематеријалне штете због претрпљених душевних болова, а због наружености, сходно чл. 200. ЗОО.”²³

Наружење, дакле, представља вид нематеријалне штете због које ће се психички болови трпети у будућности, и то када се ради о млађим особама, у већој мери него приликом одлучивања о тужбеном захтеву. Реч је о будућој нематеријалној штети, која се јавља у оба облика будуће штете, у облику продужене будуће штете и нове будуће штете.²⁴

Ако наруженост има за последицу да оштећени уз појачане напоре или у ограниченом обиму обавља одређене активности, па због тога трпи душевне болове, у том случају се наруженост може узимати у обзир, како

²⁰ Н. Пешић (1992), *op. cit.*, 1488; З. Петровић (1996), *op. cit.*, 104; А. Радованов, *Одмеравање висине правичне накнаде нематеријалне штете*, ПРАВО – теорија и пракса 5–6/2002, 39.

²¹ Супротан став заузет је у одлуци Окружног суд у Чачку, број: Гж-274/04 од 11. 03. 2004. „Да би тужилац остварио право на новчану накнаду нематеријалне штете због наружености, а применом чл. 200, није потребно да трпи истовремено и психичке болове”, наведено према: Избор судске праксе, бр. 2005/6, одл. бр. 64.

²² А. Радованов (2002), *op. cit.*, 39; З. Петровић (1996), *op. cit.*, 104.

²³ Судска пракса бр. 6/2006, 24.

²⁴ В. Вучковић, *Накнада будуће нематеријалне штете*, Правни живот 9–10/1992, 1534: Нова будућа штета (када се ради о психичким боловима који ће тек настати са зрелошћу човека).

при одмеравању нематеријалне штете због наружености, тако и при одмеравању нематеријалне штете због умањења животне активности.²⁵

ОДРЕЂИВАЊЕ НАКНАДЕ

Право на накнаду нематеријалне штете због наружености припада само лицу на чијем је телу услед задобијених повреда дошло до изразитих деформација.²⁶ Одлуком Окружног суда у Чачку Гж-2015/07 од 26. 12. 2007. године, наводи се да: „Правилно је првостепени суд пресудом одбио тужбени захтев тужиоца за накнаду нематеријалне штете због естетског наружења сходно чл. 200. ЗОО, када је тужилац задобио повреду носа у виду благог испупчења површине пет милиметара, јер се ради о естетском наружењу благог облика које не изазива згражавање околине, па ни код тужиоца не изазива посебне душевне патње и болове.”²⁷ Висина накнаде зависи од низа околности, објективне (измена спољашњости оштећеног, приметност односно видљивост оштећења, обим и могућност покривања, ранији физички изглед, брачно стање, могућност медицинског отклањања наружења и способности оштећеног да се подвргне таквом захвату, професија којом се бави оштећени, старост²⁸ и пол оштећеног итд.)²⁹ и субјективне природе (утицај објективних околности на психичку равнотежу оштећеног), које могу бити од утицаја да душевни болови буду већи или мањи.³⁰ „Основ за признање новчане накнаде за наруженост није само у томе да ли и у којој мери измењена спољашњост оштећеног изазива у околини гађење, сажаљење, или друге негативне реакције, већ се узимају у обзир и субјективна мерила о утицају свих елемената на психичку равнотежу оштећеног, односно на његово психичко стање у целини. При томе се субјективне особине оштећеног узимају у обзир у разумној мери.”³¹

²⁵ Одлука Врховног суда Републике Словеније, број: Ипс-368/94, од 17. 1. 1996. године, наведено према: Д. Медић, Х. Тајић, *op. cit.*, 139.

²⁶ Правни став Кантоналног суда у Сарајеву, Билтен судске праксе Кантоналног суда у Сарајеву, бр. 2000/3, 23.

²⁷ Судска пракса бр. 2–3/2008, 26.

²⁸ Одлука Вишег суда у Љубљани, број: Сп-280/80. Судска пракса, бр. 1983/2, 72: На висину накнаде утиче и старост оштећеника тако да се при наружењу код млађих особа признаје већа накнада штете него иначе.

²⁹ П. Трифуновић (2004), *op. cit.*, 127–128.

³⁰ Окружни суд у Крагујевцу, број: Гж-412/96 од 11. 04. 1996. године; Н. Пешић (1992), *op. cit.*, 1488.

³¹ Закључак са Саветовања грађанских и грађанско-правних одељења Савезног суда, врховних судова република и аутономних покрајина и Врховног војног суда од 15. и 16.

Према Уредби, релевантан је само душевни бол због наружености који се изражава у трајном субјективном осећању, односно патњи коју трпи оштећени, због насталих промена услед повређивања које се изражавају у томе што му је измењен лик који се не може побољшати било каквим медицинским третманима, промењено држање тела (искривљеност, парализа одређених делова тела, скраћење или губитак појединих делова тела), које није могуће отклонити и које је видљиво, промене на телу које су видљиве у одређеним приликама (на плажи, при бављењу спортским активностима и у другим ситуацијама у којима оштећени излаже повређене делове тела погледима присутних што изазива појачано интересовање, згражавање или сажаљење истих).

Накнада се одређује према интезитету наружености, који је стратификован на нарочито велики, велики, средњи и лаки степен, тако оштећеном припада за: нарочито велико наружење – до 3.000 €; велику наруженост – до 2.000 €; средњу наруженост – до 1.000 € и лаку наруженост – до 500 €.³²

10. 1986. год. у Љубљани, наведено према: С. Андрејевић, Љ. Милутиновић, З. Петровић, *Нематеријална штета*, Библиотека Правни информатор, Београд, 2007, 23; М. Дедијер, *Нематеријална штета и њена накнада*, Правни живот 11–12/1994, 1843; Н. Пешић (1992), *op. cit.*, 1488.

³² У Хрватској на седници Грађанског одељења Врховног суда Републике Хрватске одржаној дана 29. новембра 2002. године разматрани су и прихваћени Оријентациони критеријуми и износи за утврђивање висине правичне новчане накнаде нематеријалне штете (*Критеријуми*): Према Критеријумима висина накнаде за наруженост зависиће, најпре, од степена наружености и уочљивости наружености од стране трећих лица. На основу ових критеријума формиране су таблице накнаде, тако: код јаког степена наружености оштећени ће добити око 5.000 € за веома уочљиву наруженост, док за наруженост која је само понекад уочљива трећим лицима добиће накнаду у износу око 3.000 €; код средњег степена наружености за веома уочљиву наруженост оштећеном припада накнада у износу око 3.000 €, а за наруженост која је само понекад уочљива трећим лицима накнаду у износу око 1.500 €; код лаког степена наружености за веома уочљиву наруженост оштећеном припада око 700 € на име накнаде, а за слабо уочљиву наруженост око 350 € на име накнаде; У БиХ на седници Грађанског одељења Врховног суда Федерације БиХ одржаној дана 20. 2. 2006. године разматрани су и прихваћени: Оријентациони критеријуми и износи за утврђивање висине правичне новчане накнаде нематеријалне штете (*Оријентациони критеријуми*): Према Оријентационим критеријумима висина накнаде за наруженост зависи од истих критеријума који су предвиђени у Критеријумима ВС Републике Хрватске, односно од степена наружености и уочљивости наружености од стране трећих лица. На основу ових критеријума формиране су таблице накнаде, које су еквивалентне онима из Критеријума тако: код јаког степена наружености оштећени ће добити око 10.000,00 КМ за веома уочљиву наруженост, док за наруженост која је само понекад уочљива трећим лицима добиће накнаду у износу око 6.000,00 КМ; код средњег степена наружености за веома уочљиву наруженост оштећеном припада накнада у износу око 6.000,00 КМ, а за наруженост која је само понекад уочљива трећим лицима накнаду у износу око 3.000,00 КМ; код лаког степена наружености за веома уочљиву наруженост оштећеном припада око 1.500,00 КМ на име накнаде, а за слабо уочљиву наруженост око 700,00 КМ на име накнаде; У Црној Гори је донет Правилник о јединственим критеријумима за утврђивање

МОГУЋНОСТ САНАЦИЈЕ НАРУЖЕЊА ПЛАСТИЧНОМ ХИРУРГИЈОМ

Поставља се питање како досуђивати накнаду овог вида штете у ситуацији кад се наружење може отклонити хируршком интервенцијом. У вези са овим питањем могао би се применити закључак са Саветовања грађанских и грађанско-привредних одељења Савезног суда, врховних судова република и Врховног војног суда од 15. и 16. X 1986. године, где се каже: „Неће се сматрати да је оштећени својим понашањем допринео повећању штете, односно да је спречио њено умањење, само због тога што је одбио да се подвргне одређеним медицинским захватима, уколико се не ради о лечењу којем би се сваки човек по редовном току ствари подвргао без ризика од штетних последица самог лечења.”³³

Оштећеном који се због тешког степена наружености подвргне пластичној интервенцији, припада право на накнаду издатака учињених за овај конкретни хируршки захват, као посебан облик материјалне штете који се не може урачунати у припадајући износ новчане сатисфакције због наружености.³⁴ Ако би се наруженост могла потпуно отклонити пластичном операцијом, а оштећени се не подвргне истој, у тој ситуацији захтев оштећеног за накнаду штете треба одбити или прихватити у зависности од тога да ли конкретни хируршки захват има повећани ризик за здравље оштећеног. Међутим, ако се оштећени подвргне пластичној операцији, којом је у потпуности отклоњена наруженост, у том случају ће имати право на накнаду материјалне штете за учињени захват и евенту-

накнаде нематеријалне и неких видова материјалне штете (*Правилник*), *Сл. листу ЦГ*, бр. 35/2009 од 3. 6. 2009. год: Према Правилнику висина накнаде утврђује се на основу обима наружености, а зависно од пола и старости повређеног, на седећи начин: 1) за душевне болове због наружености јаког степена, уз уочљиву измену лика односно положаја тела – 30% од накнаде која се даје лицу на име душевних болова због умањења општих животних активности, али не више од 8.100 €; 2) за душевне болове због наружености средњег степена, уз одређену промену лика односно држања тела које није тако уочљиво – 20% од накнаде која се даје лицу за душевне болове због умањења опште животне активности, али не више од 4.050 €; 3) за душевне болове због наружености лакшег степена без уочљиве измене лика, односно положаја тела – 15% од накнаде која се даје за душевне болове лицу због умањења опште животне активности, али не више од 2.000 €; 4) за душевне болове због наружености незнатног степена, где се не уочавају промене, осим у посебним приликама и где нема последица повређивања – од 300 до 900 €, зависно од сваког појединачног случаја.

³³ Наведено према: С. Андрејевић, Љ. Милутиновић, З. Петровић, *op. cit.*, стр. 43.

³⁴ Пресуда Општинског суда у Мостару П. Бр. 1355/80 од 17. 6. 1981. године, наведено према: З. Петровић, Н. Мрвић-Петровић, *Накнада нематеријалне штете због телесне повреде или смрти лица*, Накнада нематеријалне штете (ур. З. Петровић, Н. Мрвић-Петровић), Београд 2009, 50.

ално право на накнаду нематеријалне штете због претрпљених физичких болова.³⁵ Нема сметњи да, када је у питању наруженост која се може отклонити хируршком интервенцијом, суд досуди новчану накнаду у облику привремене ренте ако хируршком захвату предстоји дуже лечење, а неизвесно је када ће доћи до хируршке интервенције.³⁶

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

Новчана накнада нематеријалне штете се не досуђује на принципу еквиваленције, да би се успоставило раније стање, већ она представља сатисфакцију, задовољење којим ће се ублажити и потиснути туга и патња, прибављањем неког чулног или материјалног задовољства у циљу постизања психичке равнотеже. У оваквим случајевима се не ради о обештећењу у класичном смислу, већ о сатисфакцији оштећеном лицу којом му се жели омогућити прибављање неких задовољстава и ужитака помоћу којих ће он покушати да ублажи све оне неугодности које је због претрпљене штете имао.

Посматрано са тачке ЗОО, што се тиче критеријума и начина за утврђивање нематеријалне штете који су предвиђени Уредбом, то су они исти критеријуми и начини које су судови, при примени ЗОО, развили у судској пракси од доношења ЗОО па до данас. Суд при одлучивању о захтеву за накнаду нематеријалне штете, која није проузрокована у саобраћајној несрећи, на основу чл. 200. ЗОО није везан овом Уредбом, али она свакако може да послужи као добар оријентир при одлучивању, и у великој мери утицати на усклађивање судске праксе по питању правичне новчане накнаде нематеријалне штете. Међутим, оно што се да приметити, а везано за износе накнада, јесте чињеница да су износи предвиђени Уредбом мањи од износа које слични акти у суседним земљама предвиђају, а далеко мањи од износа које европски судови досуђују по основу накнаде нематеријалне штете. Може се оправдано поставити питање да ли су наши физички болови, душевни болови, страхови мањег значаја од истих болова и страхова становника Хрватске, или пак Француске, Немачке, Мађарске. То се, на неки начин, може правдати животним стандардом, али свакако да он није квалитетно оправдање. Затим, износи накнада се

³⁵ З. Петровић, Н. Мрвић-Петровић, *op. cit.*, 50.

³⁶ Пресуда Врховног суда Србије Рев. Бр. 1344/83, наведено према: Е. Дурутовић, *Накнада нематеријалне штете у облику ренте*, Накнада нематеријалне штете (ур. З. Петровић, Н. Мрвић-Петровић), Београд 2009, 201.

предвиђају на тај начин да се лимитира њихова горња граница, као да се уједначавање судске праксе није могло постићи предвиђањем минималних износа накнада, са једне стране, а остављајући судовима дискреционо овлашћење да сами утврде колика ће бити горња граница тих износа, са друге стране. Све ово алудира на чињеницу да је ова Уредба писана под утицајем власника крупног капитала, пре свега осигуравајућих компанија.

ЛИТЕРАТУРА

- Алисахани, Алајдин: *Нематеријална штета и њена накнада због повреде права личности*, Правни живот 11/2007, 881–899.
- Андрејевић, Снежана; Милутиновић, Љубица; Петровић, Здравко: *Нематеријална штета*, Библиотека Правни информатор, Београд, 2007.
- Баретић, Марко: *Појам и функције неимовинске штете према новом Закону о обвезним односима*, Зборник ПФЗ 2006, 56, Посебни број, 461–500.
- Буковац Пувача, Маја: *Тренд проширења круга особа с правом на новчану накнаду*, Зборник Правног факултета Свеучилишта у Ријеци 1/2007, 511–540.
- Црнић, Ивица: *Повреда права особности на душевно здравље*, Право у gospodarству 1/2011, 147–183;
- Ђурковић, Маријан: *Накнада нематеријалне штете у неким европским земљама*, Парнични и извршни поступак, накнада штете и осигурање (ур. З. Петровић), Будва, 2006, 235–255.
- Дедијер, Милован: *Нематеријална штета и њена накнада*, Правни живот 11–12/1994, 1837–1845.
- Дурутовић, Емилија: *Накнада нематеријалне штете у облику рените*, Накнада нематеријалне штете (ур. З. Петровић, Н. Мрвић Петровић), Београд, 2009, 197–202.
- Ивошевић, Зоран: *Накнада штете због умањења животног активноности*, Анали Правног факултета у Београду (поводом кодификације облигационог права), 3–5/78, 661–676.
- Константиновић, Михаило: *Облигације и уговори: Скица за законик о облигацијама и уговорима* (Класици југословенског права), *Службени Лист СРЈ*, Београд, 1996, први пут објављена 1969. године у издању Правног факултета у Београду.
- Козар, Владимир: *Врсте штете због повреде права на жиџ и нелојалне конкуренције*, Право и привреда, 5–8/2000, 669–673.
- Крнета, Славица: *Новчана накнада нематеријалне штете због повреде ауторског права*, Годишњак Правног факултета у Сарајеву 1981, 73–87.
- Матијевић, Берислав: *Институти накнаде нематеријалне штете*, http://www.pravnadatoteka.hr/pdf/institut_naknade_nematerijalne_stete.pdf (датум приступа: 1. 11. 2011. године).

- Марковић, Вера: „Нематеријална штета правног лица: Пословни уљед – лично право коме треба установити заштити”, Правни живот 11/2008, 657–663.
- Медић, Душко, Тајић, Хасо: *Нематеријална штета*, „Привредна штампа” д.о.о, Сарајево – Бањалука 2008.
- Николић, Милош: *Душевни болови и накнада штете*, Правни живот 10/2000, 529–538.
- Пешић, Никола: „Накнада нематеријалне штете”, Уговорно и одштетно право по Закону о облигационим односима (ур. М. Петровић), Београд 1979, 437–461.
- Пешић, Никола: *Одмеравање новчане накнаде нематеријалне штете за телесну повреду*, Правни живот 9–10/1992, 1482–1497.
- Петровић, Здравко, Мрвић-Петровић, Наташа: *Накнада нематеријалне штете због телесне повреде или смрти лица, Накнада нематеријалне штете* (ур. З. Петровић, Н. Мрвић-Петровић), Београд 2009, 31–63
- Петровић, Здравко: *Накнада нематеријалне штете због повреде права личности*, Београд 1996.
- Петровић, Здравко: *Накнада нематеријалне штете по Закону о облигационим односима и предлози за измену*, ПРАВО – теорија и пракса, 5–6/2002, 21–25.
- Радованов, Александар: *Одмеравање висине правичне накнаде нематеријалне штете*, ПРАВО – теорија и пракса 5–6/2002, 33–47.
- Радоловић, Алдо: *Право личности у новом Закону о обвезним односима* Зб. Прав. фак. Свеуч. Риј. в. 27, 1/2006, 129–170.
- Станковић, Обрен: *Накнада штете*, Номос, Београд 1998.
- Станковић, Обрен: *Накнада штете (имовинске и неимовинске) према Закону о облигационим односима*, Анали Правног факултета у Београду 3–5/78, 481–493.
- Трифунувић, Предраг: *Накнада неимовинске штете због смрти блиског лица*, Правни живот 10/1998, 891–901.
- Трифунувић, Предраг: *Правична новчана накнада нематеријалне штете*, Зборник радова са саветовања одржаног на Златибору од 18–20. 2. 2004. године, Нови Сад 2004, 119–137.
- Вучковић, Владимир: *Накнада будуће нематеријалне штете*, Правни живот 9–10/1992, 1592–1539.

Билтен судске праксе Кантоналног суда у Сарајеву, бр. 1999/3.

Билтен судске праксе Кантоналног суда у Сарајеву, бр. 2000/3.

Билтен судске праксе Врховног суда Србије, број 2006/3.

Билтен судске праксе ВС БиХ, бр. 1987/1.

Билтен судске праксе ВС БиХ, бр. 1997/1.

Билтен ВС БиХ, бр. 1984/3.

Билтен ВС БиХ, бр. 1987/3.

Информатор, број 3021/3022.

Избор судске праксе, бр. 1997/1.

Избор судске праксе, бр. 2004/1.

Избор судске праксе, бр. 2005/6.
Избор судске праксе, бр. 2005/7–8.
Оријентацијски критерији и износи за утврђивање висине правичне новчане накнаде нематеријалне штете ВС Републике Хрватске.
Оријентациони критерији и износи за утврђивање висине правичне новчане накнаде нематеријалне штете ВС Федерације БиХ.
Правилник о јединственим критеријумима за утврђивање накнаде нематеријалне и неких видова материјалне штете – *Службени лист ЦГ*, бр. 35/2009 од 3. 6. 2009. године.
Преглед судске праксе ВСХ, бр. 24.
Преглед судске праксе ВСХ, бр. 25.
Преглед судске праксе ВСХ, бр. 29.
Преглед судске праксе ВСХ, бр. 30.
Преглед судске праксе ВСХ, бр. 48.
Преглед судске праксе ВСХ, бр. 49.
Судска пракса, бр. 1983/2.
Судска пракса, бр. 2003/11–12.
Судска пракса, бр. 2006/4.
Судска пракса, бр. 2006/10.
Судска пракса, бр. 2007/1.
Судска пракса, бр. 2007/11–12.
Уредба Владе Републике Србије о накнади штете на лицима, *Службени гласник РС*, 34/2010.
Устав Републике Србије, *Службени гласник РС*, 98/06.
Закон о обвезним односима Републике Хрватске, *Народне новине*, бр. 35/2005.
Закон о обавезном осигурању у саобраћају, *Службени гласник РС*, 51/09
Закон о облигационим односима Црне Горе, *Службени лист ЦГ*, бр. 47/8 од 7. 8. 2008. године.
Закон о облигационим односима, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, *Службени лист СРЈ*, бр. 31/93 и *Службени лист СЦГ*, бр. 1/2003 – Уставна повеља.
Закон о парничном поступку – ЗПП, *Службени гласник РС*, бр. 72/2011.
Законик о кривичном поступку, *Службени лист СРЈ*, бр. 70/2001, 68/2002, *Службени гласник РС*, бр. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 49/2007 и 72/2009.
Закон о обавезном осигурању у саобраћају Републике Црне Горе, (*Службени лист РЦГ*, бр. 46/07 од 31. 7. 2007).
Збирка рјешидби хрватских трговачких судова, бр. 2.
Збирка судских одлука Врховног суда Србије из области грађанског права 1973–1986.

MONEY COMPENSATION FOR EMOTIONAL DISTRESS DUE TO DEFICIENCY

Samir Manić

Postgraduated student, Faculty of Law, University of Niš

S u m m a r y

In this paper, an issue of money compensation for non-pecuniary damage for emotional distress caused by deficiency (in concrete: the term of deficiency itself, determination of compensation for this form of damage and a possibility of deficiency recovery by a plastic surgery operation) have been researched, analysed and exposed in details. The provisions of the Regulation brought by the Government and Supreme Courts of the ex-Yugoslav republics regarding court practice in the issue of a regular determination of a fee for non-pecuniary money compensation have also been analysed and presented.

Keywords: non-pecuniary damage, money compensation, deficiency

Marijana Omerčaušević,
sudija Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine

ZATEZNE KAMATE NA POTRAŽIVANJE NAKNADE ŠTETE*

Dužnik mora svoju novčanu obavezu, ugovornu ili vanugovornu, izmiriti najkasnije prilikom njene dospelosti. Ako to ne učini, pada u docnju, a sankcija za docnju je obaveza plaćanja kamate.

Odredbom čl. 277. Zakona o obligacionim odnosima¹ – u daljem tekstu skraćeno: ZOO propisano je:

„Dužnik koji zakasni sa ispunjenjem novčane obaveze, duguje pored glavnice i zateznu kamatu po stopi utvrđenoj zakonom.

Ako je stopa ugovorne kamate viša od stope zatezne kamate, ona teče i poslije dužnikove docnje.”

Identične odredbe sadrže Zakoni o obligacionim odnosima Republike Srpske² i Brčko Distrikta.

Od stupanja na snagu Zakona o obligacionim odnosima – 1. 10. 1978. godine, pa do danas, odredba čl. 277. ZOO, je pretrpila nekoliko izmjena koje su se uglavnom odnosile na vrstu stope zatezne kamate, što nije od posebnog značaja za temu ovog referata.

* Rad primljen: 29. 3. 2013. godine.

Rad je izložen na redovnom godišnjem sastanku sudija entitetskih vrhovnih sudova i Apelacionog suda Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.

¹ *Službeni list SFRJ* br. 29/79, 39/85 i 57/89, *Službeni list RBiH* br. 2/92, 13/93 i 13/94, *Službene novine FBiH* br. 29/03 i 42/11.

² *Službeni Glasnik RS* 17/93, 3/96, 39/03 i 74/04.

POJAM, PORIJEKLO I ZNAČAJ KAMATA

Kamate su naknada za korištenje tuđom količinom zamjenjivih stvari – glavnice (kapitala) koja se daje u stvarima iste vrste, a čiji je iznos odmjerjen prema visini glavnice i trajanju korištenja. Kamate se mogu plaćati za korištenje zamjenjivih stvari, ali plaćanje kamata je karakteristično za novčane obligacije i u tom slučaju one predstavljaju naknadu za upotrebu tuđeg novca. Zbog uske povezanosti sa novčanom obligacijom, plaćanje kamate je obuhvaćeno propisima o novčanom prometu koji su u našem pravu pretežno kogentne prirode. Kamate teku samo za vrijeme od kada se i dok se duguje glavnica. One su „plod”, u stvari pripadnost glavnice sa kojom predstavljaju jedan dug pa su kamate sporedno (akcesorno) potraživanje, a što znači da kamata slijedi sudbinu glavnog duga, na koje vlasnik kapitala (novca) ima pravo uz glavicu.

Porijeklo kamata seže još od robovlasničkog sistema. Riječ kamata/e izvorno je grčkog porijekla i znači zaradu, dok je na starogrčkom imala sasvim drugo značenje i značila je umor, napor, muku, naporan rad. Kamata je porijeklom povezana sa institutom zajma, a i danas je sastavni dio zajma ili kredita, ali ona postoji i izvan tog (ugovorenog) domena. Kako je izraz vlasničkih ovlaštenja jer predstavlja cijenu za lišavanje koristi koju vlasnik trpi za određeni vremenski period, kamata je u isključivoj funkciji privatnog vlasništva i kapitala.

U savremenim državama čija se ekonomija zasniva na slobodnom kretanju tržišta i kapitala institut kamate u ekonomskom i pravnom sistemu čini vrlo važan segment svakog finansijskog sistema. Uticaj kamata je višestruk (oživljavanje privrede, utiče na zaposlenost...) pa nije čudo da država pomoću svojih instrumenata, prevashodno propisivanjem visine eskontne stope, reguliše cjelokupnu privredu i uslove njenog poslovanja.

POJAM ZAKONSKIH ZATEZNIH KAMATA KROZ ANALIZU ZAKONSKE REGULATIVE I SUDSKE PRAKSE

Dužnik novčane obaveze koji padne u docnju dužan je da plati zakonske zatezne kamate po sili zakona. Stopa zatezne kamate je kogentne prirode, pa stranke ne mogu ugovoriti zateznu kamatu po drugoj kamatnoj stopi niti se unaprijed mogu odreći prava da zahtjevaju plaćanje kamata. Zakonska zatezna kamata se obračunava po stvarnom broju dana u godini pa tako potraživanje zakonske zatezne kamate dospeva svakog dana docnje glavne tražbine, a zastarjeva u roku od tri godine od dana dospijeća. Visina stope zatezne kamate je propisana posebnim zakonom. Zatezna kamata ima karakter imovinske sankcije za neuredno izvršavanje obaveza, a ne naknade nastale štete zbog docnje dužnika.

DOCNJA KAO USLOV ZA PLAĆANJE KAMATE

Odredbom čl. 324. ZOO propisano je da dužnik dolazi u docnju ako ne ispuní obavezu u roku određenom za ispunjenje (st. 1). St. 2. iste odredbe propisano je da ako rok za ispunjenje nije određen, dužnik dolazi u docnju kad ga povjerilac pozove da ispuní obavezu usmeno ili pismeno, vansudskom opomenom ili započinjanjem nekog postupka čija je svrha da se postigne ispunjenje obaveze.

Odredbom čl. 186. ZOO propisano je da se obaveza naknade štete smatra dospjelom u trenutku nastanka štete, a čl. 189. st. 2. ZOO da se visina naknade štete dosuđuje prema cjenama u vrijeme donošenja sudske odluke, izuzev ako zakon ne propisuje šta drugo.

Dakle, za pravo povjerioca na zateznu kamatu, koju mu po čl. 277. st. 1. ZOO duguje dužnik koji zakasni sa ispunjenjem novčane obaveze, od značaja je utvrditi momenat dospelosti duga, tj. u kom roku je dužnik dužan ispuniti obavezu, a koji se (rok dospjeća obaveze) ne mora nužno podudarati sa docnjom dužnika. Primjenjeno na institut naknade štete, to u svakom slučaju ne znači da se od momenta nastanka štete odgovorno lice nalazi u docnji sa isplatom obaveze štete.

S tim u vezi višedecenijska dilema je u doktrini i judikaturi od kada teče kamata na naknadu štete, odnosno kada štetnik pada u docnju sa obavezom plaćanja naknade nematerijalne i materijalne štete.

U tom smislu sudska praksa se mjenjala u nekoliko navrata, a promjene stavova su se sastojale u sljedećem:

I

Do donošenja Zakona o obligacionim odnosima, sudska praksa, koja se temeljila na pravnim pravilima bivših građanskih zakonika, priznavala je zatezne kamate na novčano potraživanje naknade štete od narednog dana nakon što je oštećeni pozvao štetnika da štetu naknadi (opomena ili zahtjev za naknadu štete izvan spora), odnosno od narednog dana nakon što je podnesena tužba za naknadu štete nadležnom sudu.

U to vrijeme sudska praksa se ravnala prema načelnom mišljenju proširene Opšte sjednice Vrhovnog suda Jugoslavije od 19. i 20. oktobra 1970. godine (načelno mišljenje 1/70) koje je glasilo:

„Zatezna kamata na novčano potraživanje naknade štete teče od sljedećeg dana kada je oštećenik pozvao dužnika da naknadi štetu odnosno od sljedećeg dana od dana kada je podnio tužbu kojom ostvaruje zahtjev za naknadu štete.”

II

Donošenjem Zakona o obligacionim odnosima i u njegovoj praktičnoj primjeni, posebno odredbe čl. 186. kojom je propisano da se obaveza naknade štete smatra dospjelom u trenutku nastanka štete, postavilo se pitanje kada se smatraju dospjelim ona potraživanja koja nastanu kao posljedica pričinjene štete koja se ne sastoji od gubljenja određenog iznosa novca, već u oštećenju nekoga materijalnoga dobra (nenovčana materijalna šteta). Da li zatezne kamate na takva potraživanja teku od trenutka nastanka štete, dana podnošenja tužbe sudu, dana kada oštećeni opomene štetnika ili od dana kad sud donese prvostepenu odluku kojom odlučuje o naknadi štete?

Iz odredbe čl. 186. ZOO slijedi da je dug nastao onog momenta kada je nastupila šteta, pa je s tim u vezi na Zajedničkoj sjednici Saveznog suda, vrhovnih sudova republika i autonomnih pokrajina i Vrhovnog vojnog suda usvojen je načelni stav broj 1/79 od 25. januara 1979. godine koji je glasio:

„Zatezne kamate na novčano potraživanje o naknadi nenovčane štete teku od trenutka nastanka štete.”

Zajednička sjednica je zauzela stav da od onog trenutka kada je nastala šteta nastao je i dug, pa se rodila i obligacija naknade štete. Navedeni stav obrazlagan je time da docnja dužnika počinje da teče narednog dana od nastanka štete. Ako štetnik ne naknadi štetu tog dana, on pada u docnju, pa zasnovana na docnji dužnika i zatezna kamata počinje da teče od istog trenutka kad i docnja.

Kod duga koji proističe iz naknade novčane materijalne štete (kada je oštećenik sam otklonio štetu) i nematerijalne štete, po zauzetom stavu zajedničke sjednice, nastanak duga nije bio izdvojen od njegove dospjelost. I nastanak duga i njegova dospjelost vezani su za jedan isti momenat, tj. za momenat nastanka štete. U tom momentu dug je zasnovan i dospio. I u ovom slučaju zatezne kamate pretpostavljaju naknadu štete zbog toga što naknada nije dobijena na vrijeme pa nije omogućeno ublažavanje posljedica učinjene štete.

III

Povećanje inflacije, što je uslovalo donošenje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o obligacionim odnosima iz 1985. godine, kojim je izmjenjen st. 1. čl. 277. koji je zakonsku zateznu kamatu povisio sa tadašnje kamate na štedne uloge po viđenju (7,5 %) na kamatu po stopi koja se u mjestu ispunjenja plaća na štedne uloge oročene bez utvrđene namjene preko godinu dana (koje su zavisno od pojedinih vremenskih razdoblja iznosile 56–76 %), zahtjevali su ponovno preispitivanje ranijeg stava, ali i dodatnog proučavanja pro-

blema. Sem toga, načelni stav iz 1979. godine, prema kojem zatezne kamate na naknadu materijalne štete teku od trenutka štete, opravdano je trpio kritiku i u slučajevima kada su bila u pitanju osiguravajuća društva. Ovo iz razloga što je zanemarena činjenica da osiguravajuća društva objektivno ne mogu znati da se štetni događaj uopšte i dogodio, a samim tim ni koji je broj oštećenih lica, visinu štete i druge okolnosti za isplatu štete, pa ova nisu realno mogla biti u mogućnosti da oštećenom plate štetu sljedećeg dana od dana nastanka štete. Iz navedenih razloga sudska praksa i pravna teorija su ukazivali na neodrživost takvog stava jer je dovodio u neravnopravan položaj odgovorne osobe.

Imajući u vidu pojam i vrste naknade nematerijalne štete, kao i okolnosti od kojih zavisi njeno odmjerenje, u praksi sudova se pojavilo mišljenje da na iznos novčane naknade ovog oblika štete ne bi trebalo dosuđivati kamatu od nastanka štete, već od donošenja presude.

Kao rezultat rasprave na naprijed navedene okolnosti na zajedničkoj sjednici Saveznog suda, vrhovnih sudova republika i autonomnih pokrajina, te Vrhovnog vojnog suda održanoj od 27. do 29. maja 1987. godine, zauzeta su dva načelna stava, koja su u sudskoj praksi nekih sudova – Republike Srbije i Republike Crne Gore i sada aktuelna:

„Zatezna kamata na naknadu nenovčane materijalne štete, dosuđene u novcu prema cijenama u vrijeme presuđenja, teče od dana donošenja prvostepene presude kojom je visina naknade određena.

Ako je oštećeni sam otklonio štetu prije donošenja sudske odluke, zatezna kamata teče od dana kada je šteta otklonjena, odnosno kad su učinjeni troškovi radi otklanjanja štete.”

Dakle, navedeni stav rješava dvije pravne situacije. Prvu, koja se odnosi na slučajeve ako šteta nije otklonjena do donošenja sudske odluke, i drugu, ako je šteta otklonjena do donošenja sudske odluke.

Uporište za takvo rješenje prve situacije (kada oštećeni ne otkloni štetu) zajednička sjednica nalazi u odredbama čl. 185. i 189. ZOO, smatrajući da se na taj način uspostavlja prijašnje stanje kakvo je bilo prije štetnog događaja jer se visina naknade štete određuje prema cijenama u vrijeme donošenja sudske odluke. U tom momentu (donošenja sudske odluke) prirodna obligacija se pretvara u novčanu obavezu, zbog čega zatezna kamata teče od presuđenja, a ne od prouzrokovanja štete. Argument za takav stav obrazlagan je i time što dosuđujući naknadu štete prema cijenama u vrijeme donošenja sudske odluke, dosuđenim iznosom oštećeni može da popravi tu stvar ili da kupi novu i na taj način otkloniti posljedice štete. Zatezna kamata predstavlja iznos štete zbog ne-korištenja novca od dana docnje do dana isplate.

Druga situacija, kada oštećeni sam otkloni štetu, bilo da popravi ili da kupi novu stvar, izražena je u novčanom obliku – izdatku koji je oštećeni imao za popravljenu ili novokupljenu stvar. Ona ne predstavlja više naturalnu, već novčanu štetu, pa se na takve slučajeve imaju primjeniti odredbe čl. 394. ZOO, po kojima kada obaveza ima za predmet svotu novca, dužnik je dužan da isplati onaj broj novčanih jedinica na koju obaveza glasi. Shodno odredbi čl. 277. ZOO mora se utvrditi vrijeme kada je dužnik pao u docnju, a to bi mogao biti dan kada je oštećeni otklonio štetu. Na taj način, isplatom novčane štete otklonile bi se posljedice štete, a zatezna kamata bi predstavljala iznos štete zbog nekorištenja novca od dana docnje do dana isplate.

Vrhovni sud BiH u svojoj odluci Rev. br.-675/88 od 14. jula 1989. godine takav svoj stav obrazlaže na sljedeći način: „Od momenta otklanjanja štete (opravke vozila) nenovčana materijalna šteta za dužnika postaje novčana obaveza...” (čl. 394. ZOO), pa oštećenik koji o svom trošku otkloni oštećenja motornog vozila ima pravo na naknadu učinjenog izdatka za tu svrhu u nominalnom iznosu sa zateznom kamatom od učinjenog izdatka.

U odluci Gž. br. 1/91 od 28. februara 1992. godine, Vrhovni sud BiH navodi:

„Kada bi se obavezao štetnik da plati zateznu kamatu od prouzrokovanja štete na novčani iznos utvrđen po cjenama oštećene stvari u vrijeme suđenja, došlo bi do dvostruke revalorizacije novčanog potraživanja (zatezna kamata u našem pravu ima funkciju revalorizacionog instrumenta u uslovima inflacije) pa bi na taj način oštećeni dobio veću vrijednost nego što predstavlja manjak u njegovoj imovini, a to bi bilo u sukobu sa načelom iz čl. 190. ZOO, prema kome je štetnik obavezan da uspostavi prijašnje stanje kao da nije bilo štetnih posljedica, što znači da namiri manjak koji nastaje u imovini oštećenog (čl. 155. ZOO).

Drugi načelni stav se odnosio na dospjeće zakonske zatezne kamate na naknadu nematerijalne štete i glasio je:

„Zatezna kamata na pravično novčanu naknadu nematerijalne štete teče od dana donošenja prvostepene presude kojom je naknada određena.

Prilikom odlučivanja o visini pravične novčane naknade sud će uzeti u obzir i vrijeme proteklo od nastanka štete do donošenja odluke, ako dužina čekanja na satisfakciju i druge okolnosti slučaja to opravdavaju”.

Uporište za taj načelni stav nađeno je u odredbi čl. 200. ZOO uz isticanje argumenta da se visina pravične naknade određuje prema cijenama u vrijeme donošenja sudske odluke. Obim takve satisfakcije, kao novčane obaveze u smislu čl. 394. ZOO, može biti poznat tek onda, kad je na pravno obavezujući način izražen u novcu, a što nikad ne može da bude već prilikom nastanka

štete. Pravična novčana naknada za nematerijalnu štetu prilikom prouzrokovanja štete još ne predstavlja novčanu obavezu kao glavnicu (čl. 277. ZOO) izraženu određenim brojem novčanih jedinica, pa zato ni zatezna kamata do tada ne može teći. Taj broj novčanih jedinica je u presudi određen nazivom „pravična novčana naknada” i zato zatezne kamate teku od donošenja prvostepene presude.

Kroz sudsku praksu se došlo do zaključka da ovaj stav pogoduje odgovornoj osobi jer ona nema razloga da žure sa plaćanjem naknade, pogotovo u vrijeme kada su zatezne kamate bile niže od inflacije. Koliko je načelni stav od 25. 01. 1979. godine favorizirao oštećenika, toliko je stav iz 1987. godine favorizirao štetnika odnosno osobu odgovornu za naknadu štete.

III-a

Da bi se u uslovima visoke inflacije, porasta cijena oštećeni doveo u stanje koje je bilo prije štetnog događaja i na taj način ostvarila svrha naknade štete (uspostavljanje ranijeg stanja – čl. 185. st. 1. ZOO) Vrhovni sud BiH dopunio je svoj stav objavljen u *Biltenu sudske prakse VS BiH* br. 2/88 na način što je zauzeo sljedeći pravni stav koji je i objavio u *Biltenu sudske prakse VS BiH* 2/89, a koji glasi:

„Zatezna kamata na iznos naknade štete dosuđene povodom oštećenja ili uništenja stvari teče od dana donošenja presude, ali ako je od dana kada je taj iznos utvrđen procjenom vještaka pa do presuđenja, zbog visoke stope inflacije, toliko obezvređen da u nominalnom iznosu očigledno ne predstavlja ekvivalent naknade, zatezna kamata (koja od 3. avgusta 1985. godine sadrži i revalorizacioni element), dosuđuje se od dana kada je procijenjena šteta (vještačenjem).

Izvod iz obrazloženja odluke Rev. 122/88 od 20. 04. 1989. godine:

„Zatezna kamata na naknadu nenovčane materijalne štete dosuđene u novcu prema cjenama u vrijeme presuđenja teče od dana donošenja prvostepene presude. Sintagmu „u vrijeme donošenja odluke” iz odredbe čl. 189. st. 1. ZOO treba shvatiti tako da ne smije proteći duži vremenski period od utvrđivanja naknade do donošenja sudske odluke, nego što to traže faktičke okolnosti vezane za radnje suda, tj. rok za zakazivanje rasprave, pribavljanje nalaza vještaka i sl. Dakle, ukoliko bi od dana procjene visine štete pa do presuđenja protekao duži vremenski period, to bi se na utvrđeni iznos naknade štete dosuđivale zakonske zatezne kamate počev od dana vještačenja. U protivnom u uslovima visoke inflacije oštećeni ne

bi bio oštećen, odnosno dosuđenjem zatezne kamate (koja je predstavljala instrument revalorizacije domaće valute) od donošenja presude na iznos koji je utvrđen po nižim cjenama, ne bi se uspostavilo stanje kakvo je bilo prije nego je šteta nastala (čl. 185. ZOO), na koji način ne bi bila ostvarena svrha obeštećenja.”

IV

Dugo je u sudskoj praksi vladalo stanovište po kome su sudovi zateznu kamatu dosuđivali tek od donošenja prvostupanjske presude. Nema nikakve dvojbe da je ovakvo stanovište išlo na štetu oštećenih osoba, a pogodovalo osiguravajućim društvima koja su zbog dugotrajnih postupaka imala interesa ne plaćati na vrijeme dospjele tražbine, već godinama voditi i odugovlačiti parnične postupke, a za to vrijeme koristiti novac koji je trebao biti isplaćen oštećenim osobama.

Kod ponovnog razmatranja tog pitanja, što je jedan od argumenata za izmjenu takvog stava, vodilo se računa da zatezna kamata u suštini predstavlja naknadu za zakašnjenje u ispunjavanju nastale obaveze, odnosno objektivnu posljedicu zakašnjenja, zbog čega se krivica dužnika ne istražuje.

Imajući u vidu odredbu čl. 324. ZOO Vrhovni sud Federacije BiH je dana 09. 04. 2003. godine donio sljedeći zaključak:

„Zatezna kamata na pravičnu novčanu naknadu nematerijalne štete teče od dana podnošenja tužbe.”

Ovakav Zaključak je objavljen u *Biltenu sudske prakse Vrhovnog suda Federacije BiH* br. 2002/2003, a sa obrazloženjem ponovno je objavljen u *Biltenu* br. 1/2005.

Kod zauzimanja takvog stava Vrhovni sud Federacije BiH se rukovodio i time da se podnošenjem tužbe oštećena osoba potpuno opredijelila kako na način tako i visinu novčane naknade kao satisfakcije, pa nema opravdanja da oštećenom od toga momenta ne teku i zatezne kamate.

PRAKSA USTAVNOG SUDA BiH

Ustavni sud Bosne i Hercegovine je pitanje početka roka za računanje zakonskih zateznih kamata pri određivanju materijalne štete raspravio u nizu svojih odluka (odluka o dopustivosti i meritumu br. AP 1433/06 od 13. septembra 2007. godine, st. 29, objavljena u *Službenom glasniku BiH* br. 86/07, odlu-

ka o dopustivosti i meritumu br. AP 1757/06 od 8. jula 2008. godine, st. 43, objavljena u *Službenom glasniku BiH* br. 99/08, Odluka o dopustivosti i meritumu br. AP 3013/06 od 29. aprila 2009. godine, st. 89, objavljena u *Službenom glasniku BiH* br. 50/09 i dr.). S tim u vezi, Ustavni sud je u odluci broj AP 1757/06, st. 43. zauzeo stanovište da je

„...čl. 186. Zakona o obligacionim odnosima propisano da se obaveza naknade štete smatra dospelom od trenutka nastanka štete. Nadalje, čl. 277. navedenog zakona propisano je da dužnik koji zakasni s ispunjenjem novčane obaveze duguje, pored glavnice, i zateznu kamatu. Stoga, prema mišljenju Ustavnog suda, iako navedenim članovima eksplicitno nije navedeno od kada se zatezna kamata dosuđuje pri materijalnoj šteti, ipak, iz navedenih zakonskih odredaba proizlazi da bi zateznu kamatu u slučaju materijalne štete trebalo dosuditi od dana nastanka štete...”

Isti pravni stav ovaj Sud ima i kada je u pitanju dospjeće zateznih kamata na dosuđenu naknadu nematerijalne štete.

Dakle, prema stavu Ustavnog suda BiH naknada štete se smatra dospelom u trenutku nastanka štete, pa se od tada dužnik nalazi u docnji od kada bi i zatezne kamate trebale početi da teku.

U tom smislu svoju praksu je uskladio i Vrhovni sud Republike Srpske koji na dospelu naknadu materijalne i nematerijalne štete dosuđuje zakonsku zateznu kamatu počev od dana nastanka štete – štetnog događaja (Odluka VS RS 86 0 P 001566 09 Rev. od 02. 02. 2011. godine).

V

Imajući u vidu da su prema čl. VI/4. Ustava BiH odluke Ustavnog suda BiH konačne i obavezujuće, slijedeći pravnu praksu Ustavnog suda Bosne i Hercegovine izraženu kroz naprijed pomenute, a i druge odluke tog Suda, Vrhovni sud Federacije BiH je na sjednici Građanskog odjeljenja održanoj 11. 05. 2010. godine donio zaključak prema kome:

„Zakonska zatezna kamata na nenovčanu materijalnu štetu teče od dana nastanka štete.”

I ovaj zaključak je bio (a i danas je) predmetom stalnog osporavanja, posebno od strane osiguravajućih društava.

VI

U praksi sudova pojavila se dilema na koji način dosuđivati kamatu kada su u pitanju predmeti potraživanja naknade štete nastale iz štetnih događaja koji su se desili prije osamostaljenja BiH, odnosno prije uvođenja konvertibilne marke kao novčane valute naše zemlje. Imajući u vidu da je u pomenutim predmetima šteta nastala i dospjela u vrijeme u kome je monetarna jedinica bio JU dinar, a oštećeni postavlja zahtjev i traži isplatu u KM, pa cjeneći da su kamate i stopa zatezne kamate uvijek vezane za važeću valutu, Vrhovni sud Federacije BiH je, analizirajući problem takvih predmeta na okolnosti visine nominalnog iznosa kamata, angažovao vještaka finansijske struke. Iz nalaza i mišljenja vještaka je proizašlo da na dosuđeni iznos štete od 10.000,00 KM, nastale iz štetnog događaja iz 1980. godine, odgovorno lice na ime obračunate zatezne kamate treba isplatiti višemilionski iznos, na koji način je, ne samo suštinski izmjenjena uloga zatezne kamate kao imovinske sankcije za neuredno izvršavanje obaveza, nego je i daleko premašila stvarnu štetu nastalu zbog zadocnjenja dužnika.

Ustavni sud Bosne i Hercegovine kroz svoje odluke se ne bavi tim pitanjem.

Zbog toga je na sjednici Građanskog odjeljenja Vrhovnog suda Federacije BiH od 11. 04. 2011. godine izvršena dopuna stavova i to:

Stava objavljenog u *Biltenima* 2003/2004 i 1/05 za nematerijalnu štetu – da zakonska zatezna kamata teče od dana podnošenja tužbe, a za materijalnu nenovčanu štetu (*Bilten* 2/10, st. 35) – da zakonska zatezna kamata teče od dana nastanka štete i to samo u odnosu na „stare parnice” kad je tužba podnesena prije uvođenja u opticaj novčanice KM – dakle prije 22. 06. 1998. godine, na slijedeći način:

I.– Dopuna za nematerijalnu štetu

Zatezna zakonska kamata na pravičnu novčanu naknadu nematerijalne štete teče od dana podnošenja tužbe, osim kada je tužba podnesena prije 22. 06. 1998. godine, u kom slučaju zatezna kamata teče od 22. 06. 1998. g., kao dana puštanja u opticaj novčane jedinice KM.

U slučaju kad je tužba podnesena prije 22. 06. 1998. godine, sud će prilikom odlučivanja o visini pravične novčane naknade uzeti u obzir i vrijeme proteklo od dana nastanka štete do donošenja odluke ako dužina čekanja na satisfakciju i druge okolnosti slučaja to opravdavaju.

II.– Dopuna za nenovčanu materijalnu štetu

Zatezna zakonska kamata na nenovčanu materijalnu štetu teče od dana nastanka štete, osim kada je tužba podnesena prije 22. 06. 1998. godine, u kom slučaju zatezna kamata teče od 22. 06. 1998. godine, kao dana puštanja u optičaj novčane jedinice KM.

UPOREDNO PRAVO

Relevantne odredbe Zakona o obveznim odnosima Republike Hrvatske³

ZATEZNE KAMATE

Kad se duguju

Članak 29.

1) Dužnik koji zakasni s ispunjenjem novčane obveze duguje, pored glavnice, i zatezne kamate.

2) Stopa zateznih kamata na odnose iz trgovačkih ugovora i ugovora između trgovca i osobe javnog prava određuje se, za svako polugodište, uvećanjem eskontne stope Hrvatske narodne banke koja je vrijedila zadnjeg dana polugodišta koje je prethodilo tekućem polugodištu za osam postotnih poena, a u ostalim odnosima za pet postotnih poena.

3) Uz ograničenje iz st. 2. čl. 26. ovoga Zakona, kod trgovačkih ugovora i ugovora između trgovca i osobe javnog prava, strane mogu ugovoriti drukčiju stopu zateznih kamata.

4) Ali ništetna je odredba ugovora iz st. 3. ovoga članka ako na temelju okolnosti slučaja, a poglavito trgovačkih običaja i naravi predmeta obveze, proizlazi da je tako ugovorenom stopom zateznih kamata, suprotno načelu savjesnosti i poštenja, prouzročena očigledna neravnopravnost u pravima i obvezama ugovornih strana.

5) Prilikom ocjene je li odredba ugovora o stopi zateznih kamata ništetna uzet će se, između ostalog, u obzir jesu li postojali opravdani razlozi za odstupanje od zakonom predviđene stope zateznih kamata.

6) Ako je, u slučaju iz st. 2. čl. 26. ovoga Zakona, stopa ugovornih kamata viša od stope zateznih kamata, one teku i poslije dužnikova zakašnjenja.

7) Stopa zateznih kamata odnosi se na razdoblje od jedne godine.

8) Hrvatska narodna banka dužna je svakog 1. siječnja i 1. srpnja objaviti eskontnu stopu u *Narodnim novinama*.

³ *Narodne novine* br. 35/05 – stupio na snagu 1. 1. 2006. godine, osim odredbi 26. st. 1–3. i čl. 29. st. 2–6. i st. 8. ZOO čija se primjena odlaže nakon isteka dvije godine

Novi Zakon o obligacionim odnosima Republike Hrvatske posebnim odredbama reguliše dospelost naknade materijalne, a posebno nematerijalne štete i to tako što u članku 1086. propisuje da:

„Obveza naknade štete smatra se dospjelom od trenutka nastanka štete.”

U obrazloženju navedene odredbe autori Komentara Zakona o obligacionim odnosima (Gorenc – izdanje 2005. godine) navode:

„Ovom odredbom Zakon otklanja dvojbu dospjeća naknade imovinske štete (od trenutka nastanka štete ili pak od trenutka donošenja presude o odgovornosti za prouzročenu štetu). Dospelost naknade imovinske štete od trenutka nastanka štete utvrđena je tako po sili zakona, a sudska odluka ima deklaratorno značenje. Shodno ovoj odredbi, od trenutka nastanka štete oštećenik ima pravo zahtjevati popravlanje štete, dok je odgovorna osoba u obavezi od tog trenutka štetu popraviti. Trenutak dospjeća imovinske štete određuje kad dužnik dolazi u zakašnjenje s ispunjenjem obveze, pa s tim u vezi i njegovu obavezu plaćanja zakonskih zatezних kamata (čl. 29). Isto tako dospjeće obveze bitno je s aspekta prijelaza prava, odnosno obveza, iz ove osnove na nasljednike za slučaj smrti odgovorne osobe, odnosno oštećenika.”

Odredbom čl. 1103. ZOO (Glava IX – odsjek 7–5 „Popravljanje neimovinske štete”) određeno je vrijeme dospjeća naknade nematerijalne štete tako što je regulisano da:

„Obveza pravične novčane naknade dospjeva danom podnošenja pisanog zahtjeva ili tužbe, osim ako je šteta nastala nakon toga.”

Pregledom dostupne prakse – presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske slijedilo bi da su do donošenja novog ZOO sudovi u Republici Hrvatskoj na naknadu novčane materijalne štete dosuđivali zateznu kamatu od dana učinjenog izdatka, dok na naknadu nenovčane (nereparirane) i naknade nematerijalne štete kamatu od dana donošenja prvostepene presude.

Istovjetna praksa sudova je i sada zastupljena u Republici Srbiji i Republici Crnoj Gori.

Zanimljivo je napomenuti da je relevantnim odredba ZOO Republike Hrvatske i ZOO Republike Crne Gore⁴ (st. 2. čl. 284. Zakona) ostavljena mogućnost strankama da se dogovore o visini stope zatezne kamate, što odstupa od važećeg pravila u našem pravu, da je stopa zatezne kamate kogentne prirode i da njenu visinu stranke ne mogu ugovarati.

⁴ *Službeni list Crne Gore* br. 47/08.

UMJESTO ZAKLJUČKA

Dakle, stav Vrhovnog suda Federacije BiH jeste da zakonske zatezne kamate na naknadu materijalne štete teku od dana nastanka štete, a na naknadu nematerijalne štete od podnošenja tužbe sudu uz odstupanje u pogledu tzv. starih predmeta.

Vrhovni sud Republike Srpske na dospjelu naknadu materijalne i nematerijalne štete dosuđuje zakonsku zateznu kamatu počev od dana nastanka štete – štetnog događaja.

Međutim, kroz odluke općinskih – osnovnih i kantonalnih – okružnih sudova vidi se da je praksa sudova neujednačena, a što bi se, po svemu sudeći, trebalo razriješiti donošenjem novog Zakona o obligacionim odnosima.

Mišljenja sam da se prilikom donošenja novog Zakona o obligacionim odnosima treba rukovoditi i direktivama Evropske unije, jer će jedan od preduslova za članstvo naše zemlje u toj evropskoj integraciji svakako biti i uređenje zakona iz ove pravne oblasti.

Treba insistirati na donošenju novog Zakona o obligacionim odnosima koji bi definitivno razriješio sve naprijed navedene dileme. Navedeni zakon je trenutno još uvijek u formi nacрта, a u odredbi čl. 346. predlaže slijedeće rješenje:

Nacrt ZOO – sa stanjem na dan 16. 06. 2003. godine.

Čl. 346. Kad se duguje (ZOO 277. izmijenjen).

Dužnik koji zadocni s ispunjenjem novčane obaveze duguje, pored glavnice, i zateznu kamatu po stopi utvrđenoj posebnim zakonom.

Zatezna kamata na potraživanja novčane naknade štete zbog oštećenja ili uništenja stvari i na naknadu nematerijalne štete teče od podnošenja pismenog zahtjeva za plaćanje naknade (opomena ili tužba).

Ako je stopa ugovorene kamate viša od stope zatezne kamate, ona se primjenjuje i poslije dužnikova zadocnjenja.

Donošenjem Zakona o obligacionim odnosima, koji će sadržavati potpune i jasne odredbe o dospjeću zatezne kamate na dosuđene iznose naknade štete i koja će u identičnom tekstu važiti za cjelu teritoriju Bosne i Hercegovine, obezbjedila bi se jednakost u postupanju pred sudovima, a time i pravna sigurnost i jednakost svih građana u Bosni i Hercegovini.

СУДСКА ПРАКСА ИЗ ГРАЂАНСКОГ ПРАВА

ТУЖБА ЗА УТВРЂЕЊЕ – чл. 188. ЗПП из 2004. године

1. НИЈЕ ДОЗВОЉЕНА ТУЖБА ЗА УТВРЂЕЊЕ, КОЈОМ ПОТРОШАЧ (КУПАЦ) У СПОРУ ПРОТИВ ИСПОРУЧИОЦА (ПРОДАВЦА) ЕЛЕКТРИЧНЕ ЕНЕРГИЈЕ, ЗАХТЕВА ДА СЕ УТВРДИ ДА ИСПОРУЧИЛАЦ НЕМА ПРАВО ДА ОД ПОТРОШАЧА НАПЛАТИ ОДРЕЂЕНИ НОВЧАНИ ИЗНОС ПО ИСПОСТАВЉЕНОМ РАЧУНУ ЗА ТАЧНО ОДРЕЂЕНИ ПЕРИОД ЗБОГ ЗАСТАРЕЛОСТИ ПОТРАЖИВАЊА И ДА НЕМА ПРАВО ДА ТУЖИОЦУ КАО РЕГИСТРОВАНОМ ПОТРОШАЧУ ОБУСТАВИ ИСПОРУКУ ЕЛЕКТРИЧНЕ ЕНЕРГИЈЕ.

2. У ПОСТУПКУ КОЈИ СЕ ВОДИ ПРЕД СУДОМ РАДИ НАПЛАТЕ НОВЧАНОГ ПОТРАЖИВАЊА ЗА ИСПОРУЧЕНУ ЕЛЕКТРИЧНУ ЕНЕРГИЈУ ПО ТУЖБИ ИСПОРУЧИОЦА (ПРОДАВЦА) ДУЖНИК СЕ ОД НЕОСНОВАНОГ ЗАХТЕВА МОЖЕ БРАНИТИ ИСТИЦАЊЕМ МАТЕРИЈАЛНО-ПРАВНИХ ПРИГОВОРА, А НЕ ТУЖБОМ ЗА УТВРЂЕЊЕ НЕПОСТОЈАЊА ДУГА (ПОТПУНО ИЛИ ДЕЛИМИЧНО) УСЛЕД ЗАСТАРЕЛОСТИ ПОТРАЖИВАЊА.

3. ПРАВО ПОТРОШАЧА (КУПЦА) НА ПОДНОШЕЊЕ ПРИГОВОРА ИСПОРУЧИОЦУ У СЛУЧАЈУ ОБУСТАВЕ ИСПОРУКЕ ЕЛЕКТРИЧНЕ ЕНЕРГИЈЕ ЗБОГ НЕИЗМИРЕНИХ ОБАВЕЗА ИЗ УГОВОРА О ПРОДАЈИ НЕ ИСКЉУЧУЈЕ НАДЛЕЖНОСТ СУДА ДА СУДИ У СПОРУ ПО ТУЖБИ ПОТРОШАЧА (КУПЦА) ЗА ИЗВРШЕЊЕ УГОВОРА И НАСТАВАК ИСПОРУКЕ ЕЛЕКТРИЧНЕ ЕНЕРГИЈЕ.

(Правни став Грађанског одељења Врховног касационог суда Србије, утврђен на седници 21. 05. 2012. год., верификован потписима судија 26. 06. 2012. год.)

Образложење

Основни суд у Крагујевцу покренуо је поступак пред Врховним касационим судом, ради решавања спорног правног питања на основу чл. 176–180. ЗПП.

Према наводима из захтева пред првостепеним судом, има велики број предмета у спору физичких лица против Привредног друштва за дистрибуцију електричне енергије, по основу испостављених рачуна за утрошену електричну енергију који нису плаћени.

Тужбе поднете суду (у којима је као правни основ означено: утврђење) заснивају се на истом чињеничном основу: да је тужени испоставио рачун за одређени период на износ означен у рачуну са роком доспећа у којем износу је садржан део дуга за утрошену а неплаћену електричну енергију и за временски период у погледу којег је наступила застарелост потраживања по овом основу.

Полазећи од ових чињеница, те чињенице да им тужени ставља у изглед да ће у случају неплаћања бити обустављена испорука подносе утврђујућу тужбу са захтевом: да се утврди да тужени по испостављеном рачуну нема право да наплати износ (означен у рачуну), већ износ (који се означава), а који по схватању тужиоца није застарео.

Тужени у одговору на тужбу је у свим предметима истицао приговор о недопуштености тужбе за утврђење, јер се истакнутим захтевом тражи утврђење чињеница, предлажући да се тужбе одбаце као недопуштене.

У већини предмета тужени је устао са противтужбом (осуда на чинидбу) са захтевом да му тужени као купац исплати дуг у одређеном износу (означеном у рачуну) са законском затезном каматом од дана доспелости.

Из свега изложеног произилази и спорно правно питање: Да ли је дозвољена тужба за утврђење са оваквим захтевом?

Врховни касациони суд сматра да се ради о спорном правном питању од прејудицијелног значаја за одлучивање о предмету поступка у већем броју предмета, што оправдава захтев за његово разматрање и заузимање правног става у смислу одредби чл. 176–180. ЗПП.

Тужба за утврђење као институт процесног права била је законом одређена, могло би се рећи на истоветан начин, независно од каснијих измена закона.

Закон о парничном поступку (*Службени гласник РС*, бр. 125/04 и 111/09) у чл. 188. за ову врсту тужбе прописује да: тужилац може у тужби тражити да суд само утврди постојање, односно непостојање неког права или правног односа или истинитост, односно неистинитост неке исправе (ст. 1); оваква тужба може се подићи када је то посебним прописима предвиђено, кад тужилац има правни интерес да суд утврди постојање, односно непостојање неког спорног права или правног односа, пре доспелости

захтева за чинидбу из истог односа или истинитост, односно неистинитост неке исправе, или кад тужилац има неки други правни интерес (ст. 2).

У правној науци постоји општа сагласност да се овом тужбом захтева утврђење (декларација) једног правног односа или права, постојећег или непостојећег (због чега се деле на позитивне или негативне тужбе за утврђење) или истинитост, или пак неистинитост неке исправе. Пресуда донета по оваквој тужби није подобна за принудно извршење. Процесна претпоставка о којој суд води рачуна по службеној дужности у току целог поступка је постојање правног интереса или неког другог правног интереса за подношење ове врсте тужби пре доспелости захтева за чинидбу из истог односа. Када је у питању тужба за утврђење о истинитости или неистинитости неке исправе, захтев је ограничен на утврђење да ли исправа потиче или не потиче од онога који је у исправи означен као њен издавалац. Правна заштита која се пружа у овој ситуацији тиче се аутентичности потписа и издаваоца, а не њене садржине. Утврђивање истинитости садржине неке исправе може да буде предмет доказног поступка, а не тужбе за утврђење. Тужбом за утврђење не може се захтевати утврђење постојања неких чињеница или неког чињеничног скупа. Не може се захтевати ни утврђење постојања правних чињеница, јер су ове чињенице елеменат неког правног односа или права.

У споровима заснованим на истом чињеничном и правном основу Врховни суд Србије је заузео јасан правни став по којем тужба са оваквим захтевом није дозвољена (одлука ВСС Рев 5065/01).

Полазећи од функционалне повезаности материјалног и процесног права, у одговору на спорно питање мора се поћи од законског оквира којим су уређени односи између привредног друштва за дистрибуцију електричне енергије и крајњег потрошача (купца).

На ове односе првенствено се односе одредбе Закона о енергетици (*Службени гласник РС*, бр. 84/2004), Уредба о испоруци електричне енергије (*Службени гласник РС*, бр. 107/2005 – која је и даље на правној снази) и сада важећи Закон о енергетици (*Службени гласник РС*, бр. 57/2011), а супсидијарно одредбе Закона о облигационим односима.

Јавно предузеће које испоручује електричну енергију са крајњим корисником као потрошачем (купцем) ступа у одређени грађанско-правни (облигациони) однос. Међутим, воља уговорних страна у заснивању грађанско-правног односа је знатно ограничена. Ограничена је законом и прописом донетим ради извршавања закона, тако да не постоји потпуна аутономија воље уговорача да потпуно слободно уреде уговорни однос. Стога се у заснивању облигационог односа и остваривању права и обавеза из односа, који настаје закључењем уговора о продаји електричне енергије, поред одредби Закона о облигационим односима као општег прописа који се односи на све врсте уговора, морају имати у виду и одредбе посебног (специјалног) закона и подзаконских прописа којим се ближе (кроз обаве-

зујуће норме) уређује садржина овог односа. Закон о енергетици (чл. 147) овлашћује снабдевача да купцу обустави испоруку због неизвршених обавеза из уговора о продаји под условима прописаним у овом члану, с тим што обуставом испоруке не престаје уговор о продаји (ст. 2). У случају обуставе испоруке или искључења купац има право приговора (чл. 155 Закона). Тиме је прописан правни пут заштите купца услед обуставе испоруке кроз правила управног поступка.

Прописани пут правне заштите не искључује надлежност суда да суди у спору по тужби за извршење обавезе из уговора о продаји електричне енергије. Закључењем уговора стране ступају у облигациони однос и дужне су да се придржавају основних начела на којима почива сваки облигациони однос: начела савесности и поштења у заснивању и остваривању права и обавеза из тог односа (чл. 12. ЗОО); забране вршења права из облигационог односа противно циљу због кога је оно законом установљено или признато (чл. 13. ЗОО) и дужности да своју обавезу изврше уз одговорност за њено испуњење (чл. 17. ЗОО).

Странке су закључиле уговор на неодређено време, са узастопним испорукама (чл. 518. ст. 1. ЗОО). Сагласно закону купац је дужан исплатити цену за сваку испоруку. Свака од ових обавеза је потпуно самостална и као таква подобна за судску заштиту. Неспорно је да је испорука извршена, роба преузета, потрошена, цена обрачуната, једино што није и исплаћена.

Предмет спора по поднетим тужбама је дужничко-поверилачки однос настао у прошлости. Дужник не спори дуг. Дуг постоји и у моменту подношења тужбе. Спорна је висина дуга.

У уговорима о продаји је предвиђено да продавац има обавезу да изврши исправку рачуна ако се утврди да је погрешно обрачуната вредност појединих обрачунских величина или да су подаци за обрачун погрешни, с друге стране купац има право приговора ако сматра да му је продавац неправилно обуставио испоруку електричне енергије и захтева исправку рачуна, ако се утврди да је погрешно обрачуната вредност појединих елемената или да су подаци за обрачун погрешни. С обзиром на то да се обрачун врши за сваки месец посебно, рок за приговор је означен од стране испоручиоца и износи осам дана од уручења рачуна. У случају улагања приговора испоручилац би био дужан да потрошачу, сходно одредбама о заштити потрошача, без накнаде достави детаљну спецификацију рачуна.

Протеком рока за улагање приговора наступила је фикција тачности рачуна у погледу висине дуга (јер постоји претпоставка да се купац сагласио са испостављеним рачуном).

Постављеним захтевом се не тражи да се утврди да је исправа – рачун неистинита, већ да је неистинита садржина исправе. Садржина исправе не би могла бити предмет захтева за утрђење, већ предмет доказног поступка у спору поводом остваривања одређеног субјективног права које се заснива на исправи или се исправом доказује (чл. 230. ст. 3. ЗПП).

Обрачун испоручиоца за утрошену електричну енергију не утиче на настанак, промену или престанак права потрошача и корисника услуга. Стога и спор о тачности обрачуна не представља имовинско-правни спор из чл. 1 ЗПП, због чега би тужба била дозвољена.

Застарелост као институт који води престанку облигације заснива се на протеку времена. Међутим, протек времена представља чињеницу а не правни однос, стога се тужбом за утврђење не може захтевати да се утврди да је наступила таква правна чињеница у правном односу између странака, јер су правне чињенице елемент правног односа или одређеног права.

Обустава испоруке електричне енергије од стране испоручиоца, није условљена само неплаћањем обавезе за потрошену енергију. То је само један од разлога предвиђених законом, уредбом и закљученим уговором. Постоје и други разлози поближе означени у уредби и закљученом уговору. Утврђење да тужени нема право да купцу обустави испоруку због спорности око висине дуга, оправдано доводи у сумњу закључак о допуштености овакве тужбе за утврђење, јер се, с једне стране, овакав захтев заснива на претходно постављеном захтеву за утврђење чињеница (висине дуга и застарелости) које не могу бити предмет тужбе за утврђење, а са друге стране, оваквим захтевом тужени се онемогућава да врши послове који су му законом поверени, а на обуставу испоруке је овлашћен и закљученим уговором са потрошачем.

Правни основ за овакав захтев не произилази ни из одредаба Закона о заштити потрошача (*Службени гласник РС*, бр. 73/2010) које се односе на пружање услуга од општег економског интереса. У смислу чл. 86. ст. 3. овог закона, трговац не може искључити потрошача са дистрибутивне мреже и ускратити пружање услуге од општег економског интереса под условом да је потрошач оспорио постојање или висину обавезе, наставио да уплаћује рачуне за пружене услуге, осим ако посебним законом није другачије прописано. Овлашћење за обуставу испоруке електричне енергије садржано је у посебном закону, уредби донетој у циљу спровођењу тог закона и уговору који су уговорне стране закључиле, а потрошач није користио право приговора на достављени обрачун, нити је делимично напустио рачун и о томе пружио доказе, нити доказе да је наставио са уплаћавањем достављених рачуна.

У поступку који се води пред надлежним судом ради наплате новчаног потраживања за испоручену електричну енергију по захтеву испоручиоца (продавца) према потрошачу (купцу) независно од тога да ли је овај поступак покренут посебном тужбом (противтужбом) или се поступак води након улагања приговора извршног дужника против решења о извршењу на основу веродостојне исправе, дужник се од неоснованог захтева може бранити истицањем материјално-правних приговора, а не тужбом за утврђење непостојања дуга (потпуно или делимично). Тужба за утврђење поднета од стране потрошача у таквој правној ситуацији била би недопуштена, независно од чињенице када је поднета.

Поверилац у обавезном односу је овлашћен да од дужника захтева испуњење обавезе, а дужник је дужан испунити је савесно у свему како она гласи (чл. 262. ст. 1. ЗОО).

Обуставом испоруке електричне енергије, уговор о продаји не престаје. Купац као страна у уговору има право да пред надлежним судом тужбом покрене парницу са захтевом за извршење уговора – наставак испоруке електричне енергије, као имовинским захтевом из одређеног грађанско-правног односа (чл. 1. ЗПП).

У том поступку би се расправљало да ли је из оправданих разлога дошло до обуставе испоруке електричне енергије, применом правила о истовременом испуњењу у разрешењу спорног односа (чл. 122. ЗОО).

Уколико се утврди да је до обуставе испоруке електричне енергије дошло супротно Закону о енергетици, условима о испоруци електричне енергије и супротно уговору о испоруци (продаји електричне енергије), раније стање би се успоставило на трошак испоручиоца (продавца). У супротном ако је до обуставе испоруке дошло на основу овлашћења из означених прописа и уговора о испоруци (продаји) електричне енергије, раније стање би се успоставило на терет потрошача, под условом да истовремено изврши обавезе или отклони недостатке због којих је дошло до обуставе електричне енергије.

Обуставом испоруке електричне енергије истовремено је доспео и захтев за чинидбу из закљученог уговора о испоруци. Заштиту права на испоруку електричне енергије потрошач може остварити тужбом за чинидбу, услед чега би била недопуштена тужба потрошача за утврђење да тужени као испоручилац нема право да му обустави испоруку електричне енергије.

Са изложених разлога усвојен је овај правни став.

МАТЕРИЈАЛНО-ПРАВНИ И ПРОЦЕСНИ АСПЕКТИ ПРАВА ДЕТЕТА НА СТАНОВАЊЕ (*HABITATIO*) – чл. 194, 263ч. ст. 1ч. ПЗ

1. ЧИЊЕНИЦА ДА РОДИТЕЉ ИЗДАЈЕ СТАН У КОМЕ НЕ ЖИВИ НИЈЕ РАЗЛОГ КОЈИ СПРЕЧАВА НАСТАНАК ПРАВА ДЕТЕТА НА СТАНОВАЊЕ У ТАКВОМ СТАНУ (*HABITATIO*), ЈЕР ИНТЕРЕСУ МАЛОЛЕТНЕ ДЕЦЕ МОРАЈУ БИТИ ПОДРЕЂЕНИ СВИ ОСТАЛИ ИНТЕРЕСИ, ПА ТАКО И ИМОВИНСКИ ИНТЕРЕС РОДИТЕЉА ЗА ИЗДАВАЊЕМ СТАНА.

2. ПРАВО СТАНОВАЊА ЈЕ ПРАВО ИЗ КОРПУСА ПРАВА ДЕТЕТА, ШТО ЗНАЧИ ДА СУ ЗА ЊЕГОВУ ЗАШТИТУ ПРОЦЕСНО ЛЕГИТИМИСАНА ЛИЦА ИЗ чл. 263. ст. 1. ПЗ – ДЕТЕ, РОДИТЕЉ ДЕТЕТА, ОРГАН СТАРАТЕЉСТВА И ЈАВНИ ТУЖИЛАЦ.

(Пресуда Врховног касационог суда Рев. 3036/10 од 14. 07. 2010. г.)

Из образложења

Према чињеничном стању, брак парничних странака је разведен 14. 10. 2009. године, а малолетна деца поверена на самостално вршење родитељског права мајци. Отац је обавезан да плаћа издржавање малолетне деце и уређен је и начин контактирања између оца и малолетне деце. Тужила ради у Здравственом центру у К. и других прихода нема. Приватно станује са дететом у гарсоњери од 30 м² коју месечно плаћа 100 евра и све остале дажбине. Тужени је власник стана у К., површине 33,41 м², по основу уговора о купопродаји који је закључен и оверен пред Општинским судом у К. од 22. 10. 2008. године за време трајања брака између њега и тужиле. Тужени за своје становање не користи овај стан (издаје га за 200 евра месечно), већ за то користи породичну кућу.

Код овако утврђеног чињеничног стања, правилно су нижестепени судови закључили да малолетна деца имају право на *habitatio* – становање у стану заједно са својом мајком којој су поверени на самостално вршење родитељског права, у смислу чл. 194. Породичног закона. Имајући у виду да је тужени власник стана, а да малолетна деца и мајка, овде тужила, којој је поверено родитељско право, немају право својине на усељивом стану, већ живе у изнајмљеној гарсоњери, правилно су нижестепени судови закључили да је тужбени захтев основан. Ово право, супротно ревизијским наводима, не утиче на право становања туженог, пошто он и до сада није користио овај стан за становање. Право становања је конституисано у циљу обезбеђења заштите и бриге неопходне за добробит деце.

Право становања је право из корпуса дечијег права и у интересу родитеља који врши родитељско право. За остварење овог права закон предвиђа одређене услове: да је други родитељ власник стана на коме дете и родитељ који врши родитељско право стичу право становања; да дете и родитељ који врши родитељско право немају право својине на усељивом стану; да право становања траје одређено време – до пунолетства детета и да прихватање њиховог захтева за право становања не представља очигледну неправду за другог родитеља. У овом случају, испуњени су сви услови прописани чл. 194. Породичног закона.

Супротно ревизијским наводима, оваквом одлуком није угрожено право становања туженог, нити усвајање оваквог захтева представља очигледну неправду за њега, јер како је то утврђено у поступку пред нижестепеним судовима, тужени не користи овај стан, већ за становање користи породичну кућу.

Интересу малолетне деце морају бити подређени сви остали интереси. Тако и ревизијски навод да тужени овај стан издаје, не може бити од утицаја на одлуку да се на њему установи *habitatio* у корист малолетне деце јер интерес туженог за стицање имовинске користи мора бити подређен најбољем интересу малолетне деце за остварење права на становање.

У поступку је утврђено да је тужени власник стана на коме је установљено право становања, по основу купопродајног уговора, па нису основани ревизијски наводи да је спорно власништво на стану.

Тужбу за заштиту права детета могу поднети дете, родитељ детета, јавни тужилац и орган старатељства (чл. 263. ст. 1). Тужба се може поднети у погледу свих права која су детету призната Породичним законом, а нису заштићена неким другим поступком. Право становања детета јесте дечије право које није заштићено посебним поступком, а смештено је у одељак који се тиче имовинских права. Стога се управо на основу овлашћења из чл. 263. ст. 2. Породичног закона заштита тог права може тражити у поступку и по правилима у спору за заштиту права детета. Осим што је овакав тужбени захтев усмерен на остварење права детета, он је постављен у парници која је између парничних странака вођена ради развода брака, вршења родитељског права и издржавања, па је супротно ревизијским наводима тужилца активно легитимисана за вођење овог поступка.

**ПРЕКИД ПОСТУПКА ПО РЕВИЗИЈИ
УСЛЕД ОТВАРАЊА СТЕЧАЈА НАД СТРАНКОМ
– чл. 214. ЗПП из 2004. год.; чл. 88. Закона о стечају**

ОТВАРАЊЕМ ПОСТУПКА СТЕЧАЈА НАСТУПА ПРЕКИД ПОСТУПКА У СВИМ ПАРНИЦАМА ГДЕ СЕ КАО СТРАНКА ПОЈАВЉУЈЕ СУБЈЕКТ НАД КОЈИМ ЈЕ ПОКРЕНУТ СТЕЧАЈНИ ПОСТУПАК, БЕЗ ОБЗИРА НА ФАЗУ У КОЈОЈ СЕ НАЛАЗИ, ШТО ЗНАЧИ ДА СЕ И РЕВИЗИЈСКИ ПОСТУПАК ПРЕКИДА.

(Решење Врховног касационог суда Рев. 2 1611/10 од 23. 09. 2010. г.)

Из образложења

Поднеском од 19. 08. 2010. године, који је у овом суду примљен 30. 08. 2010. године Апелациони суд у Крагујевцу је обавестио Врховни касациони суд да је Апелациони суд у Крагујевцу испитао првостепене пресуде у поступку по жалбама туженог, након чега је тужени изјавио ревизију, а у међувремену је дошло до наступања правних последица отварања стечајног поступка над туженим решењем Привредног суда у У. посл. бр. ... од 29. 06. 2010. године.

Поступајући по изјављеној ревизији, а имајући у виду наведени поднесак, а у смислу одредбе чл. 214. ЗПП (*Службени гласник РС*, бр. 125/04) који се примењује на основу чл. 55. ст. 1. Закона о изменама и допунама ЗПП (*Службени гласник РС*, бр. 111/09), Врховни касациони суд је нашао да су у конкретном случају испуњени услови за доношење решења о прекиду ревизијског поступка.

Одредбом чл. 214. т. 5. ЗПП, прописано је да се поступак прекида када наступе правне последице отварања поступка стечаја или ликвидације.

Одредбом чл. 88. Закона о стечају који је *lex specialis* у односу на ЗПП, прописано је да у тренутку наступања правних последица отварања поступка стечаја прекидају се сви судски поступци у односу на стечајног дужника и на његову имовину.

Одредбом чл. 74. ст. 1. Закона о стечају (*Службени гласник РС*, бр. 104/09) од 16. 12. 2009. године, прописано је да даном отварања стечајног поступка престају заступничка и управљачка права директора, заступника и пуномоћника, као и органа управљања и надзорних органа стечајног дужника и та права прелазе на стечајног управника, а у ст. 2. прописано је да пуномоћја која је дао стечајни дужник, а која се односе на имовину која улази у стечајну масу, престају отварањем стечајног поступка. Одредбом чл. 78. истог закона, прописано је да се уз пословно име стечајног дужника додаје ознака „у стечају“ а одредбом чл. 80. ст. 1. прописано је да стечајни повериоци своја потраживања према стечајном дужнику остварују само у стечајном поступку.

Сагласно цитираним законским одредбама, а у којима су наведене правне последице отварања стечајног поступка над стечајним дужником, отварањем поступка стечаја наступа прекид поступка у свим парницама, где се као странка појављује предузеће над којим је покренут стечајни поступак, без обзира на фазу у којој се налази. Стога су у конкретном случају испуњени услови за прекид ревизијског поступка будући да је над туженим решењем Привредног суда у У. посл. бр. ... од 29. 06. 2010. године покренут поступак стечаја.

ВРЕМЕ ВРШЕЊА КОНВАЛИДАЦИЈЕ УГОВОРА О КУПОПРОДАЈИ НЕПОКРЕТНОСТИ

– чл. 4. ст. 4. Закона о промету непокретности из 1981. год.;
чл. 4. ст. 3. Закона о промету непокретности

КОНВАЛИДАЦИЈА УГОВОРА О КУПОПРОДАЈИ НЕПОКРЕТНОСТИ У СМISЛУ ЗАКОНА О ПРОМЕТУ НЕПОКРЕТНОСТИ СЕ ВРШИ У ВРЕМЕ ЗАКЉУЧЕЊА ГЛАВНЕ РАСПРАВЕ, ПА СЕ ИСПУЊЕНОСТ УСЛОВА ЗА КОНВАЛИДАЦИЈУ УГОВОРА ЦЕНИ ПО ПРОПИСИМА КОЈИ ВАЖЕ У ТОМ МОМЕНТУ.

(Пресуда Врховног касационог суда Рев. 568/10 од 20. 10. 2010. г.)

Из образложења

Према утврђеном чињеничном стању, тужилац и тужени су 10. 05. 1991. године закључили писани уговор о купопродаји непокретности, на

основу кога је тужилац купио од туженог имање са фабриком тестенина у С. за купопродајну цену од 240.000 DM. Потписи уговорача нису оверени у суду. Продавац, тужени је увео у посед купца, овде тужиоца, тужилац је од закључења уговора све време користио непокретност, а туженом исплатио на име купопродајне цене 164.418 DM и предао му аутомобил марке... на име две неисплаћене рате. Порез на промет није плаћен.

На основу овако утврђеног чињеничног стања правилно је примењено материјално право и одбијен тужбени захтев, јер је правилно закључио да су испуњени услови за конвалидацију уговора о купопродаји, који су странке закључиле.

Како је уговор о продаји закључен у писаном облику, продајна цена исплаћена у претежном делу, и непокретност предата купцу у државину, а земљиште, које је било предмет купопродаје било је у промету, стечено у складу са тадашњим законом, уговором није било повређено право прече куповине, нити повређен неки други друштвени интерес, правилан је закључак да су испуњени услови за судско оснажење уговора – конвалидацију у смислу чл. 4. ст. 4. Закона о промету непокретности који је важио у време закључења уговора (Закона о промету непокретности *Службени гласник СРС* број 9/81). Стога нема услова за утврђење ништавости уговора у смислу чл. 103. и враћања датог по основу стицаја без основа из чл. 210. Закона о облигационим односима траженог износа од 91.734 евра у динарској противвредности.

Неосновани су ревизијски наводи да су нижестепени судови погрешно применили материјално право када су ценили моменат испуњености услова за конвалидацију уговора. Правилан став другостепеног суда да се пуноважност уговора цени према моменту његовог закључења, али се испуњеност услова за конвалидацију уговора цене по прописима који су важили у време конвалидације, а то је моменат закључења главне расправе, када су услови за оснажење овог уговора били испуњени, што се односи и на пропис о обавези плаћања пореза на промет, који је престао да важи, а није од значаја за оцену испуњености услова за конвалидацију.

Правилан је и закључак да није од утицаја околност што је тужилац туженом плаћао 2.000 DM, како је предвиђено чл. 5. Уговора, на име закупа а из разлога, како правилно закључују нижестепени судови, што је тужени овом одредбом као циљ имао обезбеђење исплате свих рата на име исплате уговорене купопродајне цене.

ПРЕКИДАЊЕ ТОКА ЗАСТАРЕЛОСТИ УСЛЕД ВОЂЕЊА КРИВИЧНОГ ПОСТУПКА – чл. 377. ст. 2. 300

КАДА ЈЕ ШТЕТА ПРОУЗРОКОВАНА КРИВИЧНИМ ДЕЛОМ, А ЗА КРИВИЧНО ГОЂЕЊЕ ЈЕ ПРЕДВИЂЕН ДУЖИ РОК ЗАСТАРЕЛОСТИ, ПОТРАЖИВАЊЕ НАКНАДЕ ШТЕТЕ ЗАСТАРЕВА У РОКУ ЗАСТАРЕЛОСТИ КРИВИЧНОГ ГОЂЕЊА ЗА КРИВИЧНО ДЕЛО КОЈЕМ ЈЕ ПРОУЗРОКОВАНА ШТЕТА, А ЗАСТАРЕВАЊЕ ПОТРАЖИВАЊА НАКНАДЕ ШТЕТЕ, КОЈЕ ЈЕ ПРЕКИНУТО ПОКРЕТАЊЕМ И ВОЂЕЊЕМ КРИВИЧНОГ ПОСТУПКА, ПОЧИЊЕ ПОНОВО ДА ТЕЧЕ ОД ДАНА ПРАВНОСНАЖНОСТИ ПРЕСУДЕ КОЈОМ ЈЕ ШТЕТНИК ОГЛАШЕН КРИВИМ ЗА ДОГАЂАЈ ИЗ КОГА ЈЕ ШТЕТА НАСТАЛА.

(Пресуда Апелационог суда у Новом Саду Гж 10671/10 од 18. 04. 2011. г.)

Из образложења

Жалбом туженог се поновљено истиче застарелост потраживања и указује на протек рока из чл. 376. ст. 1. 300-а од три године, од времена незгоде, па до подношења тужбе. Тужени сматра да у конкретном случају нема места примени чл. 377. 300-а, која одредба прописује привилеговане рокове, из разлога како се у жалби наводи што се ради о кривичном делу за које је прописана новчана казна или казна затвора до једне године, те је кратак и рок застарелости кривичног гођења.

Суд је овакве наводе жалбе оценио као неосноване. Правилно је првостепени суд одлучио да застарелост није наступила и да је приговор застарелости неоснован. Све релеватне чињенице првостепени суд је утврдио и анализирао све елементе битне за оцену приговора застарелости. У примени материјалног права овај суд допуњује разлоге првостепеног суда следећим: Одредбом чл. 377. ст. 1. 300-а прописано је да кад је штета проузрокована кривичним делом, а за кривично дело је предвиђен дужи рок застарелости, захтев за накнаду штете према одговорном лицу застарева када истекне време одређено за застарелост кривичног гођења. Ст. 2. и 3. ове законске одредбе прописано је да прекид застаревања кривичног гођења повлачи за собом и прекид застаревања захтева за накнаду штете, те да исто важи и за застој застаревања. Сагласно цитираном, кад је штета проузрокована кривичним делом, а за кривично гођење је предвиђен дужи рок застарелости, потраживање накнаде штете застарева у року застарелости кривичног гођења за кривично дело којем је проузрокована штета, а застаревање потраживања накнаде штете, које је прекинуто покретањем и вођењем кривичног поступка, почиње поново да тече од дана правноснажности пресуде којом је штетник оглашен кривим за догађај из кога је штета настала. Тужени је пресудом која је постала правноснажна 26. 12. 2007. године оглашен кривим за кривично дело тешко дело против

безбедности јавног саобраћаја из чл. 201. ст. 3. у вези са кривичним делом угрожавање јавног саобраћаја из чл. 195. ст. 3. у вези ст. 1. КЗ РС. За наведено кривично дело за које је правноснажно осуђен тужени по тада важећем КЗ РС предвиђена је казна затвора до 1 године. Према тада важећем Закону о кривичном поступку застарелост кривичног гоњења наступа две године од извршења кривичног дела за које се може изрећи казна затвора до 1 године или новчана казна, застаревање кривичног гоњења почиње да тече од дана када је дело учињено, а застарелост наступа у сваком случају када протекне два пута онолико времена колико се по закону тражи за застарелост кривичног гоњења, дакле протеклом рока од 4 године. Како је тужба у овом предмету поднета 30. 06. 2008. године, а кривично дело из кога је проистекла штета извршено 10. 10. 2004. године, иста тужба је поднета пре истека законом прописаног рока застарелости. Свакако, будући да застаревање потраживања накнаде штете које је прекинуто покретањем и вођењем кривичног поступка, почиње поново да тече од дана правноснажности пресуде којом је штетник оглашен кривим за догађај из кога је штета проистекла, дакле од 26. 12. 2007. године, жалбени наводи туженог о застарелости потраживања нису основани.

СТВАРНА НАДЛЕЖНОСТ ПРИВРЕДНОГ СУДА

– чл. 25. Закона о уређењу судова

У СПОРУ ПРИВРЕДНОГ СУБЈЕКТА ПРОТИВ ДРЖАВЕ РАДИ НАКНАДЕ ШТЕТЕ ЗБОГ НЕПРАВИЛНО ОДРЕЂЕНЕ МЕРЕ ПРИВРЕМЕНЕ ЗАБРАНЕ РАСПОЛАГАЊА РОБОМ СТВАРНО ЈЕ НАДЛЕЖАН ПРИВРЕДНИ СУД.

(Решење Апелационог суда у Београду Гж 1847/11 од 06. 04. 2011. г.)

Из образложења

Из списка произилази да је тужилац поднео тужбу дана 30. 11. 2007. године, против туженог, ради накнаде штете за коју је одговорна Република Србија, због незаконитог поступања њеног органа, будући да је тржишна инспекција одредила тужиоцу меру привремене забране располагања са 368.000 килограма кристал шећера, након чега је покренула прекршајни поступак, који је правноснажно окончан решењем којим је обустављен поступак и наложено тржишној инспекцији да привремено заплењени кристал шећер врати тужиоцу, услед чега је тужилац трпео штету због немогућности располагања шећером у периоду од 12. 08. 2004. године до 12. 05. 2005. године, и то у виду измакле користи, која се основано могла очекивати по редовном току ствари.

Полазећи од садржине одредбе чл. 25. Закона о уређењу судова из које произилази да када је једна странка привредни субјект, а друга друго правно лице, стварно је надлежан привредни суд уколико је спор настао у обављању делатности привредног субјекта, првостепени суд је одлучио као у изреци применом чл. 17. ст. 1. и 21. ст. 1. ЗПП.

Правилно је поступио првостепени суд када се огласио стварно ненадлежним и предмет уступио Привредном суду у Београду, као стварно и месно надлежном суду, у смислу чл. 17. ст. 1. и 21. ст. 1. ЗПП, у вези са чл. 25. Закона о уређењу судова, а дате разлоге прихвата и овај суд.

Наиме, одредбом чл. 25. Закона о уређењу судова прописано је да Привредни суд у првом степену суди у споровима између домаћих и страних друштава, предузећа, задруга и предузетника и њихових асоцијација (привредни субјекти), у споровима који настану између привредних субјеката и других правних лица у обављању делатности привредних субјеката, па и кад је у наведеним споровима једна од странака физичко лице, ако је са странком у односу материјалног супарничарства.

Сва правна лица су овом одредбом подељена у две групе – привредне субјекте и друга – остала правна лица, с тим што је за спорове између привредних субјеката увек стварно надлежан привредни суд без обзира на предмет спора, дакле и када спор није у вези са њиховом делатношћу, а за спор између привредног субјекта с једне стране и другог правног лица с друге стране, само у случају када је реч о спору насталом у обављању делатности, а што се тумачи шире, јер је поред субјективног примењен и објективни критеријум. Стога је привредни суд стварно надлежан за суђење у спору против тужене Републике Србије, јер се тужбом тражи накнада штете у виду измакле користи због забране располагања и одузимања робе, а из разлога што је спор настао у вези са пословањем тужиоца, који обавља привредну делатност и бави се прометом робе, који је обустављен радњама туженог, што може представљати основ за накнаду евентуално настале штете.

Дакле, у конкретном случају се ради о спору између привредног субјекта – тужиоца и другог правног лица – туженог, који је настао у вези са обављањем делатности тужиоца, за који је надлежан Привредни суд у Београду применом такозваног субјективно-објективног критеријума из одредбе чл. 25. ст. 1. т. 1. Закона о уређењу судова.

Имајући у виду заузето правно становиште без утицаја су жалбени наводи тужиоца којима се указује да орган туженог – тржишна инспекција, као државни орган управе нема статус привредног субјекта и не послује ради остваривања добити, па их овај суд није посебно образлагао.

Приредио
Марко Кнежевић
асистент на Правном факултету у Новом Саду

VLADIMIR TRUHAR (1934–2013)

Pokušavam da ne zaplačem dok pišem oproštaj od tebe. Naviru sećanja na prošle dane. Posle završene mature, daleke 1952. godine, sedeli smo u predvečerje na keju u Sremskoj Mitrovici. Dugo smo posmatrali pocrvenelu reku od sunca na zalasku i ćutali, premoreni posle celodnevnog kupanja na Savi... Paško Rakić nas je tog dana upoznao. Od prvog susreta smo se pronašli. Sve vreme smo proveli u prijateljskom razgovoru, o pročitanim knjigama i namerama o daljem školovanju. Sećam se da je Paško nameravao da studira arhitekturu, ja elektrotehniku, a ti pravo. Otpočetka si znao šta hoćeš, dok smo nas dvojica lutali. On je upisao medicinu, a ja pošao tvojom stazom. Bio si odličan student. Delovao si sigurno kad ustaneš u prepunoj Petici i postaviš pitanje, Lukiću, Vajsu, Stojčeviću, Mehmedbegoviću. Tada sam osećao ponos što si pametan, hrabar i što si mi prijatelj. Nastavili smo prijateljstvo kada sam se sedam godina posle tebe upisao u Imenik. Nikada neću zaboraviti tvoje iznenađenje kada sam ti reako da sam sudija u Bosanskom Šamcu i da je tadašnji Sreski sud smešten u zgradi tvog dede, bivšeg građevinskog preduzimača Vladimira Truhara. Bio si intelektualac, obrazovan i plemenit čovek. Cenjen u sredini u kojoj si se advokaturom uspešno bavio punih četrdeset godina. Otpočetka si pripadao krugu posvećenih misiji advokature u društvu. Dovijali smo se da je sačuvamo i pored nasrtaja rušilaca, svega postojećeg. Sačuvali smo je uprkos osionim pobednicima koji su počinjali od svojih početaka. Ispostavilo se da je život jači od zamisli umišljenih ideologa! Zdravo jezgro advokature, kojem si i ti pripadao, sačuvalo je ovu slobodnu profesiju i u jednoumlju pobednika!

Ne mogu da ne pomenem 1991. kada smo zajedno otišli u Zagreb na Skupštinu odvjetničke komore Hrvatske, koja se održavala u sali Zbora liječnika. Tada si u ime Advokatske komore Vojvodine održao pozdravni govor. Dobio si aplauz posle citiranja Tina Ujevića: „Zemlja se oslobađa ljubavlju, a velika postaje delima.“ Ovo je bio tvoj odgovor na euforičan pozdravni govor ministra policije Boljkovca.

Nikada te nisam pitao zašto si predložio da napustimo Skupštinu posle pauze? Izgovorili smo se da žurimo. Prošetali smo Zrinjevcem i oprastali se sa ovim lepim gradom u koji smo rado dolazili. U odlasku smo videli pokrete vojske u ratnoj opremi! Sa olakšanjem smo izašli na autoput. Bio je skoro prazan! Dugo nismo prozborili ni reči. Bojim se da će nas granica uskoro razdvajati? Nastavio si da ćutiš. Tek kada smo svratili u motel „Jelas polje“, bio si u pravu prijatelju, sa zebnjom u glasu si mi odgovorio.

Tvoj rad i ponašanje zapazilo je budno oko advokature u teškim vremenima, pa si sa razlogom biran za člana Disciplinskog suda AK Vojvodine u dva mandata, od 1967. do 1973; za člana Višeg disciplinskog suda od 1979. do 1982. Bio si član Upravnog odbora AK Vojvodine u dva mandata, od 1982. do 1988; predsednik Višeg disciplinskog suda od 1988. do 1992. Za dugogodišnji rad u odbrani i unapređenju advokature nagrađen si najvećim priznanjem, Plaketom i zahvalnicom Advokatske Komore Vojvodine 1996. godine.

Svojom erudicijom i stečenim ugledom svrstao si se u značajna imena advokata-intelektualaca Advokatske komore Vojvodine! Advokatura je ponosna što si bio u prvim redovima kada se vodila bitka za njeno mesto u pravnom poretku! Ne smemo zaboraviti ni zdravo jezgro advokature kojem si bez rezerve pripadao u najtežim vremenima! Zaslužio si da sa respektom izgovaramo tvoje ime i da žalimo što si otišao. Meni ćeš ostati u sećanju mlad, lep, učen, korektan, koji izvanredno recituje Anu Snjeginu. Koga, sa suzom u oku, zaljubljeno posmatra njegova Zorica.

Supruzi Zorici i sinovima Želimiru, Branimiru i Domagoju izjavljujem iskreno saučešće!

Borivoj N. Jekić

СА СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА

одржане 30. 8. 2013. године

1. СТОЈКОВИЋ АЈША (ЈМБГ:0612983875209), дипломирани правник, рођена 6. 12. 1983. године УПИСУЈЕ СЕ 30. 08. 2013. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Железничка 38/1.

2. БРИШЕ СЕ из Именика адвокатских приправника СТОЈКОВИЋ АЈША, адвокатски приправник код Савин Соње, адвоката у Новом Саду, са даном 29. 08. 2013. године због уписа у Именик адвоката ове Коморе.

3. МАЛБАША ТИЈАНА (ЈМБГ:0105983805031), дипломирани правник, рођена 01. 05. 1983. године УПИСУЈЕ СЕ 30. 08. 2013. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Змај Јовина 21/1.

4. ЂУРИЋ СЛОБОДАНКА (ЈМБГ:2701979805093), дипломирани правник, рођена 27. 01. 1979. године УПИСУЈЕ СЕ 30. 08. 2013. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Радничка 19/1.

5. БЕСЕРМЕЊИ ИГОР (ЈМБГ:0211985830003), дипломирани правник, рођен 02. 11. 1985. године УПИСУЈЕ СЕ 30. 08. 2013. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Трг Саве Вукосављева 2.

6. ШВОЊА БОЖИДАР (ЈМБГ:3107984800010), дипломирани правник, рођен 31. 07. 1984. године УПИСУЈЕ СЕ 30. 08. 2013. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Железничка 38.

7. РАДИН МАРИО (ЈМБГ:2107977852508), дипломирани правник, рођен 21. 07. 1977. године УПИСУЈЕ СЕ 30. 08. 2013. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Зрењанину, Краља Александра Првог Карађорђевића 27.

8. ЈОРГИЋ НЕНАД (ЈМБГ:0709981301608), дипломирани правник, рођен 07. 09. 1981. године УПИСУЈЕ СЕ 30. 08. 2013. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Бешки, Хајдук Станка 19.

9. УГЉЕШИН ЂУРА (ЈМБГ:0211956860041), дипломирани правник, рођен 02. 11. 1956. године УПИСУЈЕ СЕ 05. 09. 2013. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Панчеву, Јове Максина 28.

10. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ЈОВАНОВИЋ МАРИНА, рођена 25. 06. 1977. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Калман Штање, адвоката у Новом Саду, дана 30. 08. 2013. године, у трајању од две године.

11. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду МИЈИЋ ЈАСМИНА, рођена 02. 06. 1987. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Војновић Миодрага, адвоката у Новом Саду, дана 30. 08. 2013. године, у трајању од две године.

12. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду СРДАНОВИЋ ГОРДАНА, рођена 15. 08. 1989. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Ковачевић Александра, адвоката у Новом Саду, дана 30. 08. 2013. године, у трајању од две године.

13. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду РИСТАНОВИЋ АЛЕКСАНДРА, рођена 27. 05. 1988. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Савин Соње, адвоката у Новом Саду, дана 30. 08. 2013. године, у трајању од две године.

14. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ВУКАШИНОВИЋ ЈЕЛЕНА, рођена 11. 02. 1985. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Гуцуња Милана, адвоката у Новом Саду, дана 30. 08. 2013. године, у трајању од две године.

15. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду КАРАН ЈОВАНА, рођена 19. 09. 1986. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Микеш Драгана, адвоката у Новом Саду, дана 30. 08. 2013. године, у трајању од две године.

16. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду МАКСИЋ ЈЕЛЕНА, рођена 22. 08. 1989. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Гуцуња Милана, адвоката у Новом Саду, дана 30. 08. 2013. године, у трајању од две године.

17. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду БУРСАЋ МАРИЦА, рођена 07. 06. 1988. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Гуцуња Милана, адвоката у Новом Саду, дана 30. 08. 2013. године, у трајању од две године.

18. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду БАБОВИЋ ИГОР, рођен 25. 12. 1983. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Гуцуња Милана, адвоката у Новом Саду, дана 30. 08. 2013. године, у трајању од две године.

19. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ГРАБЕЖ НИКОЛА, рођен 31. 12. 1985. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Кесерић Синише, адвоката у Новом Саду, дана 30. 08. 2013. године, у трајању од две године.

20. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ЕРЦЕГ ИГОР, рођен 16. 01. 1989. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Будаков Оливере, адвоката у Новом Саду, дана 30. 08. 2013. године, у трајању од две године.

21. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду РАДОВИЋ БОЈАН, рођен 30. 04. 1986. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Ракић Домазетовић Мирне, адвоката у Новом Саду, дана 30. 08. 2013. године, у трајању од две године.

22. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ЗАГОРАЦ ЖЕЉКО, рођен 14. 09. 1984. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Козомора Милана, адвоката у Новом Саду, дана 30. 08. 2013. године, у трајању од две године.

23. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ЧЕЛИЋ МИЉАН, рођен 11. 06. 1986. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Прица Срђана, адвоката у Новом Саду, дана 30. 08. 2013. године, у трајању од две године.

24. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ГРУЈИЋ КЛАУДИЈА, рођена 05. 09. 1988. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Зеде Валерије, адвоката у Бечеју, дана 30. 08. 2013. године, у трајању од две године.

25. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду НЕМЧЕВ ЏИНИЋ ТАМАРА, рођена 17. 04. 1989. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Субаков В. Милоша, адвоката у Бечеју, дана 30. 08. 2013. године, у трајању од две године.

26. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду КАРАНОВИЋ ДРАГАН, рођен 10. 02. 1986. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Амићић Грује, адвоката у Бачкој Паланци, дана 30. 08. 2013. године, у трајању од две године.

27. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду КОВАЧЕВИЋ ИСИДОРА, рођена 02. 03. 1984. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Жигић М. Душана, адвоката у Сомбору, дана 30. 08. 2013. године, у трајању од две године.

28. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ВУКИЧЕВИЋ ЛАЗАР, рођен 14. 10. 1988. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Вукичевић Радивоја, адвоката у Сомбору, дана 30. 08. 2013. године, у трајању од две године.

29. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду МИЉЕШИЋ АНДРЕЈ, рођен 27. 09. 1989. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Зарупски Ромеа, адвоката у Вајској, дана 30. 08. 2013. године, у трајању од две године.

30. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ТУМБАС МАРТИНА, рођена 21. 04. 1989. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Узелац Бојана, адвоката у Суботици, дана 30. 08. 2013. године, у трајању од две године.

31. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду КРСТИЋ ФИЛИП, рођен 17. 10. 1989. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Витомировић Немање, адвоката у Суботици, дана 30. 08. 2013. године, у трајању од две године.

32. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ШАНДОР ВИКТОР, рођен 25. 03. 1987. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Николић Душана, адвоката у Сенти, дана 30. 08. 2013. године, у трајању од две године.

33. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ПАРОВИЋ КАТАРИНА, рођена 04. 06. 1983. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Паровић Драгана, адвоката у Сремској Митровици, дана 30. 08. 2013. године, у трајању од две године.

34. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ЋЕТОЈЕВИЋ ДАНИЈЕЛ, рођен 02. 04. 1987. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Манастирац Видић Видосаве, адвоката у Сремској Митровици, дана 30. 08. 2013. године, у трајању од две године.

35. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду СПАЈИЋ МИЛОШ, рођен 09. 05. 1989. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Спајић Србислава, адвоката у Руми, дана 30. 08. 2013. године, у трајању од две године.

36. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду РАДОВАНОВ ЗОРАН, рођен 20. 07. 1990. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Радованов Биљане, адвоката у Зрењанину, дана 30. 08. 2013. године, у трајању од две године.

37. БРИШЕ СЕ из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине ВУЧКОВИЋ МИЛКА, адвокат у Новом Саду са даном 01. 07. 2013. године, због пензионисања.

– Именована и након брисања задржава чланство у Посмртном фонду Адвокатске коморе Војводине.

– Вучковић Жарко, адвокат у Новом Саду, поставља се за преузиматеља адвокатске канцеларије.

38. БРИШЕ СЕ из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине МИДОРОВИЋ СЛОБОДА, адвокат у Новом Саду са даном 31. 08. 2013. године, због заснивања радног односа.

– Чудић Ивана, адвокат у Новом Саду, поставља се за преузиматеља адвокатске канцеларије.

39. БРИШЕ СЕ из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине СТОШИЋ ДРАГОМИР, адвокат у Панчеву са даном 25. 06. 2013. године, због смрти.

– Василије Милош, адвокат у Панчеву, поставља се за преузиматеља адвокатске канцеларије.

40. БРИШЕ СЕ из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине ЛАЗИЋ ИВАНА, адвокатски приправник у Новом Саду, на адвокатско-приправничкој вежби код Корица Марине, адвоката у Новом Саду, са даном 03. 07. 2013. године.

41. БРИШЕ СЕ из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине ПОПОВИЋ ЗОРАН, адвокатски приправник у Новом Саду, на адвокатско-приправничкој вежби код Поповић Светислава, адвоката у Новом Саду, са даном 23. 06. 2013. године.

42. БРИШЕ СЕ из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине ПЕТРОВИЋ ДАНИЈЕЛ, адвокатски приправник у Новом Саду, на адвокатско-приправничкој вежби код Пухаловић Александра, адвоката у Новом Саду, са даном 01. 07. 2013. године.

43. БРИШЕ СЕ из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине ШАТОРА НЕДЕЉКО, адвокатски приправник у Новом Саду, на адвокатско-приправничкој вежби код Жикић Љубице, адвоката у Новом Саду, са даном 05. 08. 2013. године.

44. БРИШЕ СЕ из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине МАШИЋ МИЛИЦА, адвокатски приправник у Сомбору, на адвокатско-приправничкој вежби код Торма Харија, адвоката у Сомбору, са даном 15. 07. 2013. године.

45. БРИШЕ СЕ из чланства Фонда посмртнине Адвокатске коморе Војводине МАРТИЋ МАРИЈА, бивши адвокат из Панчева са даном 30. 08. 2013. године, на лични захтев.

46. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да СТОЈЧИЋ РАГАЈ ЉУБИЦИ, адвокату у Сремској Митровици, привремено престаје право на бављење адвокатуром због породилског одсуства и одсуства ради неге детета, од 01. 08. 2013. до 31. 07. 2014. године.

– Левајац мр Зоран, адвокат у Сремској Митровици, одређује се за привременог заменика.

47. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да ФИЛИПОВИЋ АЛЕКСАНДРИ, адвокату у Руми, привремено престаје право на бављење адвокатуром због породилског одсуства и одсуства ради неге детета, од 01. 08. 2013. до 31. 07. 2014. године.

– Малетић Владислав, адвокат у Руми, одређује се за привременог заменика.

48. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да ЛАЛАТОВИЋ САЛАТИЋ МАЈИ, адвокату у Суботици, привремено престаје право на бављење адвокатуром због породилског одсуства и одсуства ради неге детета, од 06. 08. 2013. до 05. 08. 2014. године.

– Косановић Милутин, адвокат у Суботици, одређује се за привременог заменика.

49. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да МАРЈАНОВИЋ СВЕТЛАНИ, адвокату у Зрењанину, привремено престаје право на бављење адвокатуром због породилског одсуства и одсуства ради неге детета, од 19. 08. 2013. до 18. 08. 2014. године.

– Мићовић Милорад, адвокат у Зрењанину, одређује се за привременог заменика.

50. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да СМИЕШКО КАРОЛИНИ, адвокатском приправнику у Бечеју, привремено престаје адвокатско-приправничка вежба због породилског одсуства и одсуства ради неге детета, од 25. 06. 2013. до 24. 06. 2014. године.

51. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да МИЛИДРАГОВИЋ БИЉАНИ, адвокату у Новом Саду, привремено престаје право на бављење адвокатуром због боловања, почев од 15. 07. 2013. године.

– Китановић Башић Бранислава, адвокат у Новом Саду, одређује се за привременог заменика.

52. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да ТРУХАР ЖЕЛИМИРУ, адвокату у Сремској Митровици, привремено престаје право на бављење адвокатуром због боловања, почев од 01. 07. 2013. године.

– Младеновски Сергеј, адвокат у Сремској Митровици, одређује се за привременог заменика.

53. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да МАКСИЋ М. МОМИРУ, адвокату у Сремској Митровици, привремено престаје право на бављење адвокатуром због боловања, почев од 25. 08. 2013. године.

– Кнежевић Данило, адвокат у Сремској Митровици, одређује се за привременог заменика.

54. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да ЖУРЖОВАН ОКТАВИЈАНУ, адвокату у Панчеву, привремено престаје право на бављење адвокатуром због боловања, почев од 13. 06. 2013. године.

– Арко Надежда, адвокат у Ковину, одређује се за привременог заменика.

55. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да ЈОВАНОВИЋ МИРОЈУ, адвокату у Новом Саду привремено престаје право на бављење адвокатуром због избора на функцију помоћника Градоначелника Новог Сада, почев од 01. 08. 2013. године, док траје ова функција.

– Лакић Срђан, адвокат у Новом Саду, одређује се за привременог заменика.

56. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да ГАЛИЋ ВЛАДИМИРУ, адвокату у Новом Саду, привремено престаје право на бављење адвокатуром због избора за посланика у Скупштини АП Војводине, почев од 01. 09. 2013. године, док траје посланички мандат.

– Солдат Ненад, адвокат у Новом Саду, одређује се за привременог заменика.

57. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је СЛАДОЈЕВИЋ СТАНИМИРОВИЋ СИМОНИДА, адвокат у Новом Саду, наставила са радом дана 15. 06. 2013. године, након што јој је привремено престало право на бављење адвокатуром због породилског одсуства и одсуства ради неге детета.

– Попивода Дуња, адвокат у Новом Саду, разрешава се дужности привременог заменика.

58. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је БОЖОВИЋ ЉИЉАНА, адвокат у Новом Саду, наставила са радом дана 19. 08. 2013. године, након што јој је привремено престало право на бављење адвокатуром због породилског одсуства и одсуства ради неге детета.

– Црномарковић Душан, адвокат у Новом Саду, разрешава се дужности привременог заменика.

59. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је КРИЖ ЈАСМИНА, адвокат у Новом Саду, наставила са радом дана 16. 07. 2013. године, након што јој је привремено престало право на бављење адвокатуром због боловања.

– Спасојевић Иванчић Дејана, адвокат у Новом Саду, разрешава се дужности привременог заменика.

60. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је СИМИЋ ДАНИЈЕЛА, адвокат у Новом Саду, наставила са радом дана 04. 07. 2013. године, након што јој је привремено престало право на бављење адвокатуром због породилског одсуства и одсуства ради неге детета.

– Шоштарић Душица, адвокат у Новом Саду, разрешава се дужности привременог заменика.

61. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је ФИЛИПОВИЋ УЗЕЛАЦ ЈАСМИНА, адвокат у Суботици, наставила са радом дана 13. 08. 2013. године, након што јој је привремено престало право на бављење адвокатуром због породилског одсуства и одсуства ради неге детета.

– Кунић Миодраг, адвокат у Суботици, разрешава се дужности привременог заменика.

62. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је ПРИЈИЋ МАРИЈА, адвокат у Зрењанину, наставила са радом дана 03. 07. 2013. године, након што јој је привремено престало право на бављење адвокатуром због стручног усавршавања у иностранству.

– Пријић Биљана, адвокат у Зрењанину, разрешава се дужности привременог заменика.

63. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је ПЕРИЋ МАРИНА, адвокатски приправник у Новом Саду, наставила са приправничком вежбом дана 13. 06. 2013. године, након породилског одсуства.

64. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је САБО ДРАГАНА, адвокатски приправник у Новом Саду, наставила са приправничком вежбом дана 15. 08. 2013. године, након породилског одсуства.

65. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је Илић Јована, адвокат у Новом Саду, променила презиме, које сада гласи Пејић.

66. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је ГАВРАНЧИЋ ВЕСНА, адвокатски приправник у Новом Саду, прекинула адвокатско-приправничку вежбу код Гогих Марсела, адвоката у Руми дана 15. 07. 2013. године, те да исту наставља код Корица Марине, адвоката у Новом Саду, дана 16. 07. 2013. године.

67. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је СТОЈАНОВ СТЕВАН, адвокатски приправник у Новом Саду, прекинуо адвокатско-приправничку вежбу код Будаков Оливере, адвоката у Новом Саду дана 06. 08. 2013. године, те да исту наставља код Стојанов Мирјане, адвоката у Новом Саду, дана 07. 08. 2013. године.

68. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је МИХАЈЛОВ ДАНИЈЕЛА, адвокатски приправник у Зрењанину, прекинула адвокатско-приправничку вежбу код Комлушки Нинослава, адвоката у Зрењанину дана 31. 07. 2013. године, те да исту наставља код Михајлов Татјане, адвоката у Новом Саду, дана 01. 08. 2013. године.

69. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је БОЈОВИЋ МИЛОШ, адвокатски приправник у Новом Саду, прекинуо адвокатско-приправничку вежбу код Јовановић Мироја, адвоката у Новом Саду дана 31. 07. 2013. године, те да исту наставља код Лакић Срђана, адвоката у Новом Саду, дана 01. 08. 2013. године.

70. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да су ДОБРОСАВЉЕВ СВЕТОЗАР и ДОБРОСАВЉЕВ ЉУБИША, адвокати у Новом Саду, основали Заједничку адвокатску канцеларију са седиштем у Новом Саду, Максима Горког 22, почев од 30. 08. 2013. године.

71. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је МАРКОВИЋ ВЛАДИМИР, адвокат у Старој Пазови, преселио седиште канцеларије у Нову Пазову, Цара Душана 1, локал 17, почев од 01. 08. 2013. године.

72. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је МАРАВИЋ АНА, адвокат у Суботици, преселила седиште канцеларије у Чантавир, Трг Петефи бригаде 2, почев од 01. 08. 2013. године.

73. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је ЛЕСКОВАЦ МИЛИЦА, адвокат у Новом Саду, преселила своју адвокатску канцеларију на адресу Цара Душана 58, почев од 09. 07. 2013. године.

74. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је ДИМИТРИЈЕВИЋ МИЛИЦА, адвокат у Новом Саду, преселила своју адвокатску канцеларију на адресу Булевар ослобођења 75/VI/31, почев од 01. 07. 2013. године.

75. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је ШПОЊА ЈЕЛЕНА, адвокат у Новом Саду, преселила своју адвокатску канцеларију на адресу Народног фронта 2а, почев од 01. 09. 2013. године.

76. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је КИТАНОВИЋ БАШИЋ БРАНИСЛАВА, адвокат у Новом Саду, преселила своју адвокатску канцеларију на адресу Димитрија Туцовића 6, почев од 15. 08. 2013. године.

77. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је МИЛИДРАГОВИЋ БИЉАНА, адвокат у Новом Саду, преселила своју адвокатску канцеларију на адресу Димитрија Туцовића 6, почев од 15. 08. 2013. године.

78. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је ПЕЈИЋ ЈОВАНА, адвокат у Новом Саду, преселила своју адвокатску канцеларију на адресу Стражиловска 27/12, почев од 01. 08. 2013. године.

79. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је ПЕРЕСКИ СЛАВКО, адвокат у Новом Саду, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Стражиловска 27/12, почев од 01. 08. 2013. године.

80. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је МАТИЋ ДАВОР, адвокат у Новом Саду, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Стражиловска 27/12, почев од 01. 08. 2013. године.

81. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је КАПУН ДРАГАН, адвокат у Новом Саду, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Стражиловска 27/12, почев од 01. 08. 2013. године.

82. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је КОЊЕВИЋ МАРКО, адвокат у Новом Саду, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Сремска 4/III, стан 6, почев од 01. 08. 2013. године.

83. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је СТАНКОВ БОГОЉУБ, адвокат у Зрењанину, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Меленачка 1, почев од 15. 07. 2013. године.

84. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је МИЉЕВИЋ МАЈА, адвокат у Панчеву, преселила своју адвокатску канцеларију на адресу Трг слободе 3, почев од 12. 08. 2013. године.

Уређивачки одбор *Гласника* моли сараднике да текстове за објављивање достављају уз уважавање следећих сугестија:

- примерак рада доставити одштампан и потписан;
- по могућности, доставити рад и електронском поштом (*panonija@eunet.rs*) или на дискети;
- фусноте писати у дну одговарајуће странице;
- у библиографским подацима за књиге уз уобичајене податке обавезно навести и издавача;
- уз чланке доставити резиме и кључне речи;
- пожељно је доставити и превод резимеа на енглески, немачки или француски језик.

ГЛАСНИК
АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

Излази 12 пута годишње
у месечним свескама.

Оснивач, власник и издавач: Адвокатска комора Војводине.
Годишња претплата: за земљу 10.000,00 дин.,
за иностранство 110 евра.
(Текући рачун број 340-1482-43 са назнаком „за Гласник“)

Овај број је закључен 31. августа 2013. године.

Тираж: 2.000 примерака

Према мишљењу Секретаријата за информације
Републике Србије бр. 413-01-412/91-01
од 11. априла 1991. године на ову публикацију плаћа се
основни порез на промет по Тарифном броју 8. став 1. тачка 1.
алинеја 10. Тарифе основног пореза на промет.

Компјутерски слог: *Тајјана Божић*, Нови Сад

Штампа: OFFSET PRINT, Нови Сад
2013.